

Baržavel Rene
NEOPREZNI PUTNIK Prevod: Pavlović Nikola
Barjavel Rene VOYAGEUR IMPRUDENT (LE), 1958.

1.

Bilo je hladno kao u ratu. Rano ujutro narednik Moste otkri jednog vojnika, polunagog, zgrčenog na lišću. Mraz koji se dizao iz snega smrtno ga je ščepao. Njegove butine na dodir prstiju, odjekivale su kao daske. Podigoše ga četiri čoveka. Onaj koji ga je uhvatio za glavu polomi mu uši.

Već dva meseca pirinejski lovci 27. bataljona bili su u zauzetom selu Vanes na ivici njive sa repom. Tog dana trebalo je da ga napuste da bi krenuli u nepoznatom pravcu. Kaplar iz odreda, Pjer Sen-Menu, zavučen u slamu štale, spavao je malo, izmučen brigom oko svoje sedme seobe. Bio je odgovoran za sedamnaest vozača mitraljeske čete, za njihove konje i njihova kola. U civilu, predavao je matematiku u liceju Filip-Ogist.

Uzrok njegove velike uznemirenosti bila je kuhinja. Njegovi kuvari su uvek kasnili. On strese slamu i ode prema pokretnoj kuhinji. Drhtao je. Pokušavao je da smanji svoje visoko mršavo telo da bi ga manje izložio hladnoći. Trčeći ukrućenih nogu kao roda prošao je preko dvorišta, ruku zavučenih u džepove šinjela, pogrbljen, beretke navučene do obraza.

"Dakle, da li uopšte pomišljate da se spremate? Neću da opet izvučem grdnju zbog vas!"

Krpar Kredan, inače kaplar, udari ga po ramenu.

"Ne sekiraj se, stari! Biće! I mir će takode biti jednog dana. Skoro je kraj."

Smejao se kezeći zelene zube.

"Nećeš li prezalogajiti?"

On u ognjištu poljske kuhinje nabode jedan biftek koji, je pekao na samom plamenu i zagriže pocrnelo meso. Iz njegove manjerke koja se pušila na jednoj cepanici dopirao je izmešan miris kafe i vina.

Sen-Menuu se smučti.

"Pitam se kako možeš da piješ tu gadost. Smrdi na povraćanje pijanice."

Nekoliko gavranova proleteše ispod samih oblaka, poput crnih grozdova sleteše na brest usred ravnice. To je bilo jedino drvo koje je prošli rat ostavio uspravno. Poče da pada snežna prašina, zakloni vidik oko farme, priguši žagor koji je dopirao iz sela, viku razdraženih ljudi koji su se izdirali na stoku i viku podoficira koji su pretili svojim ljudima.

Ispod skloništa kuvari su tovarili jedina kola kojima su raspolagali, dvokolicu koja je škripala i klatila se.

"Ona je sigurno bila u ratu 1914, a možda čak i 1870!" cerio se Kredan.

On pomože svojim ljudima da uguraju vreće sa kafom, šećerom, pirinčom, krompirom, graškom, boranijom, sočivom i kante sa mašću, burence smrznutog vina, burence ruma, dve goveđe polutke, sanduke sa konzervama i biskvitima, sto dvadeset hlebova, bale sena, svežnjeve drveta, ne zaboravljajući kačicu slačice, rezervu soli, luka, kvintal mrkve, kondenzovano mleko, čokoladu, sklepanu radio-stanicu sa baterijama i akumulatorom i svu opremu koju su po bivacima sakupili kuvari i on lično.

Sen-Menu je obilazio oko kola.

Dvadeset puta je otvorio usta da nešto kaže, i ućutao, svestan svoje nestručnosti. Krajem popodneva utovar je bio završen. Mala kola su primila tovar koji se ne bi mogao smestiti u jedan vagon. U trenutku kad su zatezali cirađu, stiže narednik-računovođa, drhteći i kašljući sa opuškom cigarete zadenutim za uho. Kancelarijski kamionet odbijao je da krene. Mraz mu je oštetio hladnjak. Trebalo je njegov tovar prebaciti na kola kuvara: dvanaest

sanduka arhive, formulara, knjižice matrikule, mastionice i kožne jastučice za sedišta stolica, kapetanove kofere i sanduče poručnika, poljski krevet i kofere narednika-računovođe.

Sen-Menu beznadežno diže ruke i vrhove svojih mršavih prstiju ugrize kroz postavljene rukavice. Snežne pahuljice su sve gušće padale, Krov farme gubio se u sivom nebu. Kuvari su psovali, Kredan izgrdi računovođu koji se provuče kroz sneg i nestade. Jedna grupa donese sanduke. Nekim čudom bili su zakačeni, stavljeni, uvezani na namirnicama. Jedna cirada prekrivala je ogromnu gomilu.

"Ostaje mi još samo da prežem", reče Poline, kočijaš.

Sneg je ublažavao praskozorje, davao mu neki oblik nepokretnog izgleda. Dva čoveka kod svakog točka, dvojica pozadi pomagali su Papijonu da krene. To je bio jedan stari bezuhi konj, pomalo ćorav, dlake boje zemlje. Otkad je nastala ova hladnoća Poline ga nikad nije izvodio a da mu to bolesno oko ne zaštiti trakom isečenom iz njegovog plavog vunenog pojasa. Neko veliko prijateljstvo vezivalo je ovog seljaka sa tom sipljivom životinjom. Rat ih je otrgao od istih radova, ugurao u iste neshvatljive bede. Osećali su se kao nesrećna braća. Čovek je krupnim koracima išao napred. Konj je dahtao, kašljao, vukao. Da bi išao za svojim gospodarem on bi spremno vukao i čitavu planinu.

Povorka je stigla, na izlazu iz sela, konvoj od svih kola bataljona. Trebalo je da zajedno stignu do železničke stanice Trampfen-I'O, udaljene četrnaest kilometara da bi se tu ukrcali. Neki su čekali već čitav sat. Sneg ih je prekrivao.

"Poljska kuhinja, pobogu! Poljska!" vikao je Sen Menu. "Šta čeka taj Pilastr? On će opet biti poslednji..."

"Evo ga", reče Kredan mirno.

Prilazio je Pilastr sa svoja dva konja. Vodio ih je na ularu. Nije imao poverenja u njih. On je po zanimanju bio metalostrugar. Njegov gazda mu je obećao da će ga ponovo vratiti u fabriku. Nije uopšte znao kako se treba ponašati prema životinjama. Nije ih voleo. On nije trebalo da bude tu. Besneo je. Njegove životinje nisu htele da ga prepoznaju. Jedan je bio boje plamena, drugi vran. Oni su se mrzeli isto koliko su ga se bojale. Upregnuti ih nije bio mali posao. Pilastr ih je pesnicom udarao po njuškama. Konji su se povlačili, propinjali, pokušavajući uzalud da ga ujedu.

Poljska kuhinja bila je neka vrsta oklopnjače, spomenika od gvožđa i čelika, načičkana sa tri hiljade glava zavrtnja, nošenih na četiri okovana točka, debelih kao butine. Pilastr i njegova dva konja usred dvorišta igrali su svoj balet besa. Iza njih četiri kuvara, sa šlemom na glavi, i puškama okačenim o ramena, šinjela pocrnelih od masti, džarali su po vatri bacajući panjeve jedan za drugim u vatru koja je šumela ispod dva ogromna lonca u kojima se kuvala čorba i kafa za sledovanje pred ukrcavanje.

Pilastr se ispe na sedište, uvi se u tri ćebeta, zgrabi jedan štap i poče da udara. Sapi poleteše, sneg se raspršta, lanci zazveketaše, ruda zaškripa. Poljska kuhinja nije se micala. Svaka životinja vukla je na svoju stranu i svojim naporom ništila napor druge.

Kredan izvadi lulu iz usta i pljunu.

"Divljaci!" reče. "Kakve životinje!"

Vozač se ispravi i udvostruči udarce. Od mržnje su mu upadali obrazi i oči. Slučajem osam kopita se odjednom zaustaviše u snegu. Poljska kuhinja naglo krenu, a Pilastr se sruči na svoje sedište. Dva snažna konja projuriše dvorištem u galopu. Uz huku ekspresnog voza kuhinja prelete preko gomile smrznute stajske balege, otkide ulazna rešetkasta vrata, skrenu pored samog jarka i raznese nultu oznaku kilometraže. Raspirena vatra iz ognjišta šuštalala je po snegu. Usključale čorbe i kafe odbaciše poklopce i izmešale se. Sa kutlačama u rukama, uzdignutih žarača, kuvari su trčali, vikali zbog katastrofe. Kredan je trčao iza njih psujući i smejući se. Sen-Menu je trčao iza Kredana. On ulete u noć po stazi uglja koji se dimio. Iza njegovih leđa se spusti zavesa snega.

Tako je on počeo to putovanje koje će ga odvesti toliko daleko.

2.

Na stranici Trampen-l'O pirinejski lovci se ukrcaše bez sledovanja čorbe i kafe. Oko deset časova očekivan je konvoj poljskih kuhinja i kola. On nije stigao kad je u ponoć prvi voz otišao.

Okovani točkovi vozila gazili su po snegu, dopirali do sloja leda i polako klizili u jarak. Zbog jednog furgona koji je bio u opasnom položaju, ceo konvoj se zaustavio. Narednik, zapovednik konvoja trčao je, mlatarao svojim fenjerom sa svećom, oko kojeg su se igrali beli leptirovi. Dvadesetoro ljudi se prihvati točkova. Povorka kola ponovo krenu. Sto metara dalje jedna druga kola se pokvariše.

Posle devet časova marša, zaustavljanja, tapkanja u mestu, konvoj uđe u Trampen-l'O. Grad ja spavao zatvorenih kapaka, čuvajući toplotu kuća. Stanica je bila na kraju grada, na vrhu jedne okomite padine. Prva kola koja su krenula, popela su se pet metara i ponovo spustila.

Zapovednik konvoja naredi da se ispregnu četiri para konja. Osam životinja odvukoše prvi furgon do stanice i ponovo siđoše po sledeći. S obzirom na takav ritam, svanuće pre poslednjih kola.

Ljudi, premoreni, posedaše na stepenike, osloniše se na rukunice, zaspashe zgureni ili stojeći. Konji opustiše glave. Uporni sneg poče da zatrpava konvoj.

Sen-Menu iznuren od umora i samoće, nastavi svojim putem u sivu noć, izbi ispred kolone, prestiže skamenjene konje, priviđenje od kola, za koja su se držale ljudske, maglovite prilike.

Od disanja planinski štitnik mu se sledio uz beretku, navučenu kao noćna kapa. Iza tog šlema od mraza su mu ispucale usne. Ekseri sa cokula mrzli su mu noge. Hladnoća se pela uz listove na nogama i kao oštrim sečivom klizila do plečke, grizla bokove i u džepovima mrvila njegove prste u rukavicama.

Povijenih leđa pod teretom noći Sen-Menu je hodao, prestigao prva kola i počeo da se penje, gazeći kroz bezbrojne rupe na snegu. Do kraja zamišljenog vidika, do kraja sveta, čuo je ogroman i mekan pad pahuljica.

Njegova noga udari o neku prepreku. Umalo nije pao, razaznade neko stepenište kom su se stepenici peli prema jednim vratima. On odahnu. Crna rupa otvora učini mu se kao željeno sklonište, u kom ga ništa neće uznemiravati. On se pope uz tri stepenika, sede na najviši, zgrči se uz toplotu svog trbuha i više se ne pomače.

Ugledao je kako se sa donjeg dela padine neki zaslepljujući auto kreće. Njegovi farovi beleli su noć. Milijarde pahuljica vrtele su se u kupi svetlosti. Tle je bilo kao prostrti čaršav. Približavajući se vrhu auto je usporavao. Zaustavi se sasvim. Dalje nije mogao. Motor je zvrjao. Zalupiše se jedna vrata. Neki oficir iskićen širitima uđe u polje svetlosti. Sneg je dobio boju zlata. Oficir je otvarao usta, izvikivao naređenja svom šoferu. Sneg je jeo njegove reči. Sen-Menu ništa nije čuo. Nije ni želeo da čuje. Bilo mu je dobro. Više nije osećao svoje noge, ni svoja leđa. Auto poče polako da ide unazad, da klizi duž padine. Oficir je mahao svojim zlatnim rukama, poigravao, trčao prema svetlosti koja je bežala sve brže i brže. On postade majušan i sasvim nestade na kraju hladnoće.

Sen-Menu se uvuče u odmor. Njegova put prestade da pati. Postade lak, neosetljiv, sličan perjanom jastuku usred nekog mekanog svemira ispunjenog pamukom. Odjednom izgubi ravnotežu. Vrata iza njega otvoriše se. Obuhvati ga talas toplote i izgubi se na ulici. Jedan pravougaonik sunca ocrta se na snegu. Sen-Menu učini veliki napor, diže se i okrete. Ispred njega je stajala neka crnomanjasta devojkica, veoma mlada, lepa kao priviđenje. Uzdignute ruke visoko je držala lampu. Svetlost je klizila niz njenu kosu do ramena,

odsajajivala se u njenim krupnim crnim očima. Ona mu dade znak da uđe; on uđe i zatvori vrata ispred noći.

3.

Nedeljama i nedeljama je po danu živeo napolju, a noću u štali. Zaboravio je kako se ljudi ponašaju u kućama. Njegove noge ostavljale su lokvice na pločicama predsoblja. Ekseri njegovih cipela škripali su. Osećao se težak kao medved. Devojka ga je posmatrala; njeno lice je bilo sastavljeno od jednostavnih crta, umivenih mirnoćom. Videći njegovu zbunjenost ona se milo nasmeši, ne otvarajući usta.

On pođe za njom u jednu sobu, u kojoj su se parket i nameštaj blago sjajili na svetlosti jedne lampe obavijene ružičastom čipkom. Jedan starinski okrugli sto od svetlog drveta divlje trešnje jedva je dodirivao pod vrhovima svojih tananih nogu. Jedan čovek obučen u sivo koji je sedeo u kolicama između stola i peći od fajasa posmatrao je Sen-Menua koji je ulazio.

"Dobar dan, gospodine!" reče ovaj kroz sleđeni zimski štitnik.

Čovek ga je posmatrao klimajući glavom. Bio je ogroman. Njegov trbuh širio je naslone, gurao levo i desno njegove raširene butine. Zlatasta brada poput lepeze pela se unazad na njegovo ćelavo teme, skrivala njegove obraze, usta, ceo donji deo lica, širila se preko grudi u širokim talasima koji su sjajili na svetlosti lampe, kao opaljeno drvo astala, dekora emaljirane peći, njegove rumene i glatke ćele. Kratak sedi pramen činio je polumesec oko brade, stapajući se u zlato brade. Nogavice sivih pantalona, deformisane od masnih kukova i kolena, izlazile su iz kao grane okruglih članaka. Na kraju tih članaka nije uopšte bilo stopala. Na jednom kožnom jastučiću oslanjala su se dva patrljka obavijena vunanim omotima. Taj čovek zavuče jednu ruku u svoju bradu, iz nje izvuče naočare, stavi ih na nos koji je jedva virio iz dlakavog klubeta, komotno se zavalio u naslonjaču.

Sen-Menu se nakašlja. Njegov šinjel je oko njega kapao i pušio se.

Neki talas otvori plavu bradu i otkri lepe bele zube. Čovek se smešio. Njegove oči uvećane staklom naočara ukazivale su na živu inteligenciju i na pomalo ironičnu blagonaklonost.

"Očekivao sam vas, gospodine Sen-Menu", reče on. "Od pre tri meseca znao sam da ćete doći ove noći, sestiti na prag moje kuće. I veoma sam se obradovao. Ja znam još mnogo drugih stvari. Na primer, da će vaš konvoj početi da se ukrcava tek u pet časova i trideset osam minuta. Imate vremena da se raskomotite, da se okrepite, i da me saslušate. Kad me budete čuli, ni za šta više neće vam nedostajati vremena..."

Ešalonski kaplar, diplomirani matematičar, iz tih čudnovatih reči shvati da neko tvrdi da ima vremena da se raskomoti i da sedne. Više nije ni tražio.

On skinu pojas, otkopča se, skide remenje, karabin, spusti pušku, čuturu, torbu, masku, lopatu, bajonet, šinjel, rukavice, šlem, beretku, opasač. On tako izgubi dve trećine svoje zapremine. Bio je toliko vitak da je njegov visok stas postao još duži. Njegov koporan mogao je da obavije četiri tela kao što je njegovo, ali rukavi mu nisu dostizali do šaka.

Bio je malo poguren, možda od uobičajenog straha da će se sudariti sa ragastovom nekih vrata, ili sa nekom tavanicom. Plavetnilo njegovih lepih očiju bilo je veoma bledo, lice belo, nos i usne tanke. U svoju svetloplavu kosu, koju je beretka tu i tamo spljoštila u pramenovima, on gurnu šaku mršavih prstiju.

Njegovu opremu devojka stavi na naslon jedne naslonjače pored peći. Na nogama je imala papuče od ružičastog satena i nečujno je hodala. Energičnim pokretima uzimala je predmete, ni polako niti nervozno brzo. Sen-Menu, za kog se od detinjstva nije brinula neka žena, pratio ju je pogledom, divio se njenoj tihoj gracioznosti i osećao da se njegova zbunjenost gubi. Ona mu prinese jednu stolicu i stavi pred njega šolju sa kafom. On sede i

poče da pije. I ona sede, taman toliko daleko da bi mogla da ga posmatra i ne uznemirava. Na sebi je imala belu haljinu. Imala je oko petnaest godina.

"Ona sigurno još nije ni prestala da raste", pomisli Sen-Menu. Ona ga je mirno gledala u oči. Ona je bila dete koje nije naučilo da se stidi.

Bogalj uze sa stola jednu četku od bele svile, sa drškom od krljušti i naviknutim pokretom poče da četka svoju zlatnu bradu.

"Hm!" reče, "možda smo se dovoljno gledali! Sad, kad ste nas videli, dozvolite mi da se predstavim. Aneta je moja kćer. Ja se zovem Noel Esejon..."

"Noel Esejon!" uzviknu Sen-Menu, zgranuto. "No, no, čekajte,... pa to ste vi... koji ste mi u februaru 1939. odgovorili u Matematičkoj reviji?"

Čovek je glavom govorio 'da, da' i smešio se, očigledno veoma srećan zbog tolikog kaplarevog iznenađenja.

"Kakav zanimljiv odgovor", reče ovaj, kad je njegova iznenađenost ustupila mesto radosti. "Ah, vi ste čovek sa kojim sam najviše želeo da se upoznam!"

On se diže. Zaboravio je na svoje patnje, svoju stidljivost, rat i neobičnost svoje prisutnosti na ovom mestu. Bio je samo odsutan čovek, strastan matematičar, čije su teorije pre godinu dana skandalizovale naučni svet. Niko ga nije razumeo sem ovog Noela Esejona čije su primedbe otvorile novi put za teoretisanje njihovog duha.

On mu uzbuđeno stisnu ruke. Bogalj je izgleda bio srećan isto toliko koliko i on.

"Rat je prekinuo vaš rad", nastavi debeljko. "Ja sam mogao moj da nastavim i došao sam do senzacionalnih rezultata. No, vi mora biti da ste gladni, jadni moj prijatelju, koliko se dugo samo vučete po drumovima! Aneta, na šta misliš?"

Devojka se udalji na nekoliko minuta, vrati se sa toplom kajganom, donese pola hladnog pileta, sireve, kolač i bocu alzaškog vina.

"Jedite! Jedite!" reče Esejon srdačno, "i saslušajte me. To što ću vam reći nije nimalo obično."

Sen-Menua nije trebalo za to moliti.

"Vi ste matematičar. Ja sam fizičar i hemičar. Ja sam sa svoje strane vršio istraživanja koja ni do čega ne bi dovela da mi nisu osvetlili put vaši članci u Matematičkoj reviji. Zahvaljujući vama mogao sam da savladam izvesne prepreke koje su mi izgledale nesavladive. I došao sam do sledećeg: napravio sam jednu supstancu koja mi dozvoljava da po vlastitom nahođenju raspoložem vremenom!"

Sen-Menu spusti svoju viljušku, ali debeljko mu ne pruži mogućnost da ga prekine. Veoma ponet, on nastavi sa svojim govorom. Katkad se hvatao za svoju bradu kao za neki snop, delio je na dva dela i gužvao je među prstima. Ili, je, pak, zastajao da bi uzeo daha, a njegovo je kratko disanje sa laganom tihom vatrom stvaralo jedine šumove u odaji. Njegova kćer je sedela malo iza njega u polumraku. Držala se pravo na stolici, šaka položenih na kolena, ozbiljna kao dete koje sluša neku priču. Ona je gledala čas u jednog čas u drugog čoveka, ali naročito novu osobu koja je ušla u priču, visokog mršavog vojnika kose boje lana. Povremeno se nećujno dizala da bi obrisala čelo svog oca, ili promenila tanjir posetiocu. I ništa od sveg toga za nju nije bilo kuluk ili navika. Probuditi se novog dana, otići u grad, vratiti se natovarena hlebom i povrćem, jesti, hodati, videti susetku u prolazu, slušati izvinjavanja prodavca svežnjeva drva, raditi u laboratoriji, to je bio njen život, priča koju je život gradio za nju, nikad sura ili obična, u ovom dekoru tople svetlosti, ili na suncu ili snegu, šiljatih krovova s ogolelim drvećem ili buketima zelenila u kojima graju ptice.

Sen-Menu, potpuno obuzet izlaganjem svog domaćina, nije više obraćao pažnju na pogled uperen u njega, ali je osećao devojčino prisustvo u sobi kao prisustvo nekog dragocenog predmeta, nekog kipa pozlaćenog starim zlatom koje nežno sjaji u nekom udubljenju punom senke, ili neke tapiserije čije vunene ličnosti na zidu igraju farandolu.

"Odakle mi potičemo?" nastavio je bogalj, "gde smo bili pre no što smo se rodili u svesti ovog sveta? Religije govore o nekom izgubljenom raj. To žaljenje proganja ljude svih rasa. Taj izgubljeni raj ja nazivam potpunim svemirom. Svemir ne ograničavaju ni vreme ni prostor. On ne raspolaže sa tri ili četiri dimenzije, već svim dimenzijama. Svetlost koja ga osvetljava sastavljena je ne od sedam ili dvadeset, ili sto, već od svih boja. Sve što jeste bilo je ili biće, ispunjava ga, a takođe i ono što nikad neće biti. Ništa u njemu nije oblikovano, jer su u njemu svi oblici mogućni. On se sastoji u atomu, a naš beskraj ne uspeva da ga ispuni. Za dušu koja učestvuje u tom svetu, budućnost niti prošlost ne postoje, ni blizina ni daljina. Sve je kod njega prisutnost..."

Sen-Menu je zaboravljao da jede. On kao u snu spazi Anetine bele ruke koje mu sipaju piće, u njegov tanjir stavljajući pileći batak.

"Zamislite sad", nastavio je bogalj, "(zbog kog greha protiv savršenstva?), tu dušu osuđenu na pad. Ona se uvlači u ono što mi nazivamo životom, što je za nju neka vrsta hodnika, okomitog tunela čiji materijalni zidovi kriju od nje uspomene na divan boravak. Ona ne može ni da se ispne niti da se kreće udesno ili ulevo. Nju neumitno privlači smrt, nadole, prema drugom kraju tunela koji izbija, Bog će znati gde, u neki užareni pakao ili na ponovo pronađeni raj. Ta duša ste vi, to sam ja za vreme našeg zemaljskog života, mi koji u slobodnom padu padamo u vreme, kao kamičak koji je ispao iz božijih ruku."

On podiže svoju bradu, i opusti je da bi upotpunio sliku. Ona se polako vrati u svoje prvobitno stanje. Sen-Menu gotovo pohlepno ispi i poslednje kapi svetlog vina.

"Ako uspem", nastavi Esejon, "da promenim gustinu te duše, tog kamička, biće mi moguće bilo da ubrzam njegov pad, bilo da ga zaustavim. Mogu ga čak osloboditi teže koja ga privlači prema budućnosti i vratiti ga prema prošlosti! Već dvadeset godina radim na načinu kojim bih uspeo u toj intervenciji! I uspeo sam!"

Iz ruku svoje kćeri uze maramicu, obrisa glavu i vrat i mirnijim glasom dodade:

"Shvatam da vam to izgleda nemoguće. Tako, pre no što vam još stvari kažem, prikazaću vam nešto."

On povuče zlatnu zavesu koja je zaklanjala njegove grudi, otkri vuneni prsluk, džepova naduvenih kao bradavice. Njegovi prsti začepkaše po predmetima koji su ih ispunjavali, povukoše se stiskajući jednu pljosnatu kutiju koju pruži Sen-Menuu. On podiže poklopac i ugleda gomilu malih lopti različitih boja, postavljenih na pamučnu podlogu.

"Ako progutate jednu od tih pilula", reče Esejon, "vi ste odmah podmlađeni, već prema njenoj boji, za jedan čas, za jedan dan, za jednu nedelju, za jedan mesec, za jednu godinu."

On iz džepa izvuče jednu drugu kutiju. U njoj su bile druge pilule, duguljastog oblika.

"Ove jajaste stvaraju suprotan efekat. One ubrzavaju hod prema budućnosti."

On iz kutije izvadi dve ljubičaste pilule i dve jajaste iste boje i stavi ih pred Sen-Menua:

"Pokušajte", reče.

"Ja?" reče zaprepašćeni kaplar.

"Da, to mi je jedini način da vas ubedim. Eto čime se može napraviti prema prošlosti skok od dva časa i čime se može odmah vratiti ako to želite. Jeste li se odlučili?"

Sen-Menu je posmatrao okrugle bogaljeve prste koji su po svetlom astalskom drvetu prema njemu gurali četiri zrnca boje ametista. Oseti da crveni od zbunjenosti, kao da mu je bilo predloženo da učestvuje u nepristojnim igrama. Taj čovek mora da je lud.

On podiže pogled prema lampi, i pređe preko svega što je ona svojom svetlošću dodirivala, po skromnom nameštaju, po debelom zadihanom čoveku, preko njegove tihe kćeri čije su crne oči ozbiljno gledale. I u tim mirnim očima on ugleda udvostručenu sliku građanske lampe. Njegov duh matematičara lako je pratio govor njegovog domaćina. Ali

njegov zdrav razum odupirao se da prihvati njegove zaključke. Možda je u tim pilulama bio otrov. Ili su možda bile jednostavne bombone kupljene u bakalnici...

Međutim, sa kakvim je čudnim rečima bio primljen u ovu kuću! Više nije znao šta da misli. Njegova oklevanja zabavljala su njegovog domaćina koji počeo da se smeje. Trbuh mu se tresao odozgo do dole, tresao se njegov sivi sako.

Sen-Menu se naglo odluči i stavi svoju mršavu šaku na četiri pilule. Radoznalost je bila jača od straha da ispadne smešan.

"Vrlo dobro!" reče Esejon.

Aneta donese jedan koverat. Mladić u njega stavi dve jajaste pilule, stavi ga u džep, zgrabi okrugle pilule i proguta ih.

4.

On oseti kako je nekom užasnom snagom povučen za leđa. On izlete iz svoje stolice, svetlost se zamrača, neka vrata lupiše, neki mu ledeni vetar zabubnja u ušima, koji fijuče pun psovki, krika i hiljadu galopa. Sneg mu ogreba lice. Oseti kako su mu prsti u noge veoma hladni. Oseti da će kašljati, nakašlja se, odozgo sa sedišta svoje poljske kuhinje obrati mu se Pilastr:

"Kaplare, verujete li da ćemo noćas stići?"

"Stići ćemo kad se bude moglo, dobri moj stari!"

Pre no što su ove reči izašle iz njegovih usta on ih prepoznao. On je već odgovorio istom rečenicom. Sačeka na vozačev refleks.

"Do đavola!" stiže za četvrt sekunde.

Konvoj je išao kroz noć. Još jedan kilometar ih je odvajao od Trampelen-l'O-a. Sen-Menu je znao da će biti potrebno više od jednog časa da bi se prešlo tih hiljadu metara, i da će se zaustaviti četiri puta pre no što stignu do uspavanog grada. Jedan vozač pripali svoju lulu. Na svetlosti šibice kroz pahuljice kaplar konvoja ugleda modar nos i dva ledena visuljka koji su visili na jednom brku. On je već video isto lice osvetljeno istim plamičkom. No, ovog puta, sa licem ovog čoveka iz Overnja njegovo sećanje uporedi jedno drugo, lice jedne devojčice osvetljeno ružičastom lampom. On je uistinu počeo da ponovo živi dva časa svog postojanja. Sekund po sekund, korak po korak, ponovo će doživeti događaje kojih se sećao. Obuze ga neko čudesno ushićenje, koje otera hladnoću iz njegovog tela. Činilo mu se da je išao okružen svetlošću. Noć, hladnoća, bol, prljavština, glupo neznanje budućnosti prema kojoj se slepo žuri, sve to, to je bila stvar drugih ljudi, stada. On se osećao lak i moćan kao neki polubog, različit od vozača isto toliko koliko su oni bili različiti od njihovih mazgi.

Odjednom mu naiđe jedna misao.

"Ako sad", reče on sebi, "promenim put? Ako bez zadržavanja prođem pored tri stepenika čarobnjakove kuće? Slobodan sam da skrenem. Mogu izbeći događaje koje predviđam da će nastupiti, mogu da promenim svoju sudbinu, da ostanem vojnik kao ostali, za kog se vreme meri nagomilavanjem patnji. Mogu otići i ukrcati se ne posetivši Noela Esejona..."

Mislio je: "Ja sam slobodan, ja mogu..." U stvari, on više ništa nije mogao. Radoznalost ga je odsad vezivala. Ništa na svetu ne bi ga moglo naterati da se odrekne nastavka ovog iskustva.

Žurilo mu se da više sazna, da napusti taj sneg i tu hladnoću, ovo tapkanje. On potraži pilule za ubrzanje, zatrepta zbog pahuljica i istrese koverat između usana.

Pilule mu skliznuše niz jezik. Napregnutih mišića u očekivanju šoka, on ih proguta sa gutljajem pljuvačke. Osetio je kako mu klize niz jednjak. Doprle su, tople i svetle, u njegov želudac. Njihova svetlost se preli van njega, ispuni odaju u kojoj je bio. Noel Esejon ga je gledao, pomalo podsmešljivo. Iznad debeljkovog ramena on primeti lice devojke koja se

smešila. Učini mu se da su joj oči ispunjene velikom blagošću. On uzdahnu od zadovoljstva i nasmeši se.

"Evo, vratio sam se", reče im. "Niste li me dugo čekali?"

"Tek što ste otišli!" odgovori mu bogalj. "Vi ste nas napustili zabrinuta izgleda, a vraćate se sa osmehom. Jedva da smo imali vremena da primetimo da je vaša stolica prazna. Ne pitam vas da li ste se ubedili..."

Sen-Menu se diže da bi se rukovao sa Esejonom. Dobio je želju da ga poljubi. Pomisli da bi to bilo smešno. Nije mu polazilo za rukom da izrazi svoje uzbuđenje. Pešom svog koporana on prevrnu jednu šolju. Izvini se. Aneta se smejala.

"Povratite se, dragi moj prijatelju", reče mu Esejon. "Vaša uznemirenost pogađa me više od vaših komplimenata. Vrlo sam srećan što vidim da ste toliko oduševljeni. Kako ne biste bili, uistinu, posle jednog takvog iskustva? Da li sad razumete značaj mog otkrića? Kad budete imali četrdeset godina, odlučujete da ponovite svoj život. Vraćate se u svoju mladost. U nov život ulazite sa potpuno novim telom. Vi izbegavate nevolje koje su vas pogađale u vaše prvo vreme, vi hvatate srećne momente koji su vam izmakli. Vi ponavljate sto puta, hiljadu puta. Vi posedujete sve nauke sveta, govorite sve jezike, voleli ste sve žene, bili ste na 'ti' sa svim savremenima. Vi ste sve videli, sve čuli, sve upoznali. Vi ste bog..."

Esejon se ponovo prepusti svom ushićenju. Izgledalo je kao da je spreman da se digne, da se poput nekog atleta otkine od svog bezobličnog tela.

"Jednog dana, možda", nastavio je, "umorni od ove zemaljske večnosti, vi ćete se prepustiti da budete poneti u smrt, koja će biti jedina stvar koju niste još okušali..."

"Ako verujem svojim očima", upita snebivajući se Sen-Menu, "vi lično niste još 'ponovo počeli'..."

Njegov pogled pređe debeljkovo lice, njegov trbuh, njegove zarubljene članke na nogama.

Bogaljeva žestina oslabi. On se udobno smesti u svojoj naslonjači, počuta nekoliko trenutaka, i tihim glasom nastavi:

"Ne, ne... nisam mogao. Išao sam na kratka putovanja u prošlost. Tamo se uvek vraćam ako je potrebno za moja istraživanja. No, ja ništa nisam promenio u mojoj sudbini. Nisam imao hrabrosti..."

Svakako vam se čini da mi hrabrost nije bila potrebna da bih napustio ovaj bezobličan kostur, iz kog bi trebalo sa zadovoljstvom da pobegnem. Trebalo je da zbog tog mogu promeniti moje srce... Nisam mogao da se odlučim da se odvojim od mog deteta. Nisam hteo da izbegnem udes koji je od mene učinio bogalja. U stvari, zahvaljujući njemu upoznao sam Anetinu mater, ona je bila moja bolničarka. Oženio sam je. Umrkla je na porođaju ovog blaga..."

On pruži ruke. Rukavi njegovog sakoa, skraćeni naborima u laktovima, otkriše njegove ruke bele kao bedra neke bebe. Njegova kćer dođe i kleče pored njega i nasloni svoju glavu na njegova kolena. Esejon je dugo milovao crne kovrdže koje su se mešale sa zlatnim talasom njegove brade.

"Evo", reče on, "veza koje su me vezale za sadašnjost. Nisam mogao da se pomirim sa mišlju o nekom drugom životu u kom moje dete ne bi bilo pored mene."

Sen-Menu potvrdi glavom. "Ja vas razumem!"

Esejon nastavi svojim jasnim glasom naučnika. "Maločas sam dozvolio da me ponese moj san", reče. "U stvari, ja ne verujem da bi jedan čovek koji ima moje pilule, ma koliko bio sebičan, bio toliko rešen, da bi mogao njima da se slobodno služi. On će uvek naići na neku ljubav ili neku mržnju koje će ga vezivati. Uostalom, ono što ja tražim nije tajna besmrtnosti i svemoći. Ja ne radim za sebe, već za sve..."

Ja sam takođe ispitao budućnost", nastavi on, "ali krajnje obazrivo, jer ne znam gde me smrt očekuje. Nisam išao suviše daleko. Svakog minuta bojao sam se da ću premašiti moje

vreme života. Sve u svemu, moj pronalazak koji vas toliko zadivljuje uopšte me ne zadovoljava. Ta supstanca, kojoj sam dao ime noelit, utiče u granicama našeg života. Ona nam ne dozvoljava da izađemo iz tog tunela kroz koji padamo prema smrti, da se vinemo kroz beskrajnost vremena, zadržavši pri tom našu sadašnju ličnost. Međutim, to je ono što me zanima. Moje pilule mogu služiti samo u sebične svrhe. Sanjam da budem koristan čovečanstvu. Ne znam da li će to biti moguće. Ljudi su uvek odbijali oslonac koji je hteo da ih izvuče iz njihove muke, i trčali po tragu onih koji su ih odvlačili u nesreću. Pa ipak, pa ipak..."

On začuta na časak, njegove zelene oči utonule u san tražile su neku čudnu viziju. On pređe masnom rukom preko temena i nastavi tiho:

"Nije mi zabranjeno da se nadam da ću pošto sam putovao kroz vekove, proučavao u njenoj srži istoriju prošlosti i budućnosti i istraživao tačne uzroke ratova, revolucija, velikih beda, biti moguće izbeći neke od njih... Možda ubrzati progres pozajmivši od naših unuka pronalazke ili reforme koji će ih učiniti srećnim, da bismo ih pružili našim dedovima. Zašto da ne?"

On ponovo učuta. Sen-Menu, uzbuđen zbog ovih reči, više nije video bogalja. On je zaboravio na njegove sakate noge, njegov izobličeni trbuh, njegovo lice koje je izražavalo toliko skepticizma, njegove gojazne ruke gurmana. U njegovom mozgu se ocrtavala slika jednog drugog Esejona, jednog diva, uspravnog, slavnog, koji je pružao ruke mnoštvu pogruženih. Genije, kao oni što su se među ljudima iz veka u vek pojavljivali da bi im izmenili sudbinu...

Esejon udari rukom u naslon svoje naslonjače.

"Jeste", reče on čvrstim glasom, "ja hoću, ja moram pronaći neku supstancu koja će nam učiniti propustljivim zidove našeg života. Znam da ću je pronaći ali ću morati još dugo da radim. Koliko vremena? Malo je važno, ja raspolazem večnošću. Ja mogu beskrajno počinjati isti dan, u njemu držati čitav vek, u svakom slučaju vas sam izabrao da mi asistirate u istraživanjima koje nameravam da preduzmem kad budem uspeo. Ja od vas ne tražim vaš odgovor, ja ga znam. Vaša inteligencija, vaša naučna formacija, dopuštaju mi da velike nade polažem u vašu saradnju. Već blagodareći vašim člancima mogao sam dovesti do kraja moje prethodne radove koji bi bez tog tapkali u mestu. Ubuduće računam na vašu ličnost. Evo šta sam odlučio."

On se ispravi u svojoj naslonjači. Brada mu poteče kao neka reka. Pogled mu je bio ispunjen ozbiljnošću i nekom plemenitošću koje nisu dopuštali Sen-Menuu da stavi i najmanju primedbu.

"Vi ne treba da izbegnete svoju dužnost prema otadžbini. Vi ćete ponovo ući u svoju kožu vojnika, ponovo otići u noć i hladnoću. Vi ćete ratovati. Znajte da ćete se vratiti nepovređeni. Uostalom, noelit će vam omogućiti da kroz rat prođete toliko brzo da ćete za njega znati samo po sećanju. Daću vam sada dve godišnje pilule. Uzmite ih odjednom... Tek kroz dve godine samo sredićete se u Parizu. Pridružiću vam se. Dok budete vodili munjeviti rat, ja ću uživati deset, sto, hiljadu godina, sve potrebno vreme do ishoda mojih istraživanja. Hajdete, mali moj, obucite se ponovo. Vreme je da nas napustite i ponovo pođete."

Sen-Menu, vrlo uzbuđen, ispravi se. Aneta mu pruži njegov šinjel. Morala je da veoma visoko dignu ruke. Odeven u vunu koja se pušila, on baci poslednji pogled na odaju u kojoj je lebdela neka ružičasta para, savi do pola svoja velika leđa da bi poljubio vrhove prstiju devojkice.

On na trenutak zastade. Ne ljube se ruke devojkicama, pomisli. Istina je da ja nisam čovek, već vojnik... On završi svoj pokret i zagnjuri se u ledenu noć... Odmah ga zahvati mećava.

Kroz dve godine? pomisli on naglo. Znači rat će se završiti kroz dve godine...

Vide sebe kako defiluje Jelisejskim poljima, beretke nakrivljene na jedno uho, posle slavnog marša do srca protivničke nacije. Zatim reče sebi da to nema neku veliku važnost. Zadatak koji ga je čekao imao je izgled neke druge veličine!

Jedna pahuljica se spusti na njegovu jagodicu, natera ga da spusti kapke. Jedna smrznuta suza slepi njegove trepavice. Neki topot konja prođe pored njega u noći, praćen psovkama, škripom ratne opreme i ruda. On navuče svoju vunenu kapu i proguta dve pilule. Jedna od njih mu u prolazu zagolica resicu. Zagrcnu se.

5.

"Pseće vreme!" reče. I taj prozor koji se ne zatvara! On pređe malom sobom trljajući ruke da bi se zagrejao. Vuneni šal bio mu je triput obavijen oko njegovog vrata i peo mu se do očiju. On podiže zavesu plavu kao more koja je skrivala prozor, pokuša da još više gurne krila nabrekla od mraza. Mlaz vazduha prostruji u visini njegovog trbuha. On ponovo kinu, vrati se i sede za sto od belog drveta. Lampa koju je prekirivao abažur od neprovidne kovine, stajala je pored kancelarijskog kalendara. Pokazivao je 21. februar 1942. Bio je jedan čas posle ponoći. Počinjao je 22. februar. Sen-Menu okrenu list.

Prošle su dve godine od trenutka kad je u snegu Tremplen-l'O-a progutao pilule noelita. Da li je zbilja prošao brzinom koju je obećao Esejon? Od snega Sampanje do pariskog snega - nije li to bio jedan skok preko dugih meseci? Međutim, kakve je uspomene sačuvao od uzbune od 10. maja 1940, od poverenja sa kojim je ušao u Belgiju, o strahovitom iznenađenju. Nebo puno aviona, bombe koje su padale kao grad, smrskana kola, šest njegovih vozača ubijeno. I povlačenje u neredu do logora u Sužu blizu Bordoa, muve koje su kao ćilim pokrivala pesak logora izmešanog sa izmetom, dizenterija, beznadežnost, polazak na Pirineje, demobilizacija, njegovo mesto u Parizu zauzeo neko ko nije bio mobilisan, naimenovanje u jednom provincijaskom koleđu, najzad njegov povratak u prestonicu početkom te godine.

Sigurno, on je sve to doživeo. On se pogleda u ogledalo. Imao je crte lica čoveka koji je mučno naučio da računa sa stvarnošću. Lice mu je sačuvalo otisak patnji. Onda, da li je ona noć u Trampelen-l'O-u bila san? Dovoljno mu je bilo da zažmuri da bi ponovo video bogalja sa njegovom bradom boje vatre i njegovim trbuhom kao bundevom na naslonjači. I tihu devojku...

Više nije znao u šta da veruje. Na njegovom stolu bili su ispravljani zadaci. Četrdeset đaka Više matematičke škole starih od osamnaest do dvadeset godina. Proveo je deo noći nad njihovim zadacima. Noć, dve godine, sekund. Vreme potrebno da se proguta pljuvačka. Vreme? Šta je vreme? Na zadacima se sjajio jedan mali predmet, srebrn, materijalni dokaz njegovog boravka kod Esejona, kafena kašičica, koju je slučajno poneo. On je uze u ruku. Bila je ledena. Drhteći svuče se, ostajući u vunanim gaćama, navuče zgužvanu pidžamu, ne baš čistu. Pidžamu neženje. On sede na svoj jastuk. Kolena kao u skakavca savijenih prema bradi, vrhovima prstiju na nogama opipa ledene čaršave, uvuče se u krevet kao u vodu neke reke. Nije mu uspevalo da se ugrije. Zažali za slamom iz štale u Vanesu, toplinom i zadahom konja. Ta uspomena mu se činila sasvim bliska. To je bilo juče...

Čuo je kad odzvoni tri časa, četiri časa. Časovi beskrajni. Da li je zbilja prešao dve godine kao munja? Zimski vetar je fjukao nad zaspalim gradom. Iza tankog zida hrkao je g. Mišale, njegov sused sa stepeništa...

Ako Esejon održi svoje obećanje, doći će ovog istog dana. Esejon i njegova kćer Aneta.

6.

Razbudila ga je kucnjava u vrata njegove sobe. On doviknu: "Evo! Dolazim."

To su oni, pomisli.

On skoči. Na pola puta do vrata, postide se svojih crnih nogu, vrati se do kreveta i navuče čarape. Cvokotao je zubima od uzbuđenja i hladnoće. Skide jedno ćebe, uvi se u njega i otrča da otvori.

"Gospodin Sen-Menu?" upita jedan prijatan glas.

Sebi do pojasa ugleda službenu kapu i crven nosić jednog malog raznosača telegrama.

"Da, to sam ja."

"Izvolite, gospodine!"

U rukavici bez prstiju dečak mu pruži hitnu pošiljku, okrete se u mestu i sjuri niz stepenice pevajući neku pesmicu...

Sen-Menu ču glas svoje stanodavke koja ga je grdila u prolazu. Ruke su mu drhtale. Na pošiljki je bila pošiljaočeva adresa: Noel Esejon, Ulica Rasin 7, Pariz (XVI).

Dragi moj prijatelju,

Evo nas vernih na sastanku. Čekamo vas na ručak.

Vaš odani

Noel Esejon

"Pa, dragi moj susede, nadam se da su to dobre vesti."

Kad je čuo da ga neko zove, Pjer shvati da je ostao na pragu svoje sobe. On zatvori svoja vrata mrmljajući: "Hvala, hvala." Pramenovi blede kose padali su mu preko očiju.

G. Mišle sleže ramenima i siđe na doručak. G. Mišle, nesrećni arhitekt je u pedesetoj godini izgubio svu svoju klijentelu i gotovoo celu imovinu. On je stanovao u ovoj nameštenoj sobi na bulevaru Sen-Žak, jer se na drugoj strani bulevara izdizala jedna od zgrada rađena prema njegovim planovima. Neka vrsta planinskog letnjikovca sa kulama i malim zvonicima, okružena sa metar i po nečeg što je ličilo na vrt, ukleštena između jednog skladišta za nameštaj i skladišta za ugalj. Sa prozora njegove sobe, iznad metroa, g. Mišle je mogao da čitav dan posmatra svoje remek-delo. Ostala mu je samo ta sreća. Godine i nedaće su ga smežurale. Njegova konfekcijska odela izgledala su prevelika za njega. Njegov sivi šešir koji je prelazio u prljavu mrku boju padao mu je do ušiju. Lice mu je izgubilo svaku boju. Čak i njegove oči bile su neke neodređene boje, kao one lokve kojima se blatnjavo dno vidi kroz nekoliko sunčanih odsjaja. G. Mišleovi brkovi u njegovoj mladosti mora biti da su izgledali trijumfalno. Sad su bili obeshrabreni i uporedo padali do gornjih uglova usta, do rđavo obrijane brade. Ona je na krajevima bila seda i boje opuška duž cele usne.

Da bi se osvetio zlobi sudbine, g. Mišle je svakom pričao priču svojih nedaća. On se hvatao za stanare u zgradi, za prolaznike malo raspoložene da bi saslušali njegove prve rečenice. Počeo je da se teši svako jutro kod posetilaca male pivnice u kojoj je pio svoju narodnu kafu.

Stizao je nestrpljiv, pre no što se razdani kad je aparat za kuvanje kafe počinjao da pišti a vlasnik zevao, ređajući na šanku čaše u kojima su kašičice zveckale. Ponovo je zatekao iste zimogrožljive radnike koji će otići jednim od prvih metroa. Njegov gabarden se, pored šanka, uvlačio među njihove otrcane kapute i među njihove plave kombinezone. Vodoinstalter mu dodade sud koji štrca saharin i udari ga šakom po leđima upitavši ga 'da li stvari bolje stoje?' Tad bi g. Mišle počeo da govori o svim nesrećama. Ponekad bi ga neki neučtivko prekinuo: "Znamo tu tvoju priču." Čak i ako mu ništa ne bi govorili, nisu ga slušali. Puštali bi ga da priča. Oni su razgovarali o ratu. Svako je znao kako će se završiti.

Jedna aleja se otvarala između dve kuće smrznutog izgleda. Ona je napuštala građansku ulicu i zavlačila se među drveće. Dva zida koja su imala retka vrata i rešetkaste ograde pružale su se sa svake strane prekrivene naslagom snega koje su komadići razbijenih boca sekli svojim ostrim nosevima. Nekoliko koračaja ugazili su stazu na belom tepihu koji je pokrivaio pločnik. Drveće je sastavljalo svoje ogolelo granje visoko na nebu. Tišina šume vladala je ovim komadićem zaboravljene prirode u gradu.

Sen-Menu je morao tražiti brojeve ispod upletenog korenja bršljana. Između stabala i masiva video je izolovane kuće. Kod br. 5 tri vučjaka dotrčaše iz dubine parka i baciše se na vrata. Skakali su na ogradu, između šipki provlačili svoje otvorene njuške, divlje režali, pokušavajući da ujedu ne lajući.

Broj 7 bila je poslednja ograda od rešetki ona koja se sa dva krila zatvarala na kraju aleje. Sen-Menu zazvoni. Začu se užurban bat koraka po snegu. Pojavi se jedna žena u godinama. Nosila je belu kapu sa velikim uštirkanim krilima i crnu haljinu zakopčanu do vrata.

"Da li tu stanuje g. Esejon?"

Ona odgovori 'Da! Da!' klimanjem glave, bez ijedne reči. Krila njene kape zaklatiše se. Ona posetiocu dade znak da pođe za njom. Trčala je. Nabori suknje leteli su oko njenih belih pamučnih čarapa.

Sen-Menu je začuđen trčao iza nje duž cele staze, ispe se potom na trem neke kuće od obrađenog kamena. Ona mu ne dade vremena da se osvesti već otvori dvojna vrata i povuče se u stranu.

Pjer je zadihan otvarao usta da bi ponovo došao do daha. Dočekao ga je Anetin smeh. "Ja, zacelo", reče, "nikad neću moći da kod vas... uđem normalno."

Sećao se svojih promočenih cipela na parketu u Trampfen-I'O-u. Ovo je bila ista soba, isti nameštaj, osvetljen nekom sličnom svetlošću koja je dopirala kroz prozore zastarte ružičastim zavesama. Sedeći u istoj naslonjači, bogalj je, sa obe šake zavučene u bradu, gledao Sen-Menua kako ulazi. Isto se blagonaklono smešio, jedva pomalo ironično. Iza njega stajala je njegova kćer; samo se ona promenila: rascvetala se, ali joj je u očima osetio onaj čisti plamičak koji sjaji u očima vrlo mlade dece, ili kod nekih lica koja nemaju ništa da kriju. Ona je rasla sama, pored tog oca koji se zadovoljavao njenom pažnjom, njenom pomoći i njenom lepotom. Niko je nije naučio da vidi zlo tamo gde ga uopšte nije bilo.

Ona pođe nekoliko koračaji prema Sen-Menuu. Imala je na sebi plisiranu suknju boje mora, sa naramenicama i čipkanu bluzu. Išla je upola savijenih ruku, šaka isturenih napred. Ona je posetiocu pružala svoje šake i dlanove. Njene slobodne dojke pri svakom koraku micale su se iza čipke. Suknja joj je opasavala tanan struk, malo isturena na kukovima, i poigravala iznad savršenih nogu. Baršunaste vitice obavijale su joj čelo i slepoočnice. Nekoliko pramenova senčilo joj je čelo i potiljak i privlačilo svetlost oko njene glave. Rumena i zlatasta boja njenog tena podsećala je na krv i na sunce. Ona se smešila ne otvarajući usne, onim istim osmehom koji je Sen-Menua dočekao pre dve godine i koji je krasio njene crte blagošću i tajanstvenošću.

Sen-Menu nije znao da ceni lepotu žene. On je uglavnom duhovno živeo u onim neljudskim oblastima u koje matematika uvlači neke naročito obdarene. Što se tiče Anete sećao se lica koje je zračilo svetlošću i ljubaznim dočekom kojim ga je primila. On je nije odvajao od uspemene na njenog oca.

Pa ipak su ga iznenadile devojčina lepota i neusiljenost; ali kad se već bio rukovao sa njom, on više nije mislio na nju. Bio je žrtva neke ustreptale radoznalosti koja ga je celog obuzimala.

U trenutku kad je mladićeva ruka dodirnula njenu, Aneta je odjednom prestala da se smeši. Ona se polako okrete da bi videla kako se on udaljava od nje, ide dalje u sobu, prema njenom ocu...

"Vrlo smo srećni što vas ponovo vidimo, dragi moj prijatelju", reče mu bogalj. "Nadam se da vas moja stara Filomena nije suviše rđavo dočekala. Ona je dadilja moje kćeri. Kad ste prvi put bili niste mogli da je sretnete. Bila je mrtva."

Ove poslednje reči oslobodiše Sen-Menua njegove strepnje. To je ličilo na neku dobru šalu. On poče da se smeje.

"Eto, bar nešto novo", reče smešeći se. "Kad je čovek sa vama može biti siguran da mu neće nedostajati iznenađenja."

"Tu nema ničeg iznenađujućeg! Hajde, sednite, dragi moj Sen-Menu. Vama je poznata odanost tih starih slugu. Filomena je vodila kuću. 'Da se bilo šta ne bi izgubilo', ona je jela ostatke. Jednog dana se otrovala, svakako sa nekoliko komada mesa na koje je dugo zaboravila u ostavi. Petnaest dana se mučila dok nije umrla. Aneta ju je oplakala. Velika tuga. Kad je noelit bio usavršen, Filomenu sam ponovo našao u prošlosti i pokušao sam da je sprečim da umre. Međutim, nisam mogao naći tačan uzrok njene bolesti. Ne znajući šta je nju otrovalo, zatvorio sam je u njenoj sobi i zabranio sam joj da osam dana uzima hranu. Nedelju dana na hlebu i vodi. Iz tog se izvukla omršavela i upola besna, ali živa. Otad nas više nije napuštala..."

"Ona vam mora biti neobično zahvalna."

"Ne, nipošto" odgovori Esejon. "Ona mi to ne oprašta; naprotiv, ona živi u večnoj griži savesti pošto je ukrala svoje vreme. Ona se žuri, trči, u nadi da će brže dokrajčiti ovaj ukradeni život. Moji novi ogledi nimalo joj se ne sviđaju. Ona kaže da sam u rukama đavola."

On zažmuri, gotovo potpuno sakrivši oči. Pjer se začudi opazivši kako mu preko lica prelazi odsjaj besa.

8.

Čak i u vreme izobilja, Sen-Menu, ograničen svojim budžetom, nikad nije imao takav obrok. Jastog, pile, jagnjeći but, mlad grašak, špargle, salata, smenjivall su se u njegovom tanjiru. I na kraju, sirevi sa pavlakom i kolači na maslacu, jagode, trešnje, grožde i to usred meseca februara - sve nevorovatno sveže.

Imao je mali želudac. Bile su mu dovoljne majušne porcije restorana 'D' kategorije. On je suviše malo pažnje obraćao toj neizbežnoj funkciji, da bi poput svojih suseda patio od sive hrane u doba primirja i od njihovih čudnih ukusa.

Filomenino kuvanje kao da je u njemu probudilo moć uživanja. Bio je zadivljen kao nekim neočekivanim cvetanjem usred zime. On se najede prvog jela, i zadovoljio se samo probanjem ostalih. Beli hleb mu se učini bljutav.

Oseti da dolazi kafa, pre no što je sluškinja stavila na sto šoljice sa mokom.

Esejon je uživao u njegovim čuđenjima, Aneta u njegovom zadovoljstvu.

Bogalj je jeo za četvoricu i pio naskap. Brada mu je bila iskićena mrvicama hleba. Otresao ju je posle svakog jela. Ovaj njegov apetit izgleda da je bio uobičajen. Gledajući njegovu kćer kako mu puni tanjir, Sen-Menu je naslućivao da ga je ona pri svakom obroku služila tako obilno. Uostalom, Esejon je to svom gostu potvrdio.

"Vidite", reče, "ja sam u suštini bezazlen. Ja ne uspevam da se zasitim radostima ovog sveta, radostima čula, radostima srca i duha. I patim kad oko sebe vidim toliko nesrećnih ljudi dok bi im život mogao pružiti toliko velika i toliko raznolika zadovoljstva. Danas, ja sam jedini koji zimi jede voće sazrelo u njegovom normalnom vremenu i obranom juče. Uskoro, nadam se, svako će moći činiti kao ja. Dođite, pokazaću vam odakle mi ta bogatstva."

Aneta gurnu naslonjaču svog oca. Svi troje uđuše u susednu sobu koja Sen-Menua podseti na odeljenje trezora neke banke. Njegovi zidovi bili su podeljeni na mnoštvo vratanaca od sivog metala od kojih su svaka imala ručicu i belo dugme slično dugmetu zvonca. Bogalj uhvati jednu ručicu i povuče je. Vratanca se otvoriše. Unutra je bio mrak. Svetlost koja je dopirala kroz velike prozore ni za milimetar nije prodirala u sef. Izgledao je pun tame, kao neke materije. Pogled se sukobljavao sa potpunom tamom, i nije uspevao da uhvati ni najbleđi odsjaj. Ovaj četvorougao bio je neshvatljiv u sobi izloženoj punoj popodnevnoj svetlosti.

"Stavite ruku u sef", reče Esejon.

Sen-Menu priđe, pruži ruku i zagunđa. Njegova ruka nije mogla ući u prazan prostor. Ona, međutim nije nailazila na bilo kakav otpor. On vrhovima prstiju opipa taj mrak. Ništa ne oseti. Niti nešto glatko niti rapavo. Nije bilo materije. Nije imao osećanje temperature. Ništa. Uopšte nije bilo površine. A njegova ruka koju ništa nije zadržavalo nije mogla dalje da ide. On tad stavi unutra obe ruke. Ličio je na nekog lopova koji pipanjem traži tajnu bravu. Prsti su mu šetali duž praznine. On se osloni na ta otvorena vrata, dok mu je čitavo telo bilo oslonjeno na šake pljoštimice stavljene u mrak. A ruke mu ništa nisu dodirivale. Bio je naslonjen na ništa.

Esejon iz džepa svog vunenog prsluka izvadi naočare i stavi ih na nos. Iza stakla oči su mu kolutale.

"Ne trudite se, dragi moj Pjere", reče. "Prvo ću vam pokazati šta sadrži taj sef. Zatim ću vam objasniti tajnu. Pogledajte!..."

On pritisnu belo dugme. Sen-Menu vide da tama drhti, pretvara se u kovitlac i razvejava se. Neka zelena lampa upali se na plafonu sefa. Njena bleđa svetlost osvetljavala je četiri paketića maslaca na drvenim poslužavnicima. Sen-Menu pruži ruku. Ona uđe, ovog puta, bez teškoća, a njegov kažiprst načini rupu na maslacu.

Dok je Pjer zbudjeno sisao svoj prst, Esejon ponovo pritisnu dugme. Neka crna izmaglica obavi lampu, zadrži se u visini vrata, postade kao neki blok. Bogalj zatvori krilo.

"Videli ste moju ostavu", reče. "A sad ću vam pokazati kako funkcioniše."

Vratiše se u susednu sobu. Filomena je stavila na sto boce sa raznovrsnim alkoholnim pićima.

"Izaberite šta hoćete i poslužite se... Vi ste maločas videli jednu primenu noelita. Uspelo mi je da proizvedem jedan nov varijetet te supstance. U želji da što duže ostanem pored moje drage ćerkice, hteo sam da sadašnjost učinim večnom. Dobio sam veoma različite rezultate od onih na koje sam računao. Šta je sadašnjost u našem malom svemiru? Dok smišljam rečenicu koju ću vam reći, ona je već deo budućnosti. Po meri kako je izgovaram ona je već pala u prošlost. Da li je sadašnjost trenutak kad ispijam ovaj divan liker? Ne. Sve dok nije stigao do mojih usana, to je budućnost. Kod osećanja njegovog ukusa, njegova toplina koja mi ispunjava usta, kad to zadovoljstvo stiže do mog mozga, ono me je već napustilo. To je prošlost. Budućnost tone u prošlost čim prestaje da bude budućnost. Sadašnjost ne postoji. Zaželeći učiniti je večnom, to bi značilo učiniti večnim ništavilo. Eto to sam učinio!"

Sen-Menu spusti svoju čašu. On čak nije znao ni šta je pio.

"Oni sefovi koje ste videli iznutra su premazani jednom bojom na bazi noelita 3. Ta boja oduzima uticaj vremena na sve što se nalazi u unutrašnjosti sefa. Zelena lampa ništi uticaj noelita. Palim zelenu lampu. Unosim u sef živo pile. Gasim lampu. Pile prestaje da biva pile. Sadašnjost koja za njega nije postojala, ubuduće biće jedini oblik njegovog vremena. Krv mu se zaustavlja. Njegovi osećaji ne klize više duž vlakana njegovih nerava: ono se više ne kreće, jer pokret podrazumeva brzinu, polazak i dolazak, kretanje vremena. Ono je ukočeno u sadašnjosti. Ono može tako ostati hiljadu godina, ne stareći, bez osećanja. Čim se zelena

lampa ponovo upali, ono ponovo počinje da postoji. Zapaljena šibica u mom sefu može ostati večno, a da se ne ugasi ili sagori.

Kakvo je stanje predmeta ili živih organizama tako sačuvanih u večnoj sadašnjosti? To samo možemo zamišljati. Ne možemo to upoznati pomoću čula, jer svetlost, miris, zvuci - sve se zaustavlja akcijom noelita. I ako ne uspevate da uvučete ruku u sef, to je zbog tog što tamo ne može biti kretanja u unutrašnjosti večne sadašnjosti. I tako ništa postaje neupoznato.

Kad sam usavršio noelit 3, vratio sam se u 1938. godinu zajedno s Anetom. Kupio sam ovu kuću i sagradio ove sefove. Premazao sam ih mojom bojom, zatim napunio različitim namirnicama. Kad se neki od njih isprazni, Aneta odlazi na časak u predratno doba i napuni ga."

"To je toliko zabavno", reče Aneta, "da ponovo postanem devojčica, sa mojim devojačkim iskustvom."

"Čujte je", nastavi bogalj, "slušajte kako o svom iskustvu govori taj devojčurak!"

Pjer je pogleda. Pokuša da zamisli povratak te mlade devojke u njeno telo odrasle devojke. Gledao je kako joj se grudi smanjuju, listovi mršave, lice postaje grublje... Ona ga je gledala u oči i on je bio prvi koji okrete glavu. On se nakašlja i reče:

"Sa vama, zbilja, čudesne stvari, postaju obične. Vi se kroz vreme šetate kao ulicom nekog grada... Niste li noelit 3 primenili na druge stvari?"

"Dabome! Premazao sam unutrašnje strane platna naših dušeka iz kojih je vuna bila izvučena. Spavamo mekano ne podržavani ni od čega. Kakav zadivljujući osećaj osetiti da nisi ni na čemu! Već vidite kakve usluge može da vrši nova supstanca. Avaj, istorija našeg doba nam to pokazuje, svaka novotarija može lakše biti upotrebljena da unesreći ljude no da ih usreći. Hteo sam da se uverim u škodljivost noelita 3."

On spusti svoju čašu. Jedna kap konjaka sjajila se blizu njegove usne, poput kapi plave rose između dve zlatne trake.

"U specijalnim sudovima sam jednom udaljenom generalštabu tajnim putem dostavio deset hektolitara u tečnom stanju. Upozorio sam ih na opreznost prilikom punjenja lakih zapaljivih bombi. Tražio sam da me o rezultatima radiotelefonski izveste na sanskritu. Na svetu nema mnogo ljudi koji ga razumeju. A tim ljudima uglavnom nije mnogo stalo do bežične telegrafije. Otad je prošlo šest meseci. Ja sam utvrdio dan i čas emisije. Očekivao sam vas. To će biti danas, odmah. Čujmo..."

On otvori vrata od jedne starinske škrinje u duborezu. Pojavi se jedna ploča od ebonita sa ugrađenom glatkom dugmadi. Čim je prvo dugme bilo okrenuto, aparat poče da potmulo zuji.

Esejon je tražio talasnu dužinu. Tračak plavičaste svetlosti kretao se preko brojki, jednog brojčanika. U prolazu, odjeci sveta sipali su u sobu zveket bakra, tri gukanja nekog soprana, otkucaje morzea i šum prijemnog aparata ispunjenog krčanjem, nad deformisanim glasovima spikera.

"Eto", reče naučnik.

On pogleda u brojčanik jednog visokog časovnika čije je klatno uljuljkivalo vreme.

"Kroz dva minuta", reče.

Radio-aparat je širio čudan pozivni znak, pet nota flaute neprestano ponavljanih, koje su omamljivale kao muzika nekog ukrotitelja zmija.

Sen-Menu, koji se bio digao, polako ponovo sede na ivicu svoje stolice. Više se nije usuđivao da šumi svojim disanjem. Aneta sa rukama na stolu gledala je u svog oca sa nekom zabrinutošću. Prodoše dva minuta.

"Pitam se..." progunda bogalj.

On naglo učuta. Iz aparata je dopirao glas nekog čoveka, oštar, jednoličan, koji je izgovarao nerazumljive reči, prepune pesme samoglasnika. Esejonovo lice se ozari. Sav se

pretvorio u sluh. Aneti i Pjeru obema rukama dade znak da ćute, da prestanu sa svakim šumom. Zatim tiho progovori isprekidanim kratkim rečenicama.

"Probali su ga... na jednom malom gradu... negde u Aziji..."

Sen-Menu oseti kako mu se srce steže. Predosećao je užas. Anetine male šake na stolu, stisnuše se.

"Jedan avion je dovoljan... On se vrti iznad grada, baca bombe... One eksplodiraju iznad krovova. Noelit pada kao kiša. Nema lomljave! Nema nereda! Nema gomile kuća pretvorenih u prašinu! Nekoliko bombi eksplodira u vazduhu. Uz neki potmuo šum. Pada sitna kišica. Gore avion bruji. Ljudi dižu glave i vide kako se nebo izbrazdalo crnim prugama. Noelit pada, kiša pogađa stoku i ljude... stiže do zemlje. Nema krvi, nema opekotina. Neka kišica, ni topla ni hladna."

Glas iz radio-prijemnika nastavlja svoju priču bez uzbuđenja, kao kakvu propoved. Malo pomalo Esejon se ushićuje. Zamišljao je svakako onoliko koliko je prevodio, zamenjivao konkretnim rečenicama apstraktne reči starog jezika, dodajući sve što je pogađao i što stranac koji je iz tolike daljine govorio ni sam nije mogao znati.

"Neka crna kiša koja ne kvasi... Neka kiša neopipljivog mastila. Međutim, čovek kom padne nekoliko kapi na ruku i koji hoće da svoje prste prinese licu užasnuto uviđa da više ne može micati rukom. Ona je prikovana za vazduh, prikovana za nepokretnu sadašnjost. Više ne može micati glavom. On ima noelit u kosi, na ramenima. On je uvezan. On urla od straha. Ceo grad urla. Sva živa bića, tu i tamo, nastavljaju da postoje, da se pokreću delom njihovog tela koje nije pogođeno, dok drugi deo postaje nepomičan u vremenu. Umesto ruke, nosa, imaju samo senku bez težine, učvršćenu u prostoru kao cement. Ulice su posute tamnim mrljama. Kuće su upola priviđenja. Drveće na avenijama ima crno lišće, koje vetar više ne leluja. Neka oluja uzburkuje reku čija nepogođena voda mora sebi da prokrči put između ukrućene vode. Vazduhom prolaze milioni poluga tame. Svaka kap noelita prilikom pada donosi do tla taman stub senke koji niko ne može slomiti niti preći preko nje, pa bila ona tanka kao dlaka. Sve što živi, sve što se normalno kreće strelama je prikovano za nepomičnu sadašnjost.

Ljudi i životinje umiru, zato što se srca ili mozgovi zaustavljaju, jer je jedna glavna arterija zapušena, jer živci više ne zapovedaju životu da se produži. Oni koji su manje pogođeni, posle patnji usled nepokretnosti, upoznaju patnje od gladi i od žedi. Ulice su pune lepljivih bića koja se otimaju uzalud pokušavajući da se iščupaju od tog užasa. U kućama, ljudi i žene zaštićeni zidovima i krovovima, ne mogu više iz kuća da izađu. Na ulicama su postavljene pregrade načičkane klincima između rešetaka kroz koje je nemoguće provući se. Glad mori te opsadene. Ubrzo smrt pruža nad gradom svoju nečujnu ruku. Na ulicama vise leševi obešeni o vazduh komadima njihovog mesa koje je noelit dodirnuo. Trulež ih malo po malo otkida. Tle je prenatrpano mesom u raspadanju, ogolelim kostima, dok je vazduh ostao prepun profila ušiju, kose, dojki, crnih prstiju, ukrućenih, večno vezanih za nebo nepomičnom kišom sadašnjice..."

Već je nekoliko minuta otkako je prijemnik učutao. Esejon takođe; skide svoje naočare, pređe šakom preko čela i očiju.

"To je užasno!" reče tiho Sen-Menu.

"Da, užasno je", složi se bogalj, "užasno ali zbilja čudesno, zar ne?"

Njegove jagodice boje mora sjajile su se od neobične ushićenosti. On nastavi:

"Zamislite da u ovom gradu postoji neki čovek na kog je palo dovoljno noelita da bi ceo bio sačuvan u sadašnjosti. Možda neki osmatrač protivavionske artiljerije, na nekom krovu, u blizini mesta na kom eksplodiraju bombe. Taj čovek tamo, sam u tihom gradu, ni živ ni mrtav nastavlja da stražari, van večnosti. Kraj sveta neće ga pogoditi, jer on tamo nikad neće stići. Čak ni sam bog ga više ne može dostići..."

Aneta uzdahnu.

"Možda bi trebalo da nešto popijete", reče ona tiho Sen-Menuu.

Ne čekajući na njegov odgovor, ona mu nasu u čašicu malo jabukovače. Nju je manje no njega pogodila priča, jer je bila osetljivija na radosti, no na nesreće, na lepotu no na ružne stvari. Njeno telo je zračilo životom, privlačio je samo život, njen duh se bunio protiv slika smrti.

Začu se jaka lupa od polomljenih sudova.

"Oh", reče Aneta, "evo moje jadne Filomene koja se sveti na porcelanu..."

Ona izađe iz sobe. Na nogama je imala cipele od plavog antilopa vrlo jednostavne, visokih potpetica koje su isticale njene tanane bose članke i malo istežale obline njenih listova. Pevušila ja ariju poštanske flaute. Sen-Menu nije video kad je ona izašla. Pitao se kako će reći šta misli.

"Ja..." poče. "Hm!"

On se nakašlja.

"Ne bih hteo da vam prebacujem... Ne verujte da... Ja vam se pomalo divim... Ali mislim da ste možda pogrešili što ste sa vašim pronalaskom upoznali vojne ustanove. Ne mislite li da bi oni napravili užasna pustošenja?"

Esejon je češljao bradu češljem od krljušti. Zupci su milovali dlaku uz šum somota.

"Umirite se, moj mali Pjere", reče on. "Oni više neće imati noelit. Oni ne znaju odakle on dolazi, a ako pokušaju da ga analiziraju, oni će samo svoje instrumente učiniti neupotrebljivim, kao i laboratorije, a možda i svoje hemičare! Nedavno su mi ponudili basnoslovne svote. Dodali su da će me ponovo svakog dana zvati. Neću ih slušati. To je već završena proba. Pogađam da me osuđujete što sam je izvršio. Vama se ne čini da se ona uklapa u moje humanitarne ciljeve. No ipak, baš zbog tog ogleđa neću otkriti javnosti moj noelit. Pre no što se nešto uradi, treba biti upoznat. Kinez koji je pronašao barut za vatromet, možda bi zastao u svojim istraživanjima da je predvideo topove. Sa druge strane, mi naučnici ne treba da ispoljavamo suviše lažne preosetljivosti. Šta znači smrt nekoliko hiljada ljudi kada je reč o sreći čitavog čovečanstva?"

On neusiljeno baci četku na sto. Oči mu postadoše hladne kao sleđena bara. Međutim, Sen-Menu nije mogao zaboraviti svirepu razdraženost koju je video kako sjaji u tim istim jagodicama, dok je govorio o bombardovanju.

Esejon protrlja šake i poče da se smeši. Ponovo je on bio bonvivan, gurman, srećni istraživač. On progovori:

"A sad ću vam pokazati moje čudo. Zahvaljujući njemu vi ćete uskoro moći putovati u buduće vekove. Budite ljubazni i gurnite moju naslonjaču..."

Oni predoše u susednu odaju koja je trebalo da bude laboratorija. Pored zidova bila su raspoređena četiri velika stola od ružičastog mermera. Jedan polukružni urez na svakom od njih da bi debeljku omogućio da na njemu radi ne napuštajući naslonjaču na točkovima. Površina stolova bila je gola, glatka. Ispod svakog su se nalazili gvozdeni plakari, zatvorenih vrata. Iznad jednog stola visilo je o ekseru jedno odelo od zelene tkanine. Esejon ga pokaza prstom:

"To je taj predmet, otkačite ga", reče.

Sen-Menu prostre preko stola neku vrstu kombinezona, u jednom komadu od kapuljače do pantalona. Spređa se zatvarao takozvanim 'rajsferšlusom'. Na kapuljači su bile izrezane dve rupe za oči. Dva mala aparata bila su učvršćena za tkaninu u visini ušiju. Tkanina kao da je bila zamoćena u rastvor za prskanje vinove loze.

"Evo potrebnih pomoćnih sredstava", dodade Esejon, izvlačeći iz jednog plakara par čizama, vrlo duge rukavice, naočare motocikliste, jedan kožni pojas za koji je bio učvršćen neki metalni četvrtasti aparat, velik kao torba konduktera u pariskim autobusima.

Tome dodade dve torbice i jedan ranac. Koža, metal, naočare - sve je bilo zelene boje.

"Sve je to", reče naučnik, "natopljeno smešom noelita 3 i noelita 1 i 2. Kad ovo odelo budete obukli, stavili te naočare, navukli rukavice i čizme, taj aparat na pojasu omogućiće vam da se šetate među vekovima. Njegovo stavljanje u pokret aktivira istovremeno noelit 3 i jedan od ona dva po izboru. Želite li da pođete sto godina unapred? Noelit 2 će vas tamo preneti odmah. Dok vas noelit 3 čuva takvim kakvi ste, on čuva vaše sadašnje stanje, dok vas ostali odbacuju u budućnost ili u prošlost. Funkcionisanje aparata je vrlo jednostavno. Ova četiri glatka dugmeta omogućavaju vam da pomerate pravac pređica duž slagačkih merača časova, dana, meseca, godina, vekova. Središte merača označeno je sa brojkom 0, a to je vreme za vaš polazak. Na levoj strani je prošlost, na desnoj budućnost. Pošto pređice sredite, pritiskate ovo okruglo dugme i odmah ste preneti u vreme koje ste odredili. Da bi se vratili, pritiskate četvrtasto dugme i isto vas natrag kao gumom vraća na polaznu tačku.

Ovo okruglo dugme stavlja u pokret vibrator. Vi ga aktivirate tek kad stignete. Vibrator menja vaše vreme za jednu sekundu napred i unazad, vrlo brzo. Prilikom svakog odlaska i povratka, vi ćete preskočiti sadašnjost. Za ljude oko vas vi nikad niste tu, uvek kasnite ili ste poranili za jedan sekund u odnosu na njihovo vreme. I tako postajete nevidljivi, neopipljivi. Pred vama se pojavljuje zid? Ne oklevajte da prođete kroz njega. On vas ne može zadržati, jer vi još niste tamo ili ste već prošli. Ništa vam ne može biti prepreka. Ne zaboravite, kad budete stajali naočare, da krake zavučete u ove rupice slušalica. Naočare i slušalice su u stvari povezane sa vibratorom. Čim on funkcionise stakla naočara i membrane slušalica skladno sa njim vibriraju, ali u suprotnom smislu. Oni čine da svetlosni zraci i zvuci kasne kad se vaše vreme ubrzava, a ubrzavaju ih kad vi kasnite. Oni vam ponovo stvaraju svet o kom biste vi bez njih imali samo pobrkano osećanje, haotično. Možda će prilikom vašeg slušanja doći do nekog malog slabljenja i može vam se desiti da vidite pomućeno. Međutim, vaša čula će se veoma brzo prilagoditi. Uostalom, ništa vas ne sprečava, ako procenite da se bezopasno možete pokazati, da zaustavite vibrator. Dovoljno će biti da još jednom pritisnete vibrator. U torbama imate namirnice, oružje, alat, jednu kameru i komade lepljive tkanine za brzu popravku svake poderotine na 'skafanderu vremena'. Tako sam krstio to odelo. Torba će vam poslužiti da u njoj sa vaših istraživanja donesete predmete ili sitna živa bića."

Sen-Menu nije više pomišljao da se čudi.

"Vi meni govorite - vi", ipak primeti. "A zar i vi nećete poći sa mnom?"

"Avaj, kako bih pošao?" odgovori tiho bogalj kom se čelo zamračilo.

On prstom pokaza na svoje patrljke: "Ja čak ne mogu ni da stojim."

"Onda, sve ovo još nije ni isprobano?"

"Jeste, ja sam isprobala!" smešeći se reče Aneta koja je pri tom ušla u sobu.

Sen-Menu je iznenađeno pogleda. On ne bi mogao pomisliti da je ona mogla aktivno učestvovati u istraživanjima svog oca. Njegova začuđenost probudi njenu pažnju, prikaza mu devojkicu, u magnovenju, onakvom kakva je bila, istovremeno krhka i čvrsta, zdrava tela i nežna, zračila je.

"Vi ste..." počeo on.

Htede reći 'toliko lepi'. Shvati da je njegov kompliment takođe neka besmislenost. On zastade i pocrvene.

"Ove probe su nam pokazale", nastavi pronalazač, "da je putovanje kroz vreme praćeno putovanjem kroz prostor. No, ako moj aparat komanduje prvim, izgleda da je drugo određeno nesvesnim željama ili uspomenu. Vaši ogleđi omogućiće vam bez sumnje da dosta brzo upoznate proces tih putovanja. Kad ćete početi, dragi moj prijatelju?"

Sen-Menu, iznenađen, nije znao šta da odgovori. Pošto je od njega tražena akcija, on oseti kako se u njemu rađa plašljiva duša zamorčeta. Užasavala ga je bogaljeva mirna sigurnost, umesto da ga smiri. Užas koji je u njega unela radio emisija ponovo se rađao i

utapao. Sasvim je očigledno da njegov život nije bio važniji od života nekog kulija. Prema kakvoj je to strašnoj nepoznatoj stvari trebalo da poleti?

Učini mu se da u Esejonovim očima vidi gramzivost koja ga prestraši i koja je pred njegovim ćutanjem malo pomalo ustupala mesto nekoj strogosti punoj pretnje.

On se osvrnu, pogleda u skafander koji je bio prostrt na ružičastom mermeru, zauze neusiljeni stav, što mu je vrlo rđavo priličilo, uštinu tkaninu jednog rukava, podiže ga, pusti da padne i reče oštrim glasom:

"Ne danas, ne, svakako ne danas. Suviše sam jeo, a naročito pio. Ne osećam se svojim gospodarem. Bojim se da bih budućnost video dvostruko..."

Poče da se smeje, srećan što se izvukao jednom šalom. On se oprostio od svojih domaćina i počeo da trči po snegu. Disao je radošću utopljenika vraćenog u život.

9.

Te večeri, tek što je bio legao, Sen-Menu počeo da grize savest. Kako je smeo da se boji, dok se Aneta to dete, bez bojazni izložila tim ogledima? A i kad bi bilo neke opasnosti, zar izvanredni doživljaj nije vredeo da se čovek izloži riziku?

Prebacivao je sebi što je rđavo mislio o svom domaćinu. Bilo je normalno što je Esejon ispoljavao nestrpeljivost da sazna, bilo je takođe normalno da se on bez uzbuđenja bavio svirepim opitima. Sve je opravdavao izvanredni zadatak koji je sebi postavio.

Pjer pripisa alkoholu svoje nepoverenje prema naučniku i svoj strah u trenutku kad je trebalo početi. Zaspao je kasno i ustao je pre svitanja, kijajući na sve četiri strane po ledenoj sobi.

Sišao je u bar i bio srećan što je u njemu zatekao g. Mišlea koji mu je pomogao da ubije vreme novom pričom o svojim nesrećama. Arhitekt, oduševljen, odvuče ga na drugu stranu bulevara, u podnožje svog remek-dela i počeo da mu hvali sve pojedinosti. Krov je bio pokriven lakiranim pločama različitih boja, ređanih kao mozaik, koji je predstavljao jedno mače koje se igralo uzdignute šape. Svaki od osam dimnjaka na svom vrhu imao je po jednu životinju od fajansa; vrapca debelog kao ćurka; bika iste veličine, buldoga, goluba, petla, leptira, pauna i šarana. Na sva četiri ugla zgrade uzdizali su se mali zvonici sa bakarnom kuglom na vrhu. Fasadu su krasile ličnosti poređane ukруг. Lov na jelena se širio u visini prvog sprata. Između sebe i hajke, jelen je stavio jedan lučni prozor. Niz lovačkih rogova držao je krov sa nadstrešnicom.

"To je ipak modernije nego lišće akantusa!" reče g. Mišle.

Ovaj novator žrtvovao je tradiciji samo ukrašavanje ulaznih vrata sa tri klasične glave meduze. On počeo govor o plemenitom izgledu dva stepenika stepeništa koje je vodilo do pomenutih vrata. U tom odzvoni devet časova na obližnjem zvoniku. Sen-Menu tad ostavi arhitektu.

Polu časa kasnije pozvonio je na vrata broja 7 u ulici Rasin i izjavio da je spreman da počne s opitom, ne gubeći ni trenutka.

U deset i trideset, stojeći nasred laboratorije, zakopčavao je poslednji kaiš tirolskog ranca. Aneta, malo zabrinuta, proveravala je njegovu opremu. Visok i mršav, obučen u to napadno zelenilo, ličio je na stablo drveta pokriveno mahovinom. Kroz svoje naočare video je da mu Esejon daje znak: "Hajde!" On naglo pritisnu dugme za polazak.

10.

U trenutku kad je pritiskao on kinu. Njegov prst skliznu niz dugme i ne učini pravi pritisak. Činilo mu se da su mu se oči i uši odvajale od lica, kao i jezik, čiju toplinu oseti kako beži ispred njega. Njegov nos naduven od nazeba otkide mu se od glave kao kvaran zub.

Odjednom oseti neobično olakšanje. Više nije hodao. Telo mu je bilo lako kao pepeo. Glava mu je bila mehur.

Oseti kako postaje porozan, obuzet utančanošću koja proždire. To je bio njegov poslednji utisak. Čak ga i težina misli napusti.

Za vreme opita kojima se Aneta izlagala, Esejon je video kako njegova kćer iznenada nestaje, bez zadržavanja napušta svet pristupačan njegovim čulima. Tako je saznao da se događa nešto abnormalno kad je pred njegovim pogledom Sen-Menu postao sličan dimu, ali zadržavši svoj oblik. Neka vertikalna sila izvlačila je uvis to priviđenje, uvijala ga u spiralu, drmusala, pokušavajući da ga odvuče od poda na kome su mu noge bile pripijene. Sa svakim sekundom postajao je tanji, sve prozirniji.

"Brzo!" viknu naučnik. "Aneta, lampu 8!"

Devojka potrča prema prekidaču. Na plafonu se upali neka ogromna cev. Neka snažna, krvava svetlost obasja sobu, otera dnevnu svetlost, progna je van prozora, spali sneg, natera drveće da škripi, prekri vrtove, utopli vile, obuže ceo kvart i pope se u osvajanje neba. Prolaznici su dizali poglede, zastajali na trenutak, slegali ramenima. "Ponovo taj odvratni rat!" Ništa ih više nije čudilo. Sutradan su novine javile o severnoj svetlosti, a opat Moro dade neku izjavu o sunčanim pegama.

Predmeti u laboratoriji usijaše se. Fantom Sen-Menua skratio se, zgrčio, postao nepokretan, zgusnuo se. Mladi profesor sličan panju, stajao je, čvrsto ispred bogalja. On prestade da kija. Esejon pruži užarenu ruku i pritisnu dugme za povratak aparata.

"Prekini!" doviknu svojoj kćeri.

Crvena svetlost napusti oblake, ulice i krovove, uvuče se kroz prozore, uvuče se u cev i ugasi.

"Eto! E, pa nisam promenio mesto", začu se Sen Menuov glas iz skafandra.

"Ni vreme, dragi moj prijatelju", odgovori Esejon.

"Eh, mislio sam da sam stigao."

Mladić razočarano otvori kapuljaču.

Ispitivanje aparata, suočenje Anetinih uspomena sa Sen-Menuovim utiscima pomogli su naučniku da dokuči šta se dogodilo.

"To je uzbudljivo!" reče on. "Ali vi niste do kraja pritisli dugme. Vi ste preslabo bili odgurnuti, napustili ste vaše vreme, ali niste mogli da stignete do drugog! Zaglavili ste se između sadašnjosti i budućnosti! Sve u svemu, vi ste postojali uslovno!"

On lupi po naslonu svoje naslonjače. Smejao se kao dete. Njegova brada se leljala kao zlatna plima. Sen Menu je polako shvatao kakvoj je opasnosti umakao. On nije smatrao da je to veoma smešno. No ipak, on nije osećao pravi strah, već čisto intelektualni užas. Njegovo telo se sa slašću sećalo tog divnog polaska, te eterične eksplozije njegovih čula. Nije mogao da se odupre želji da odmah ponovo ne počne. On zatvori kapuljaču, dotera naočare:

"Do viđenja", mahnu on rukom svojim domaćinima i ovog puta do kraja pritisnu dugme.

11.

Umalo nije pao. Noga mu se saplela o jedan stepenik. Ništa nije video. Seti se da je svoj aparat regulisao na putovanje od samo pola dana u budućnost. Bogalj mu je savetovao da za prvi put ne ide suviše daleko i da planira svoj povratak noću, da bi lakše ostao neprimećen.

Tama koja ga je okružavala bila mu je dokaz da je stigao. Začudi ga lakoća prolaza, bez prelazaka iz sadašnjosti u budućnost. Ništa nije osetio. Ako aparat tačno funkcioniše trebalo je da bude oko jedanaest časova uveče. Ali gde?...

On skide naočare da bi pokušao da vidi jasnije. Neki neodređeni zadah ispuni mu nozdrve; neki zadah koji mu se učini poznat. To se istovremeno osećalo na vosak za pod i na WC, uz sladunjav ukus kivanog karfiola. Odjednom pogodi. On ispruži ruku i oseti drvenu ogradu. Bio je na stepeništu svog hotela!

On poče u mraku da se smeje. Dobi želju da poviče 'požar' da bi razbudio sve ukućane. U tome su ga omeli refleksi pristojnog čoveka. Međutim, bio je suviše radostan zbog uspeha opita da bi pustio stvari olako. Radovao se kao dete koje se prvi put igra novom igračkom. Uostalom, u mnogo pogleda ostao je naivan i jednostavan kao neko dete. Samo bavljenje matematikom ne utiče nimalo na srce niti na karakter. Reši se da se našali sa g. Mišleom. Proći će kroz vrata, golicaće mu tabane, vući će ga za bradu. Kakav divan pronalazak!

Htede da počne da se penje uz stepenice, ali u tom se upali svetlo na stepeništu. Neko je ulazio. On stavi prst na dugme vibratora, ali se na vreme seti da je skinuo naočare. Dok ih je, stavljao ruke su mu drhtale od žurbe, vrata od hodnika se otvoriše i Sen-Menu ugleda kako se prema njemu četvoroške penje... Sen-Menu.

Zastade mu dah. Drugi on, onaj koji je dolazio, obučen kao svakog dana, smešio mu se, zadovoljan zbog njegovog čuđenja. Susret ga nije iznenadio. On je već bio upoznat. Bio je stariji dvanaest časova... Ubrzo su oba Sen-Menua stajali jedan pred drugim, na uzanom stepeništu, između dva sprata. Lampa sa plafona stepeništa osvetljavala ih je nekom žutom svetlošću. Sen-Menu-skafander nije se povratio od iznenađenja. Srce mu je snažno lupalo između rebara. Posmatrao se željnim očima. On skide naočare, zatim rukavice.

Sen-Menu-kaput posmatrao ga je s oduševljenim smeškom kako čini pokrete koje je poznavao. Ljubazno se prepustio ispitivanju. Okrete se oko sebe da bi se bolje pokazao sa svih strana. Sen-Menu-skafander najzad poče da mirnije diše.

"To je... Pa to si ti", reče on.

"Trebalo bi da kažeš 'Pa to sam ja!'" odgovori drugi.

On ga gurnu u slabine. Sen-Menu-skafander se nasmeši i vrati mu udarac. Počeše obojica da se smeju, isprva polako, zatim ne uzdržavajući se. Snažno su se udarali po ramenima. Njihov smeh je odjekivao u celoj kući. Svetlost na stepeništu se ugasi. Ruku pod ruku kroz mrak počeše da se penju stepeništem koje su dobro poznavali. Još su se tresli od smeha. Tanki zidovi oko njih odjekivali su od protestnih udaraca.

12.

Kad su obojica seli na ivicu kreveta, jedan pored drugog, ruku na isti način stavljenih na njihova mršava kolena, on primeti da oseća najveću sreću, toplu ugodnost srca kom se pridruživalo osećanje sigurnosti. Možda je sličnu radost poznavao u doba svog detinjstva, kad je zadihan od igranja dolazio da traži mir u zagrljaju svoje majke. Otad nikad nije sreo neko biće dostojno sličnog poverenja. U ovom trenutku ga je našao, tog savršenog sadruga, srodnu dušu, koju ljudi traže uzalud. Među njima nema laži, lažnog stida. A njihov egoizam bio je baš to što su najbolje podelili. On poljubi sebe. Osetio je neobično uzbuđenje od četvoro ruku i dvaju živih grudi. Pošto je bilo hladno, obojica se svukoše i uvukoše u uzan krevet koji njihovo dvostruko prisustvo ubrzo zagreja. Mnogo je vodio računa da ne govori. A i zbog čega, pošto su sve o sebi znali? Svako je sebe samo tražio čitavog života, kroz žene i ljude. On je sebe našao.

Sila njihove radosti nije im dala da spavaju. Hteli su da se više nikad ne rastanu. Međutim, vreme njihovog susreta nije trebalo da premaši dvanaest časova koji su Sen Menua delili na dvoje. Inače bi drugi on nestao.

Ustali su oko devet časova. U jednom trenutku obuze ga strah kad je morao da odredi koji će od dvojice navući skafander. Zbunio se. Najzad, nasmeši se. Stavljajući jednu ruku na svoj trbuh, on drugu pruži prema svom dvojniku.

"To si ti", reče. "Sinoć sam večerao kod Esejona. Imali smo spremljen zečji paprikaš. Nisam ga lako svaro."

13.

Esejon obrisa usta i upita:

"Jeste li shvatili zašto ste došli na stepenište vašeg hotela?"

"Bogami, nisam!" odgovori mu Sen-Menu koji je navalio na zečevinu. "Čak se nisam ni upitao."

"Pretpostavljam da ni na šta niste usmerili svoju misao. Vaše telo je odlučilo. Ono je naviklo da se više puta dnevno penje i da silazi niz te stepenike, automatski, a da vaš duh ne pridaje ni najmanju pažnju kretanju vaših nogu. Pošto vam je svest u trenutku vašeg polaska bila odsutna, vaše telo je krenulo pokretima za koje je znalo i odvuklo vas tamo."

"Vrlo moguće", reče mladić. "Sutra ću pokušati da bolje upravljam sobom."

Bio je rasejan, a i žurilo mu se da pođe.

Kad je obed bio završen, on poljubi ruku Aneti, stisnu debelu naučnikovu šaku i ode. Putovanje metroom činilo mu se da nema kraja. Čim je izašao iz stanice, on požuri prema svom hotelu, kroz mračan hodnik, potrča do njegovog kraja, pritisnu dugme za osvetljenje stepeništa gurnu zastakljena vrata i diže glavu.

Dva stepenika dalje od njega obučen u zeleno, Sen Menu uplašen, gledao ga je kako se penje.

Po drugi put te noći Pjer dožive susret sa samim sobom. Kad je njegov dvojnik otišao u prošlost, on ponovo pođe putem za vilu Rasin. Rastali su se teško. Ali, ponovo će se naći kad bude hteo. U sebi je nosio predmet svog žaljenja. Odvojio se samo zato da bi se bolje sjedinio. Sanjario je o sticaju okolnosti koje bi mu omogućile da se sretne ne više sa dva Sen-Menua, već sa tri, možda i sa više. Video je sebe kao grupu, gomilu, mnoštvo. On je jedini nastanjivao zemlju. Kakva sloga! Mora biti da je raj takav. Svi odabrani, a u grudima boga, predstavljaju samo jedno jedinstveno biće.

"Zar baš nikako ne biste mogli da se pomaknete, a, motko?"

Jedna piljarica u crnoj naboranoj suknji gurala ga je svojim trbuhom i svojim dojčkama. Neki gospodin sa crnom kožnom torbom ispod pazuha gurnu ga laktom u slabine. Kapuljača dame u zelenom golicala mu je vrat. Uz svoju stražnjicu osećao je neku dečju glavu. Metro je bio pun kao gajba smokava. Pope se onda još dvadeset sedam putnika. Službenici sa perona uguravali su poslednje snažnim pritiskom zadnjica.

Sporazumno sa naučnikom, Sen-Menu odluči, tog dana, da napravi važniji skok u budućnost. On rasporedi pređice za jednomesečno putovanje i pola dana više da bi stigao noću. Tek što nije odzvonilo podne kad je bio spreman za polazak.

"Setite se", preporuča mu Esejon, "šta sam vam sinoć rekao. Ako ne želite da stignete bilo gde, potrudite se da vaše misli usredsredite na nešto."

"To je veoma lako", odgovori Sen-Menu.

On stavi prst na dugme za polazak i upita se na šta bi baš mogao misliti. Ništa ga nije naročito interesovalo. Prvi prizor koji mu se u pameti ukaza bio je trg Konkord. Kad je hteo da pritisne dugme, primeti da je već veoma daleko od trga. On je u sebi zamišljao prizor pločnika.

Spojevi misli su ga podsećali na grafičko rešenje jednog problema, na hartiju na kojoj je crtao, na prodavca koji mu je prodao tu hartiju, na bioskop koji se nalazio pored radnje, na lik Tina Rosija sa plakata. Iznenadi se kad poče da pevuši Veni, veni, veni...

On se vrati na trg Konkord. Fijakeri ga podsetiše na balegu, na balegu na oranici.

To ređanje prizora u njegovoj svesti ređalo se užasnom brzinom.

On se po treći put vrati na mesto na kom je stajao Obelisk. Obelisk ga podseti na piramide, piramide na Napoleona, Napoleon na Žozefinu, Žozefina na ljuljašku, ljuljaška na nekog mornara, mornar na more, more na školjke i limun.

Besan, pritisnu dugme mada više nije znao na čemu je.

14.

Vrlo slabo osvetljen i u zeleno obojen, njegovim naočarima on iznad sebe ugleda tavanicu o kojoj je visio neki luster. Ležao je. Neki miris žene koji je svojom blagošću odmarao, kroz njegovu kapuljaču stiže mu do nozdrva. Telo mu je bilo pokriveno lakim pokrivačima, neka ruka jedva malo teža ležala mu je na grudima. On polako okrete glavu, Aneta je spavala uz njega.

Ležeći na strani, spavala je, lica mirnog, tiho je disala. Njene dve crne vitice pravile su arabesku na vezenom čaršavu. Njeno ispruženo telo dodirivalo je Pjerovo telo. Osećao je njegove nežne obline, jednu dojku na svojoj desnoj ruci, njeno bedro uz svoje bedro. Spavala je, opuštена, sa puno poverenja. Zatvorena vrata su branila njen mir, a noćna lampa terala je crne snove. Svojim krupnim kostima i grubom odećom bio je kao trn uboden u nežno telo te nevine noći.

Kroz sve te tkanine osećao je kako toplina oblina, nežna težina tog susjednog tela prožima njegovo telo, uobličava ga, obavlja ga nežnošću i punoćom. A srce mu je lupalo od velikog uzbuđenja. Odmah je saznao da voli Anetu. Svakako bio je suviše zauzet da bi to primetio ranije. U normalno vreme nije pomišljao na ljubav, sem ako to nisu bile beskrajne kombinacije brojki, apstraktnih figura koje su ushićivale njegov um. I otkad je sreo Esejona, osećao je onu strast koja guši sve ostale strasti kod onih koje pokreće naučna radoznalost. Njegova ljubav prema Aneti rodila se u njemu a da on to nije opazio i eto, odvlačila ga je kroz vreme i prostor do samog mesta gde se nadao da će naći zadovoljenje. Pjer proceni da su se njegovo srce i njegovo telo ponašali kao stara vojničina. Međutim, sreća koja ga je plavila oterala je grižu savesti.

To je bilo nešto drugo od samožive i besplodne radosti od prošle noći: neuporedivo fizičko zadovoljstvo, zlato u venama, sunce u grudima...

Sunce... Da, osećao se slavan kao sunce u žetvi. U njemu se rađa luda želja da nežnu i tihu Anetu uzme u naručje, Anetu okruglu kao neki plod, prepušten pored njega. Ali, ako se on pokrene, ona će da se probudi i poviče, užasnuta...

Snaga njegove ljubavi nadima njegove mišiće, ubrzava mu krvotok. Uši mu gore. Zamišlja ih da su pocrvenele. Njegove vrele ruke znoje se u rukavicama. Ne sme da trepne. Van sebe je od radosti i od stida. On voli. Neki grč mu ujeda butinu. Devojčin miris ga prožima. Njegovo mučenje je ravno njegovom blaženstvu. Isto tako pomišlja da je neprikladno sa čizmama uvući se u krevet obožavane žene.

Aneta sanja. Ona je na morskoj obali. Između talasa izdiže se jedna kula od belog mermera. Tanana čipka jednog stepeništa u krug oko nje se obavlja sve do oblaka.

"Naročito nemoj zaboraviti tri unce živinog cveta", reče joj glas njenog oca.

Pozlaćeni talasi naučnikove brade miluju podnožje kule. Jedna grupa dece obučena kao markize penje se uz stepenište. Tri unce su gore, na samom vrhu. Pjer silazi, kao padobran, sa mašinkom u ruci.

"Pjere..." uzdiše ona.

Ona se delimično budi, otvara oči. Pjer se topi pod njenom rukom. Ona se pruža, širi svoje ruke i noge. Njeno čitavo telo odmara se. Njoj je dobro, ona spava...

15.

Na Anetin uzdah, Sen-Menu je pritisnuo dugme vibratora, koji nije koristio za vreme svog prvog putovanja. Vidljiv svet se odmah promenio. Okrugli abažur postade paraboličan, krevet postade dvaput širi, a Anetino lice se izduži kao u ogledalu Luna-parka. Pjer učini potrebne pokrete da bi ustao. Međutim, umesto da se ispravi on prođe kroz krevet, nade se ispod dušeka, kliznu u stranu, zaustavi se nepomičan i najzad dobi utisak da sedi nasred sobe. Ispred njega, na mestu gde je trebalo da se pružaju njegove butine i noge, bio je samo prozračan vazduh. Sa strahom opipa sebe. Osećao se tvrd, prisutan. Ali kad je stavio ruku ispred svojih očiju, ništa nije od njegovog pogleda skrivalo poluotvorenu fijoku komode. Morao je da shvati stvarnost: više se nije video. Esejon je zaboravio da ga upozori. On je sam morao da se tog doseti: naočari su mu pokazivale vreme u kom se nije nalazio. One nisu mogle da mu prenesu njegov lik.

Kad je hteo da ustane i hoda, on dopola upade u pod, zatim se polako izvuče do tavanice u kojoj mu glava nestade. On više nije težio na ovom svetu koji nije bio njegov. Jedino su ga njegovi mišićni poleti bacali udesno, na levo, uvis, dole, a da ni na šta nije mogao da se osloni. Dugo se uzalud batrgao pre no što je mogao da pravo pođe. Kad bi podizao nogu da zakorači, zalet njegove noge odvlačio ga je uvis, te Pjer počeo da se vrti kao krila neke vetrenjače na povetarcu. Skupljao je svoje udove, pružao se, prolazio kao žaba kroz neki zid...

Malo pomalo, on se navikao na svoj nov način kretanja i na neobično osećanje da ima telo čvrsto, toplo, koje su njegove ruke dodirivale, ali koje nije postojalo za njegove oči. Uspelo mu je, malo pomalo, da ide kuda želi. Naglo se jednim udarom izbacivao napred i prepuštao se da ga odnese zalet koji ništa nije kočilo. Jedan pokret rukom odvlačio ga je kroz nevidljive kuće.

Pri prvom pokretu koji ga je poneo smirio se kad je ponovo naišao na noć. Nije video sebe ali ni ništa drugo nije video. Nije se razlikovao od bilo kog Parižanina koji se bez lampe upustio u zamračenje. Sem što uopšte nije dolazio u opasnost da padne ili se udari. Noć mu nije spremala iznenađenja, nije mogla da mu na put stavi neku prepreku. Materijalni svet za njega je izgubio svaku postojanost.

Kad bi gledao svetlost imao bi utisak da je vibrator deformisao izgled stvari, da luta između slika kakvog filma koji projicira neka nastrana kamera.

Mogao je otpočeti da malo gleda oko sebe. Video je u prozračnim krevetima kako se jajasti parovi batrgaju; kroz tavanicu uđe u jedan noćni lokal u suterenu, majušan, čiji su se zidovi, prekriveni ogledalima, upinjali da povećaju prostor. On se spusti na sredinu jednog stola i zaustavi se. Leva butina mu je prolazila kroz vedro za šampanjac, desna mu je ruka visila u lobanji prepunoj krvi jednog čoveka koji je pio. I usta te pijane devojčure koja se glasno smejala nalazila su se tačno na mestu njene jetre. Stojao je nevidljiv i čvrst usred nekog vidljivog i mekanog sveta.

Učini mu se da u ogledalu vidi neki stran predmet. On na njemu zaustavi svoj pogled i preneraženo na dva koraka od sebe prepoznade dva oka bez lica, velika kao dva jaja na tiganju, dva okrugla oka sa obrvama i početkom oba obraza.

On polako priđe. Polako, oči se približiše obešene u prostoru kao dve ribe u jednom akvarijumu. Jeza prođe Sen-Menuovim leđima. Hiljade strahovanja poljuljaše njegova razumna uverenja. Te oči, užasan ostatak, da li su oblik neke duše koja pati, neke larve, nekog demona, koje je čudan aparat činio vidljivim njegovim očima smrtnika? Koliko li su vremena lutale kroz prostor, tražeći neki raj, neko čistište, osuđene na neko odvratno ispaštanje?

Sen-Menu oseti kako ga užas leđi. Prodreo je u veliku tajnu kraljevine koja nije od ovog sveta. Gledale su ga nepomične oči u visini njegovog lica. Umalo nije viknuo. Dok su živa bića koja su se tiskala oko njega bila nesposobna da ga spaze, te fantomske zenice videle su ga, gledale mu u oči, sa izrazom neizrecive preneraženosti i gađenja.

Zar je on toliko bio ružan? Osećao je da ga taj pogled probija do dna njegove bedne duše. Ponovo ga spopade moćni strah koji ga je gušio kad je prvi put, kao dete, morao da se otvori ispovedniku. Navreše mu dve suze. On obe spazi kako sjaje na zenicama koje plove. Smiren, bez zastajanja, on prsnu u smeh. Ah, razumeo je. On namignu levim okom. Prekoputa desno oko zažmuri. On šmrknu, i nazva sebe budalom. To su bile baš njegove oči koje mu je ogledalo slalo, njegove oči, jedini deo njegovog tela, koji je mogao videti zato što je njihova slika prolazila kroz naočare u oba pravca!

On duboko uzdahnu. Povratila mu se ravnoteža. Nema tajne. Šta će da traži? On ima samo nauku... Bio je srećan što vidi sebe pa makar koliko da je to malo bilo. Okrugle oči se nasmešiše.

On je gotovo zaboravio gde se nalazi. On ponovo pogleda oko sebe. Bleda lica noćobdija umnožavala su se u ogledalima, lelujala kao bešika na vetru. Ugasiše se svetlosti. Jedna gola pevačica klateći se kukovima pride, bleđa u snopu reflektora. Ona je plakala reči koje su se međusobno mešale. Njen pupak je bio velik kao neka usta... U polumračnom žagoru, gomila gostiju na večeri cerila se i žvakala.

Sen-Menu polako pođe, ne remeteći snop svetlosti, zatim ogledalo, plakar sa sudovima, prljavu vodu sudopere neki svod, mračan podrum, metre zemlje i betona i nađe se na peronu neke zatvorene stanice metroa. Pođe nekom galerijom, pustom, jezivom, osvetljenom dvema golim sijalicama. Jedan voz prođe prugom. Pet stotina stisnutih osoba kao talas prolazile su preko ovog pustog sveta. Jedan pacov viši od svinje nestade u jednoj rupi kao ušice igle.

Sen-Menu s olakšanjem napusti suteran, pope se do vrha jedne građanske kuće, u prolazu spazi jednu zrelu ženu kako broji svoje kašike i leže između dve šunke. Njen muž na vrhovima prstiju napuštao je susednu sobu, peo se da nađe sobaricu sa uvijenom kosom, plaćajući je jednim odreskom hladne teletine. Putnik nastavi svoju šetnju. Kroz prostor je klizio katkad s nogama uvis, ili trbuhom u vodoravnom položaju, sklupčan kao pahuljica ili ispružen kao ptica koja lebdi. U sobe triput zaključane ulazio je glavom napred, nailazeći na ljude u trenutku kad su se prepuštali svojim navikama i pokazivali se onakvim kakvi su. Muškarci i žene sami, i brakovi koji već godinama ništa više ne skrivaju jedno od drugog, svlačili su se pred nevidljivim svedokom. Možda ih je vibrator prikazivao ružnijim no što su u stvari bili; bezoblične, skljojane, podbule, bezbojne, ali Sen-Menu je malo po malo zaboravljao svoje naočare i nije pravio razliku između svoje vizije i stvarnosti. Video je kako sivo rublje napušta sive kože, razgolićavanje mršavih butina, krivih, naduvenih trbuha na kojima je štrčao pupak. Crne pločice su kao mramor prekrivale tabane. Ogromne dojke plovile su kao psi po Seni, duge pljosnate puzile su po podu. Prsti na nogama u obliku zavrtanja mrsili su se ispod kreveta, koščate ruke su se savijale i ispravljale, preteći zidovima laktovima, zelenkaste kose širile su po jastucima lepljive lažne vitice, ruke koje su visile češale su šume dlaka, dodirivale sparušene seksualne organe. Pre no što će leći vlasnica bakalnice, u zadnjem odeljenju, dolivala je vodu vinu, od svakog sledovanja kafe oduzimala dva zrnca velika kao hlebovi, po tri kocke šećera od svakog kilograma.

Pjer ode do drugog kraja grada. Izbijao je iz jednog zida u drugi, ulicama bez mesečine, nošen svojim poletom kroz osvetljene odaje i kroz mračne odaje. U stanovima sa vunanim prostirkama i svilenim zavesama ugledao je kako aveti obučene u satensku tkaninu napuštaju svoju lepotu ispred ogledala, ležu naboranih trbuha i sa blatom na licu. U ogromnim zgradurinama od opeka u kojima su se tiskali siromasi, iznurene majke brojale su krompire, u prozirne listiće sekle sutrašnji hleb.

I kod dobrostojećih i kod jadnika nailazio je na isti ogroman zamor. Ljudi i žene istim umornim pokretom gasili su poslednju lampu i pružali se u noć.

Pomirenje sa zanatom, sa bogatstvom, sa bedom, sa izgubljenim danima, sa suviše kratkim vremenom, s neodređenim nadama, sa ženama, sa muževima, sa poslodavcima, sa

zadovoljstvima, sa tegobom pritiskalo je svojom težinom te milione ispruženih tela, koja su hrkala, škrgutala zubima, cvilela, grčila i ispružala se u smešnim položajima, ne uspeavajući da makar za jednu sekundu nađu mir.

Pjer je zaboravio milu Anetinu sobu. On je otkrivao čovečanstvo. Njegovo putovanje ga je strasno obuzimalo, nadnosio se nad ljudima, nad svojom braćom. Katkad je u prljavštini nekog budžaka ili u luksuznoj hladnoći bogataške kolenke, nalazio mirno lice nekog deteta. Zadržavao se na tom čudu, pitajući se kako je jedno toliko lepo osećanje moglo tako da omane.

Manji broj dece je poružneo od vibratora. Neka su već ličila na poroke svog oca. Druga, većina, izgledala su kao nova bića. Da li je velika tajna sreće ostati detetom? Sen-Menu shvati ogromnost zadatka kog se prihvatio u Esejonovom društvu. On posumnja da će za ljude moći nešto učiniti.

Mirišući prođe kroz jednu bolničku dvoranu. Ništa nije osećao. Čim je bio pritisnuo trouglo dugme, bio je odsečen od mirisa sveta. On obično nimalo pažnje nije obraćao na mirisne osetljivosti. Odsustvo zadaha podsetilo ga je kao što neposoljeno jelo podseća na prisustvo soli u jelima u kojima se njen ukus gubi.

Budžak u kome je spavalo šest osoba, ulica kojom briše noćni vetar, pust pisoar u kome je pevala uzdržana voda, kombinezon koji je ostavila koketna žena, nisu ni na šta mirisali. Niti ta dvorana puna patnji kojom je prolazio lebdećim koracima. Vibrator je zavarivao krevete jedne uz druge u veliku platformu. Tužna svetlost noćne lampe osvetljavala je izložene odsečene udove, vulkanske čireve. Trake poput zmija davile su ostatke života, gužve pamuka gušile su poslednje dahove. Kroz klupčad izbijali su krici, talasi jaukanja i ropac samrtnika u zoru. Ti ranjenici, ta trulež koja se borila protiv zla i pomoći, koji su vikali da bi smrt uplašili, koji su morali smrdeti na eter i na leš, bili su bezlični kao mora.

U jednoj zadnjoj zastakljenoj pregradi spavala je dežurna bolničarka, srušena na gomilu posteljine oko jedne stolice, sa špicem u ruci i osmehom ispod svojih brkova.

Sen-Menu, koji je bio užasno umoran, proceni da je dosta toga video. Izade na ulicu. Nasred puta on zaustavi vibrator i pade na stražnjicu. Hladna noć ga je šibala. Iz jednog kanalizacionog otvora dopiralo je toplo isparenje. Radosno omirisao njegov smrad. On se diže trljajući sedalo. Ispod njegovih nogu pucketalo je inje. Vetar je bio oterao oblake. Zvezdama jedva osvetljene kuće dobile su ponovo svoju neprozirnu masu. Sen-Menu spusti šaku na stub električnog fenjera, vrlo visoko sa hlorotičnom sijalicom. Kroz rukavicu oseti ledeni, snažan lik. Oskudna svetlost osvetljavala je njegove čizme, njegove zelene butine, njegov trbuh, njegove grudi sa svetlim snopom patentnog zatvarača. On se nasmeši svom ponovo pronađenom telu, diže ruke i raširenih prstiju zaigra pred svojim oduševljenim očima. Neki koraci zaškripaše po smrznutom tlu. Na udaljenosti od tri metra pojaviše se policajci. Pjer prsnu u smeh. Ljutnja u mestu zaustavi šetnju agenata javnog reda. Smeh za vreme policijskog časa! Oni zapištaše pištaljkama, poleteše i nadoše samo vetar.

16.

Sen-Menu se uzdrža da ispriča Esejonu i njegovoj kćeri o svom uvlačenju u njen krevet. On ispriča svoje putovanje kroz grad, požali se na iskrivljavanje koje su naočari i slušalice nametale svetu i na njihove šumove. Bolela ga je glava, od čega su mu oči bile podbule. U ušima mu je još brujalo. On proguta pilule i odspava deset časova. Kad se probudio oseti da se okrepio i smognu snage da izvuče zaključak o svom iskustvu.

"Upuštamo se u nemoguću avanturu", reče on naučniku. "Svakako, ništa se ne može učiniti da se ljudi otrgnu od njihove bede."

"Razumimo se dobro", prekide ga Esejon nestrpljivo. "Ja ne želim da preobražavam ljude i da svakoga odbranim od patnji koje on sebi stvara. No, možda bismo mi mogli da od

svih uklonimo nekoliko velikih kolektivnih nesreća. Učinićemo što budemo mogli. Mi nismo dobri bog."

Sen-Menu je tražio samo da bude ubeden. Već je bio kraj obedu. Zažmurivši od zadovoljstva Esejon isprazni veliku čašu konjaka. Pjer otpi gutljaj, zagrcnu se, nakašlja se i poplavi.

"Saznati! Saznati! To je naš prvi zadatak", lirski je vikao bogalj. "Imaćete uskoro nove naočare i savršenije slušalice. Probajte sad ovaj liker od trnjina. Čudesan. Možda će vam u grlu biti slađi. Treba nastaviti s opitima, treba da se srodite s aparaturom i uskoro ćete se uputiti vrlo daleko u budućnost. Žuri mi se da saznam šta će biti sa čukun-unučićima naše čukun-unučadi."

Sen-Menu, vrlo ozbiljan, slušao je i gledao naučnika koji je sedeo preko puta njega. Nikad mu nije izgledao toliko debeo. Njegov trbuh je zbilja počinjao od njegovih ramena, gotovo vodoravno izdizao mu bradu. Svetlost je kroz prozor osvetljavala Esejona s leđa i na vrhu temena otkrivala mali snop prozračnog paperja koji je prolazio kroz njegove uši, koje su malo odvojene, okrugle, dobro obrubljene, debeljušne, izlazile iz talasa brade poput svetlećih školjki.

Aneta je sedela desno od Pjera. Jedva da je smeo da joj uputi pogled. On se više sećao stida nego osećanja sreće. Hteo bi da sve zaboravi, da i on sam ne kuje svoju nesreću. Kako bi jedna toliko lepa, toliko sveža devojka mogla da ga voli? On je znao da nema dovoljno puti na kostima, da njegove male svetle oči sa bezbojnim trepavicama, njegova kosa kao kućina, prava i bez sjaja, koja se upinjala da mu pada niz čelo, nisu pružali ništa zavodljivo, da je boja njegove kože više podsećala na bolest no na radost, da je bio malo pogrbljen i smešno visok. Želeo bi da svoju glavu spusti za dvadeset centimetara. Aneta jedva da mu je dostizala do iznad bradavice na grudima.

Hramajući ode u laboratoriju. Čizme su mu pregrejale noge i izazvale plik. Aneta odgura svog oca kog je gušilo varenje. Dok je Pjer navlačio skafander, gledala ga je slobodno, bez ikakve zbunjenosti. Da je bio manje naivan i sigurniji u sebe, on bi iz tog mirnog pogleda crpeo živahnost.

Ona uopšte nije čitala romane. Ona možda nikad nije videla napisanu reč 'ljubav'. Pošto ju je vaspitavao otac ona je već vrlo daleko otišla sa naučnim studijama kad je bila u godinama u kojima se deca igraju i to sa istim zadovoljstvom. Laboratorija je zamenjivala vilinske priče. Stvarnost sveta nije joj se ukazivala kao solidna. Ona je videla suviše stvari kako se menjaju između magičnih prstiju njenog oca, kako se vreme oteže ili sužava, kako dekori njenog života nestaju, vraćaju se i menjaju. Neobičnost je bila njen normalan prostor.

Ta čudesna svakodnevnica sačuvala je u njenom duhu dečju svežinu, dok su njeno srce i njeno telo cvetali. Naučnik se malo brinuo o tome da je nauči pravilima života. Kad je stigla u svoje proleće, ona nije težila da suzbije polete koje je priroda izazivala u njoj.

One noći u Trampfen-I'O-u videla je kako u taj neobičan svet koji je delila sa svojim ocem, ulazi jedno treće lice, nespretno, prljavo u svom vojničkom odelu. Ona ga je naslutila, sa sigurnim nagonom, punim umiljatosti i nežnosti. Za dve godine, koje su se zbog, noelita dugo otegle i koliko je bila odvojena od njega, ona nije prestajala da misli na tog beskonačnog bledolikog momka, sa kojim je ona delila svoje tajne. Nestrpljivo je očekivala kada će ga ponovo videti. Njen otac nije primetio da je ona porasla.

Smeh kojim je dočekala Sen-Menu bio je radostan smeh. On to nije osetio. Interesovao se samo za naučnikove reči.

Nemajući tačan pojam o tome šta je očekivala, znala je ipak da će se to dogoditi. Možda će je uzeti u naručje? Nije pokušavala da zamisli reči koje bi on rekao. Imao bi trapave pokrete... Trenutno, zadovoljavala se srećom od očekivanja. Konačno oči će mu se otvoriti, ugledavši je pored sebe...

"Ono što je potrebno, mali moj Pjere", govorio je Esejon, "to je da uspete da sobom upravljate. Za to treba znati šta vas odvlači. Jeste li spremni? Napred!"

Sen-Menua su prvi put odnele njegove noge, a drugi put njegovo srce. Za treće iskustvo - hteo je da ga njegova glava vodi. Trudio se da zaboravi na svoje telo i svoja osećanja, da bude samo biće koje misli. Glava, samo glava! Imao je utisak da se nalazi ni pred čim.

Pošao je skačući sa potpunog odsustva misli do vrtoglavog razvoja potpuno nesigurne asocijacije misli.

Na prvi pogled prepoznade mesto svog dolaska. Preneraženo ga je gledalo četrdeset lica, četrdesetoro omladinaca, kojima su izbijale prve nausnice, plave ili crne, i mladalačke bubuljice. Stajao je pred crnom tablom, u matematičkom odeljenju liceja Filip-Ogist, u svom odeljenju, u koje nije kročio otkad se pojavio Esejon.

Sa osamnaest godina ništa ne iznenađuje. Zeleno priviđenje koje se pojavilo veoma je ličilo po stasu, po velikoj glavi, po povijenim leđima, po izvijenom trupu, na karikaturu nestalog profesora koje je matematičar - đak Alberes, crtač u slobodnom vremenu, učinio veoma popularnim. Posle prvog iznenađenja zavladao je oduševljenje. Dečaci su lupali poklopcima svojih skamija, zatim počеше da pevaju: "Fantom je sa nama! Fantom je sa nama!" Novi profa, neki mladi stidljivi zamenik pokuša da zavede red sa 'C! C! C!' koje niko nije čuo. Alberes kog su zvali zdepasti Perpinjanac, uspuza se na sto i počе govor u kom se 'r-r' kotrljalo kao kamenje. Jedna mastionica mu zatvori usta. Zamenik skoči, otvori vrata i ode da traži pomoć. Kroz odeljenje poleteše knjige i sveske. Preskačući prepreke četrdesetoro đaka polete prema pojavi koju jedan priručnik lupi po glavi. Pjer je imao samo toliko vremena da pritisne vibrator. Knjiga prođe kroz njega i pade na pod uz šum praćen žagorom razočarenja. Vrata se grubo otvoriše. Jedna grupa senki ispe se na katedru. Uprkos deformaciji Sen-Menu prepoznade direktora, cenzora, glavnog nadzornika, ekonomu i domara koji su išli za zamenikom. Ovaj poslednji toliko se tresao da su njegovi obrisi bili vazdušasti.

Po dolasku trbonja, vrtlog omladine se utiša i zavučе u svoje rupe. Sen-Menu se iznenadi zbog razočarenja koje je izazvalo ovaj povraćaj poslušnosti. Oseti kako ponovo postaje gimnazijalac. Počela je da ga snažno obuzima potreba da se igra kao za vreme prvog opita. On uzlete na katedru i zaustavi vibrator.

Oduševljenje utopi razred kad su mladići ugledali kako se zeleni fantom saginje, diže cenzorovu vlasulju, sa njom briše brojke na tabli i krupnim slovima ispisuje: ŽIVELA SLOBODA! posle čega prekrsti ruke i nestade.

Četrdesetoro omladinaca već su prevrtali svoje skamije, radosno urlajući; opkoliše vlasti, baciše se na njih, svukoše ih i odela baciše kroz prozor.

Priviđenje se pojavi u vratima i dade znak: 'Dođite.' Bujica se sruči. Mali i veliki, od osmaka do onih koji se spremaju za Politehničku školu, zbacije sa sebe prinude, strahovanja od kazni, strepnje od ispita, udahnuše pregradne zidove, unutrašnje zidove pretvoriše u prah. Licej je postao ogroman grad koji je ključao od besne radosti deset hiljada dece koji su ponovo zadobili svoju mladost. Direktor, nag, upravljao je igrom. Krov odlete, zidovi zadrhtaše, srušiše se. Radost poteče u grad. Bio je to prvi dan proleća.

17.

Esejon se zabrinu kad je čuo novu priču Sen-Menuovu.

"Vi niste ozbiljni!" prebaci mu on. "Skafander za vas mora da ostane instrument za istraživanje, a ne igračka kojom besplatno uznemiravate tuđi život. Svakako, vi ćete morati da se često umešate u život ljudi. Nije li to naš bitni cilj? No vi morate tražiti načina da ih usrećite, a ne da ih zabavite. To uopšte nije isto."

Plamičak veselosti koji je Pjer video da je zaigrao u Anetinim očima uništi sav efekat prigovora njenog oca. On ipak nije osećao da je zadovoljan. Ponovo je bio otišao ne znajući kuda. Činilo se da ga je njegova glava ponovo odvukla. Odvela ga je na isto mesto gde je imao običaj da radi. Međutim, njegova volja nije se umešala.

On pokušava nove opite bez više uspeha. Oni ga odvedoše u tajno skrovište jednog proizvođača čokolade kuda ga je odvela ljubav prema slatkišima za koju nije uopšte znao, još dvaput u Anetin krevet, na sreću prazan, u WC kuda ga je odvukla potreba za mokrenjem.

"Čini mi se nepotrebno", reče on Esejonu, "da duže nastavim moje upade u najbližu budućnost. Moje navike i moje potrebe me vezuju za moje vreme i za susedno vreme. Možda bih se mogao osloboditi ako jednostavno skočim sto godina napred. Sutra ću otići do godine 2042."

"Ne... ne..." reče naučnik malo kolebljivim glasom.

"Ne 2042, već 2052."

Njegovo ružičasto teme pocrvene a uši mu se zažariše.

"Zašto tih deset godina više?" upita ga Sen-Menu iznenađeno.

"Evo zašto..."

Debeljko je ponovo zadobio svoju sigurnost. Stade da čeprka po svojoj bradi, te iz unutrašnjeg džepa sakoa izvadi jednu knjižicu. Zlatne niti ukrašavale su njene korice od teleće kože nagrižene starošću. Pjer se naže nad knjigom. Esejon je otvori na 113. strani i prstom pokaza na jedan stih.

"To su Nostradamusova proročanstva. Pročitajte taj četverac!"

Sen-Menu pročitao:

Godine kad je Venera bila ispružena pored
Marsa, Vodolija je imao zatvorenu slavinu
Velika kuća će nestati u plamenu
Umirući petao ostaće nag čovek.

"Godine kad je Venera bila ispružena pored Marsa' astrološki nepobitno znači godina 2052," reče naučnik. "Ostali stihovi nagone nas da se bojimo strahovitih događaja. Ovde, petao označava Francusku, ili možda čovečanstvo. 'Ostaće nag čovek...' Nag čovek! Čujete li? Šta bi se moglo dogoditi našem nesrećnom unuku da bi ostao nag? Ne želite li da to saznate?"

Sen-Menu se nije usudio da pokaže svoje čuđenje. Kako je taj genijalan čovek mogao da shvata ozbiljno takve detinjarije?

"Proročanstvo svete Olive, uostalom, slaže se sa ovim", nastavi bogalj. "Godine 2052. izvor koji obeležava rat i mir mora ponovo početi da teče i istog časa zaustavi se. I svetica dodaje da on nikad više neće poteći. Da li će to biti univerzalni mir?"

"Hm..." reče lagano mladi profesor, "to mi se čini vrlo neverovatno."

18.

Pjer se začudio što je godine 2052. došao u podnožje crkve Sakr-Ker. Nalazio se na donjem delu stepeništa. Pred njim su kupole koje je dobro poznao izdizale svoje nepromenjene obrise. Boja im je bila malo tamnija. Beli kamen postao je prljav kao svi sponenici u Parizu. Sen-Menu se osvrte da bi bacio pogled na veliki grad. Pariz je nestao.

Na njegovom mestu preneraženi mladić ugleda jedno polje ravnog betona. Tu i tamo uzdizale su se neke malo važne zgrade i veliki broj jajastih predmeta, veličine neke dvospratnice, sagrađene od nekog providnog obojenog materijala. Oko svakog od ovih jaja obavijala su se uvojci neke vrste džinovskog zavrtnja. Neka su stajali uspravno, poput

Kolumbovog jajeta ali većina je bila izvrnuta, a mnoga od njih slupana. Ono što se najneobičnije učinilo Sen-Menuu bio je nedostatak bilo kakvog živog bića.

Držeći prst na dugmetu vibratora, spreman da nestane, on se približi tim predmetima. Njegovom hodom se suprostavljao neki snažan, vanredno topao vetar. Da bi mogao hodati, morao se sagnuti. Poče da se znoji. Sunce je stvaralo tropsku vrućinu. Sen-Menu stiže do džinovskog jajeta. Ono je ležalo na boku, bilo je napuklo. Izgledalo je kao da je palo odozgo, iz vazduha. Neko predosećanje ozari misao mladog profesora. Nalazio se na nekom aerodromu, a ovi jajasti oblici uokvireni elisom, bili su novi avioni. No, kakva li je katastrofa mogla izazvati pad svih ovih čije je komade video?

Kroz providni trup video je u unutrašnjosti aviona više ljudskih bića, obučenih u kombinezone živih boja, ispruženih, okačenih o ostatke karoserije ili motora, u napuštenim položajima smrti. Iz pukotina aparata dopirao je zadržani raspadanja. Sen-Menu, gušeći se, pod utiskom velikog uzbuđenja, požuri da se udalji. Da li je on došao toliko daleko u budućnost da bi tamo sreo samo leševe. Na tom prostoru koji je sunce spržilo vladala je tišina uznemiravana samo besnim fijukanjem vetra. U tom njegovom zimskom odelu i u vunenom skafanderu mladi profesor je imao osećaj da se kuva. On odlučio da napusti ravnice pregrejanog betona. Skide naočare, zažmuri očima zbog bleska svetlosti. Kad je mogao bolje da vidi, video je da je aerodrom okružen nekom vrstom ograde od visokih staklenih stubova. Posle deset minuta hoda dođe u njihovu blizinu. Poslednje metre pređe trčeći, zavuču glavu između dva stuba i oseti vrtoglavicu. Bio je usred neba.

Sasvim dole, ispod njega, pružali su se beskrajni obrisi pariskih krovova, isto sivo more kog se sećao da je video sa visine Ajfelove kule. Prestonica se nije nimalo promenila za čitav vek. Nekoliko pravolinijskih avenija prolazilo je kroz gomilu majušnih kuća. Na zapadu, na južnoj strani, na istoku izdizali su se tri nebodera pored kojih bi neboderi Njujorka iz XX veka izgledali kržljavi. I Sen Menu zaključio da se i on sam nalazi na krovu neke slične zgrade, podignute na brežuljku Monmartra. Arhitekta su sačuvali Sakr-Ker, podigavši je sasvim gore na ogromnu zgradu.

Sen-Menu uperi jedno staklo na prestonicu koja se pružala u podnožju njegovih nogu. Ono što je ugledao potvrdi mu njegovo ubeđenje da se dogodila neka vanredna katastrofa. Redovi nepomičnih automobila prekrili su avenije. Na Seni, čamci, i šleperi, remorkeri, bili su nagomilani tokom reke uz stubove. Mnoštvo aviona je palo na grad, probilo krovove, raseklo zgrade.

U najmračnijim ulicama, zaklonjenim od sunca, Sen Menu najzad ugleda ljude koji se kreću, obučeni u isti kombinezon kao oni koji su bili u avionu. Tražio je suknje žena i najzad shvati da su i one bile obučene kao muškarci. Ta odeća je neodređeno podsećala na njegov skafander. Pomisli da bi mogao da se umeša u gomilu ne privlačeći naročitu pažnju.

Pomoću jedne kamere sa teleobjektivom, on napravi nekoliko snimaka Pariza. Vрати se da izbliza snimi jedan neoštećeni avion i ostatke jednog drugog, pojedinosti odela jednog mrtvaca i panoramski snimak sa krova.

Kad se zabrinuo kako će sići, vetar mu donese zadržani nagoretine i zvonjenje zvonika. On se vrati na ivicu terase. Ogromni plamenovi dizali su se s automobila koji su bili na bulevaru. Vetar je obarao plamenove na kuće koje su se palile po čitavim četvrtima. Dim se već dizao do njega. On uperi svoj aparat na požar koji je zahvatao podnožje nebodera. Uzrujavala ga je pomisao na nesrećna ljudska bića koja su se pekla na tom žarištu. Vrtlozi smrdljivog dima prekrivali su nebo. Žiške su padale na njega, preteći da mu zapale odelo. Ceo Pariz bio je u plamenu. Gušeći se, on ponovo stavi naočare i pritisnu dugme za povratak.

Esejon, koga je proždralo nestrpljenje, čekao ga je u laboratoriji. Pjer, bleđ, ispriča mu šta je video. Bogalj je svojim debelim šakama grčevito stezao naslone naslonjače i vukao svoju bradu.

"Gospodine! Koliko bih želeo da sam bio i ja sa vama!" prošaputa.

"Sad mi je tek jasno", reče Sen-Menu, "zašto sam stigao na terasu oblakodera. Krenuo sam ponet radoznalošću. Ona me je odvela na mesto odakle sam mogao sve videti."

"Niste vi sve videli. Treba saznati šta se dogodilo. Vratićete se tamo. Ponesite više filmova. Vi..."

"Umoran sam", primeti Sen-Menu. "Hoću da jedem i da spavam. Sledeće putovanje odložićemo za sutra, ako dozvolite."

"Ah, izvinite" reče debeljko uzdišući. "Naravno, treba da se odmorite."

19.

Za sledeća putovanja Sen-Menu se koristio jednim sredstvom i zažalio što ranije nije pomislio na njega. Imao je dopisnice sela i dopisnice francuskih i stranih gradova. Svaki put pred polazak on pogleda jednu i ispuni sećanje tom slikom. Tako uspe da sobom upravlja. Obišao je zemlju u svim pravcima i saznao je da se užasna katastrofa proširila na ceo svet. Amerika, Azija, Australija Evropa bile su žrtve vatre, gladi i svih vrsta kuge. Svud su ljudi bežali, proganjani od hiljade oblika smrti.

Pjeru je dugo trebalo da sazna poreklo katastrofe. U samoj Francuskoj nije uspevao da razume razgovore begunaca. Svaki put kad bi mu do ruke došla neka knjiga ili neke odbačene novine, nailazio je na nepromenjen francuski jezik nešto obogaćen sa nekoliko novih tehničkih izraza. Nasuprot tom, kad bi osluhnuo reči, imao je utisak da se nalazi u inostranstvu. Govorni jezik bio je potpuno različit od pisanog jezika. Ali činilo mu se da su to bile iste reči koje je čuo usred ruševina gradova, Sene ili u ruskoj užarenoj stepi, ili u ustima crnaca Južne Amerike.

Malo pomalo, Sen-Menu je, zahvaljujući znanju više evropskih jezika, uz Esejonovu pomoć, kome je prenosio rečenice koje je čuo, uspeo da dobije sliku novog jezika. Velike mešavine stanovništva, pokreti armija, razmene radne snage, emigracije, deportacije mora biti da su se dogodile u toku jednog veka. A nacionalni jezici su se izmešali i stopili u jedan zajednički jezik. Ovaj je oko jedne upropašćene sintakse skupio reči pozajmljene od svih jezika. Svaki je dao najčistiji rečnik svoje genijalnosti: francuski, kuhinjske i ljubavne izraze, nemački filozofske, tehničke i strategijske, engleski trgovačke a italijanski superlative. Slovenski jezici dali su izbor psovki bogatih suglasnicima.

Stare reči su se skupile do njihove osnovne fonetike. Njihova evolucija bila je utoliko brža da novi evropski jezik nije mogao biti pisan. Isti slog izgovoren gotovo na isti način od nekog Španjolca, Francuza, Engleza, Rusa ili Nemca od njih je pisan na pet vrlo različitih načina.

I tako je Sen-Menu sebi objašnjavao da je se stari francuski jezik postojao za sve što je bilo pisano. Svaki stanovnik sveta trebalo je da zna svoj nacionalni jezik, koji je malo po malo, težio da postane mrtav jezik, a novi sredstvo svetskog izražavanja; jezik koji je evoluirao i rastao, neprestano gubeći stare ćelije i dobijajući nove, poput živog organizma.

Izgleda da su se jedino azijski jezici držali po strani od tog stapanja.

Jednog dana, konačno, Sen-Menu shvati kako je jedna civilizacija, izgrađivana na dvadeset jednom veku napretka, mogla da se sruši za tako malo vremena, da ustupi mesto haosu i smrti. O tom otkriću obavesti Esejona. Elektricitet je odjednom nestao!

"Treba verovati", reče naučnik, "da me je guralo neko predosećanje kad sam se odrekao upotrebe elektriciteta u aparatu koji vi nosite oko pojasa! Bez tog, po dolasku u godinu 2052. vi ne biste mogli da se vratite!"

Sen-Menu uzdrhta. Video je sebe napuštenog usred tog sveta bez svoje mehaničke duše, među zaustavljenim motorima, mrtvim gradovima, nagim ljudima. Još jednom proceni u kakve su ga opasnosti dovodila ta istraživanja. Međutim, nijednog trenutka nije pomislio da ih napusti.

Žurilo mu se, da sazna, kao i Esejonu, šta će biti od ljudi koji će nadživeti kataklizmu. Izgleda da im materijalni napredak nije doneo ni mir ni sreću. Da li će biti srećniji svet u kom nema mašina? No koliko će njih izbeći katastrofu i u kom kraju sveta ih naći?

Sen-Menu iskoristi jednu fotografiju gomile, isečene iz nekog časopisa. Ona je prikazivala hiljade ljudi i žena, zgomilanih do vidika, dignute glave, otvorenih usta, zabezegnutih, gledajući nešto što se događalo u vazduhu.

Pjer nije posumnjao da ga oživljavanje ovog gamiženja života neće odvući prema spasenima.

Stigao je usred neke sive magle, neobične, suve, koja mu je vidljivost ograničavala na nekoliko metara. Sunce koje je grejalo kao gornji otvor na visokoj peći, izgledalo mu je ogromno, okruženo svetlećim prstenom. Jedno drvo krivilo je svoje golo granje u pregrejanom vazduhu. Neki neprestani šum sličan grmljavini vodopada punio je putnikove uši. Zamalo nije izgubio ravnotežu. Popustilo je tle ispod njegovih nogu. Njegove čizme su upale u grudi jednog upola raspalog leša. Milijarde uznemirenih muva polete oko njega. Sa užasom je pogodio prirodu izmaglice. To je bio čitav ogroman svet muva koji se kovitlao i zatvarao vidik. Skup bezbrojnih zujanja stvarao je taj šum vodopada i činio da vazduh podrhtava. Neki užasan lepljiv smrad ključao je pod uticajem sunca. Stegnuta grla, Pjer pritisnu dugme vibratora. Odmah se nađe zatvoren u svom malom vanvremenskom svetu. U njemu je uživao od same toplote svog tela, osećajući samo kamforasti miris neolita. Međutim, sećanje na smrad ostalo je prilepljeno za njegove nozdrve. Bilo mu je potrebno nekoliko minuta da bi se povratio. Paklena vrućina prolazilaje kroz njega ali ga nije pogađala.

Jedan nalet vetra otkide poslednje rožasto lišće koje je podrhtavalo na vrhu drveta, probušio je vrtloge kroz slojeve insekata, za trenutak otvarajući pogled do vidika. Pjer vide da se nalazi u središtu jedne ravnice prekrivene mrtvacima. Po njima je gamizao tepih muva, poput debele kore, svetlucave, pokretne, kojoj su se neprestano pridruživale nove gladne životinje. Teški vetar zastade, gust vazduh odmah okruži Sen-Menua. Zujanje se nastavi još užasnije.

Novi pomoćni delovi vibratora prenosili su slike i šumove ne menjajući im oblik. Esejon je novim naočarima dodao bela stakla sistema prizmi koja su Pjeru omogućivala da sebe isto tako dobro vidi kao što vidi spoljne predmete. Sve je to bilo učvršćeno za njegovu glavu sa četiri ukrštena kaiša. Usavršene slušalice i viziri čija se težina utrostručila zamarali su ga više no prethodni.

Nije mu polazilo za rukom da izleči kijavicu, koja je prelazila u zapaljenje sinusa. Više puta od njegove mladosti, ugledni lekari su mu savetovali da ukloni izrasline koje je imao u nosu, kao i krajnike i da tu priliku iskoristi da se otarasi slepog creva. Međutim, Sen-Menu je više voleo da maramicom briše nos.

Možda zbog tog nazeba, i uprkos vežbi kojoj je bio podvrgnut on nije mogao da vibrator podnosi više od jednog i po časa neprekidno. Retko se događalo da je morao da se toliko dugo služi njime. Bilo mu je dovoljno da ga posle nekoliko minuta isključi da bi ponovo bio raspoložen za dalju aktivnost.

Pošto je poslednji put bacio pogled oko sebe, shvatio je da tu on nema više šta da traži. Tražio je živa bića. Prizor mnoštva odveo ga je do mnoštva mrtvaca... Ostalo mu je samo da se vrati u laboratoriju, i da nađe neko drugo sredstvo da prodre među one koji su ostali u životu.

On kroz kapuljaču stisnu nos i pripremi se da zaustavi vibrator pre no što će pritisnuti dugme za povratak. No, uplašeno zadrža svoj pokret. Jedan roj muva mu prođe kroz ruku.

Stanje u kom se nalazio, ako je ono činilo svet propustljivim, njega samog je činilo propustljivim za sve. Kad je prvog dana isprobavao usavršene naočare, on nije bez izvesne bojazni ulazio u zidove i nameštaj koji su mu izgledali isto toliko čvrsti kao i njegovo telo.

Kad je prvi put video da mu naslon za ruke jedne naslonjače ulazi u grudi, imao je osećanje emocionalnog šoka kao da je bio probijen kopljem. Zatim se navikao da svoje nervne reflekse odvađa od vizuelnih osećanja. Čak mu je vremenom činilo zadovoljstvo da se poigrava sa tim pojavama, da se poistovećuje, na primer, sa stablom nekog drveta, da pruža ruke među grane, da vidi kako rascvetane grančice izbijaju iz svakog njegovog prsta.

Morao je da pazi, pod pretnjom katastrofe, da bude sasvim sam, bez ikakvog predmeta u unutrašnjosti njega samog, kad je zaustavljao vibrator. Može se zamisliti kakva bi oštećenja podnosio njegov organizam da je on zauzeo svoje normalno mesto u trenutku oko nekog naslona stolice, ili čak buketa jorgovana...

To ga je i nateralo da prekine svoj pokret. Muve su letele kroz njegovo telo. On ih je video kako izlaze, pojedinačno ili grupno, iz njegovih butina, trbuha, dlanova. One su milele na mestima njegove iznutrice i zujale između njegovih ušiju.

Bilo mu je izuzetno potrebno da se udalji od tog mesta koje su insekti opustošili, pre no što će ponovo doći u svoje sadašnje stanje. Inače bio ostao ispunjen muvama uvučenim u telo i kosti, muvama koje se kreću njegovim krvotokom. To bi značilo u kratkom vremenu smrt trovanjem ili od embolije ili iznenadnu smrt ako bi se bilo kakva dlakava lešinarka našla uklještena u mekanom tkivu malog mozga ili nekog važnog živca.

On potraži neki znak koji bi mu omogućio da odredi pravac svog hoda. Međutim, vidik je svud bio zagušen pokretnom maglom insekata, kroz čije je sivilo sunce katkad probijalo plamenove duge. Video je samo tragičan pokret osušenog drveta koje je mrvilo gvozdeno sunce. Reši se da pođe nasumce i krenu udesno. Išao je što je brže mogao, odbacujući se napred svim udovima, lebdeo je na talasima muva, nije nailazio ni na litar vazduha koji ne bi imao svoju stotinu insekata.

Gorko je žalio što se bez razmišljanja prepustio vibratoru. Ali više nije bilo vremena za žaljenje. Trebalo je žuriti. Ravnica je u beskraj pružala svoje crno stado mrtvacu. Katkad se gamizanje cepalo, otkrivajući živu boju nekog odela, ili iscerenog lica iz koga su izbijale kosti nosa ili zubi. Vazduh uzburkan milijardama krila u vrtlogu, drhtao je, škripao kao koncert violina na kojima su svirali ludaci. Pjer, halucinirajući, osećao je kako mu zamor steže glavu. Glavobolja i strah počеше da mu dobiju u slepoočnicama. Išao je pravo napred, a oblaci muva prolazili kroz njega s jedne na drugu stranu kao živi grad koji prisno bruji, prisno vezan sa trulom atmosferom.

Jedna misao mu pade na pamet. Insektima će moći da umakne ako se bude kretao vertikalno. On podiže ruke kao za molitvu, uspe se pokretima anđela, lagano pokrećući svoje velike udove. Sa naizrecivom radošću primeti da su muve postale ređe. Njihovo zujanje slabilo je, udaljavalo se, stapalo sa zujanjem njegove glavobolje. Stigao je do visine oblaka. Lebdeo je sam kroz plavetnilo. Sasvim dole ispod njega, zemlja mu je izgledala obavijena sivom izmaglicom koja se talasala do kruga horizonta. On stavi prst na trouglasto dugme. Već drugi put ga je spasla neka vrsta spasla. Zaustaviti vibrator značilo bi pasti kao kamen, razbiti se o tle uz rasprštavanje insekata i trulog mesa. On, dakle, mora brzo da nastavi sa svojim putovanjem...

Ponovo pogleda očajnu zemlju. Učini mu se da se veoma daleko neki dim diže prema nebu. On nastavi sa svojim letom leptira, pahuljice, zrnca, skakavca. Vid mu se već zamagljivao. Zebnja mu stiskala srce. Bojao se da će se onesvestiti, da se neće osvestiti, da će zauvek ostati poput smešnog fantoma, da luta plavim vazduhom, lebdeći iznad vekova, sve dok ga aparat u kvaru jednog dana ne napusti, i njegov pepeo padne u lakim talasima na neku novu civilizaciju. On razrogači oči, zatim zažmuri, zgrči kapke, da bi kroz nekoliko sekundi jasnije video. Najzad, ispod dima ukazaše mu se ruševine nekog ogromnog grada. Zidovi, pocrneli od požara, pružali su se u nedogled duž presušene reke. Pjer dobi nadu. On ponovo počе polako da se spušta, upade u more insekata, stiže do prvih kuća. Tu su muve ređe, jer su mrtvacu grada izgoreli sa njima. Skrhani putnik najzad nailazi na ugao u senci napušten od

užasnih insekata. On duboko uzdiše, polako stavlja ruke na glavu. Na svaki otkucaj njegovog srca neki malj mu razbija lobanju, njegove oči razbijaju njegove očne duplje.

On se ne miče, prestaje da diše, osluškuje. Oseća kako mu srce lupa kao bubanj. Neki cijuk najtanje žice, neka oštra pesma penje mu se iz želuca do glave. Jedna majušna muva, kao kap zelenog zlata, izbi iz njegovog lica, napravi tri nesigurna kruga i uvuče mu se u rame. On se strese, naglo se okrenu, ponovo se umiri: ona zuji negde u njegovim butinama. On skače u vazduh, propinje se, hvata se za jedan porušeni zid. Čuje kako se laka muzika penje i spušta, kovitla u njegovim grudima. Zagnjuruje se u gomile pepela i ugljenisanog kamenja. Čim se ponovo zaustavio čuje pakleni treptavi zvuk kako probija njegovo telo i njegove kosti...

On je u ropcu. Potok krvi teče ispred njegovog pogleda. On beži prema nebu, čini beznadežan napor da bi još gledao. Neki zakasneli požar plamti pored reke. On prikuplja svoju poslednju snagu da bi tamo otišao. Puzeći stiže. Glava mu je porasla kao bundeva, kao balon, kao katedrala. Evo vatre. On se otvorenih usta baca u nju i valja u njenim vrtlozima. Smeje se, kriči od radosti, zamišlja užasan kraj životinjice koja puca, cvrči u plamenu koji pročišćava. On se zaustavlja na drugoj strani požara, zadržava dah. Njegova radost ga napušta, užas ga obuzima. On drhti. Od jedne slepoočnice do druge, od jednog vidika do drugog između svojih rebara, u mrtvom gradu, u svetu, u njegovom izmučenom telu, muva izleće, škripi, prkosi, On više ne zna da li je lud i da li dobro čuje. Njegova glava će nadmašiti okruglinu neba, pući u beskraju. Pojavljuje mu se Anetin lik. Njene uvijene vitice sjaje se kao dva crna sunca. Vetar prema njemu baca požar. Probija ga vrtlog dima. On više ne može. To je njegova poslednja sekunda. Sa oba palca, jednim za drugim on pritiska dva dugmeta...

20.

On se sruči u laboratoriju. Esejon ostavi svoje epruvete, obrisa ruke o bradu i pozva žene.

Jednom naučniku posmatrački duh ne gasi se nikad potpuno, ma kakve bile okolnosti. Uprkos njegovih patnji, uprkos njegovom buncanju, Sen-Menu je video, gotovo nesvesno, dim koji prolazi njime u trenutku kad je zaustavljao vibrator. Imao je vremena da promrmlja: "Ugljeni oksid", zatim se onesvesti.

Esejon mu potpuno ispusti krv, ubrizga mu u vene sintetičku krv, oživljenu Anetinom krvlju. Pjer je u toku tri dana mokrio crno. Dodir njegove kože prljao je čaršave. Kad bi se otkrivao njegov krevet u nozdrve bi prodirao zadah dimljene slanine. Beskrajni izvori bogaljeve nauke savladale su trovanje, ali nisu mogle da izleče kijavicu.

Proleće je bilo osvojilo drveće kad se Pjer digao. Njegova koža je ostala išarana dugim sivim trakama. Oči i kosa postali su crni.

Rascvetani vrt ubrza njegov oporavak. Uveče kad se svlačio on je katkad zamišljeno gledao svoj lakat kroz koji je Anetina krv ušla u njega, i svojim koščatim prstom milovao je mesto koje nije sačuvalo nikakav trag čuda. Malo pomalo, tih dana koji su lagano odmicali u kojima se on vraćao životu, osećao se ponovo obuzet likom mlade devojkice. Njegov umrtvljen duh dopuštao je njegovim osećanjima da cvetaju. Ispružen na jednoj baštenskoj stolici, ruku koje su visile u mladoj travi, on je kroz poluotvorene oči video kako Aneta silazi niz stepenice terase. Nosila je čašu u kojoj se pušilo neko delikatno lekovito sredstvo. Zažmurio bi, praveći se da spava, da bi na šljunku čuo korake koji se približavaju, osetio njeno lice iznad svog lica. Očekivao je da ona izgovori njegovo ime, nežno, poziv, milovanje. Puštao je da ponavlja, otvarao tad svoje oči čije su dužice ponovo dobijale, u krugu svakodneвно povećanom, svoju boju, cveta lana. I već više nije smeo da je gleda. Ona bi sedala pored njega, prekrštenih nogu, među žutim i belim cvećem trave. Budno je pazila da on šolju ispije do dna. Ako bi se nekim

pokretom prema njoj okrenuo, ona se nije ljutila niti ga ohrabrivala. Ona nije znala kako treba pomoći stidljivim mladićima. Ona je bila jednostavna kao plod voćke.

Kako su dani prolazili on se osećao sve bliži njoj. Mesec maj se bližio kraju i proleće je u njemu rađalo snagu. Jedne večeri kad ga san nije hteo, on se zakle da će već sutra reći devojci... Da kaže šta? On se okrete u krevetu. Kako je to bilo teško! Da neće u njegovim ustima nežne reči biti groteskne? "Volim, ja te volim, da li me volite?"

"Mali moj Pjere", za doručkom reče Esejon, "eto ozdravili ste. Pripremio sam vaše novo putovanje. Mislim da možete krenuti čim popijete vašu belu kafu."

On otrese prašinu sa brade. Zatvoriše se u laboratoriji. Sen-Menu se zbunjeno sećao svoje poslednje ekspedicije. Ma kakve bile opasnosti, one uostalom i nisu bile sposobne da ga sad zadrže. Bila ga je obuzela strast za velikim preduzetništvima. Debeljkovo izlaganje stavilo ga je u punu aktivnost. Njegovi sentimentalni projekti bili su potisnuti. Gotovo je osenio olakšanje što ih je odložio. On navuče skafander. Trebalo je da dalje od 3000. godine traži preživeli iz velike kataklizme.

Sutradan je dodao još jedan vek više. Zatim, dva, pa tri, pa pet. Ono što je video i saopštio bogalju učinilo im se toliko užasno, da su zajednički odlučili da učine napred džinovski skok da bi odmah saznali sudbinu njihove daleke unučadi.

I zbilja, ako je elektricitet nestao, a mašinska civilizacija se bližila kraju, rođena je jedna nova energija; čovečanstvo koje je naučilo da je koristi, prolazilo je kroz takvu evoluciju da um ova dva čoveka nije smeo da joj predvidi ishod.

Kad je tog dana Sen-Menu pritisnuo dugme za polazak, znao je da putuje na put od sto hiljada godina. Uoči tog dana ošišao se do glave, zato što je u korenu nicala svetla kosa i davala mu utisak stare ofarbane žene koja se zapustila.

Drugi deo: ENTOMOLOŠKO PUTOVANJE

1.

Izveštaj Pjera Sen-Menua Noelu Esejonu o njegovom putovanju u godinu 100000.

"U trenutku opisivanja onog što sam video, shvatam teškoće mog zadatka. Nisam naviknut na upotrebu prideva. Jezik matematičara na koji sam navikao sadrži relativno malo reči, upućenih intelektu i one nimalo ne uzbuđuju naša osećanja. Bojim se da ću u svojoj nastranosti upotrebljavati opisni stil, da ću biti prekomerno suvoparan, ili ću, naprotiv, zapasti u živopisnost rđavog svojstva. Neobičan svet koji mi je dat na ispitivanje prkosi našem rečniku. Trudiću se da budem precizan.

Laboratoriju sam napustio 6. juna 1942. godine u deset časova i dvadeset sedam minuta, a moj aparat je bio podešen da stignem u isti čas istog dana iste sezone.

Nisam od sebe skrivao da ove podele našeg vremena možda više ne odgovaraju podelama hiljaditog veka. Mehanizam zvezda nije obavezno nepromenljiv. Dani, sezone, mogli su imati različito trajanje. Da li ću ponovo videti sunce i mesec? Da li ću čak ponovo naći Zemlju? Nadao sam se najgorim iznenađenjima.

Stigao sam u ležećem položaju. Dve tamne rupe šetale su se iznad mojih naočara. Bile su to nozdrve nekog čudovišta koje me je njušilo. Prestrašen, htedoh da pritisnem vibrator, ali prepoznadoh njušku neke krave. Ja ne volim mnogo te rogate životinje, ali prisutnost ove ispuni me radošću.

Zar sam mogao sanjati da će me dočekati neko miroljubivije stvorenje?

Između njenih ušiju video sam nebo neobičnog plavetnila, toliko čistog, toliko jasnog, da je ličilo kao da je namolovano na nekoj površini. Tom prilikom primetih da je krava ličila na moju stanodavku. Sasvim sam bio zauzet osluškivanjem, njuškanjem, gledanjem.

Uljuljkivao sam se u atmosferi velike blagosti. Neki miris zgnječene trave probijao je moj nazeb. Čuo sam neobičan koncert, neku mešavinu nekoliko oštrih zvižduka, jedva nešto različitih, koji su se ukrštali na moćnoj osnovi brujanja basova orgulja. Činilo se kao da je ovaj poslednji zvuk dolazio iz dubina zemlje. Tle ispod mene od njega je podrhtavalo.

Takvi su bili moji prvi utisci u novom svetu, oni koji su me opkolili u sekundi, pre no što sam imao vremena da se pomaknem: kravlji nos, deo plavog neba, blagost vazduha, neki zeleni miris, buket zvižduka i tle koje je podrhtavalo kao kad prolazi metro.

Šakom udarih po njušci kravu, koja se povuče ostavivši vlakno bale. Dobru životinju video sam u celosti i prenerazih se. Njeno telo bilo je samo jedna sisa koja je visila između četiri krute noge i završavala se na samoj površini tla, ali samo jednim vimenom. Ta sisa ružičasta i okrugla ličila je na čudovišne ženske grudi. Procenih sadržinu na oko četiri stotine litara. Bio sam uzbuđen. Iz dubine mog bića, dotad nesvesne uspomene naglo se pojaviše. Ponovo videh debelu dadilju kojoj me je moja bolesna mati bila poverila, setio sam se topline ogromne lopte iz koje sam dobijao hranu... Goneći od sebe razneženost, digoh se, proždiran radoznalošću. Odmah sam dobio i dokaz prisutnosti ljudi.

Okolo mene jedno pedesetak sličnih krava paslo je gustu travu. Ravnica se prostirala do vidika. Sa tog zelenog prostora dizale su se sive kupe, sve nalik jedna na drugu, visoke, čini mi se, tri do četiri stotine metara, poređane u dva perpendikularna pravca u beskraj, poput plastova na nekoj livadi. Pravilnost njihovih razdaljina, njihovih oblika, svedočila je da su ove gradnje bile delo ljudskih ruku.

Neki potajni šum me natera da se okrenem. Zbunjen, nađoh se licem u lice s jednim čovekom. Bio je nag. Spremao sam se da nestanem, ali on prođe, očeša se o mene, a da nije pokazao da je primetio moje postojanje. Njegov pogled je po meni skliznuo sa neorganskom ravnodušnošću. Imao sam odvratno osećanje da me posmatra neko biće sa drugog sveta, neka utvara, neki mrtvac ili bog.

Više ljudi je išlo za ovim prvim, sličnih njemu po njegovoj golotinji i mirnoći. Hodali su dugim laganim i teškim koracima, dok su im duge ruke visile kao obešeni alat. Stizali su jedan za drugim, uopšte nisu govorili, ništa nisu gledali. Njihova koža je bila gruba, boje starog drveta, bez dlačica i kose.

Ako se iznenada nađete pred jednim od vama sličnih bez odeće, koji deo tela odmah pogledate?... Nisam izbegao taj pokret, poreklom svakako od nekog mračnog potiskivanja. Međutim, ništa ne privuče moj pogled. Donji deo tih mrkih trbuha bio je gladak i nag. Pomislih da je za hiljadu stoleća organ oplodivanja mogao, uprkos svemu, da promeni mesto. Međutim, uzalud sam ga tražio, a to traženje izazva mnoga druga iznenađenja. Mišići stražnjica tih bića bili su sliveni u jednu jedinstvenu poluloptastu masu, uglačanu kao stara koža. Čmar je takode bio nestao.

Nasuprot tome, grudi su bile razvijene nadole, na teret uvučenog trbuha. Rebra su se spuštala do butina. Čovek stohiljadite godine nije imao iznutricu!

Lagani niz aseksualnih bića rasturi se po polju. Svaki od njih stade pred jednu kravu i poče da pišti u jednom tonu, tankom, isprekidanom, poput čajnika rano ujutro. Krava bi prestala da pase, podizala glavu i pošla melanholično za onim koji pišti.

Kao karavan, čobani i njihova stoka podoše u pravcu najbliže kupe. Pođoh za njima. Vrlo gusto lišće gnječilo se pod mojim čizmama i pljuvalo neki penušavi sok. Rese zelene bale visile su sa njuški krava.

U daljini sam video druge grupe ljudi i stoku koji su išli prema kupama ili se udaljavali od njih.

Išao sam pored čobana, vrteo se oko njih, posmatrao ih komotno. Oni i dalje nisu obraćali pažnju na mene. Bili su visoki oko metar i šezdeset, možda malo više ili malo manje, kako koji od njih. Njihov zdepasti vrat nosio je malu glavu čija se lobanja sjajila koliko i njihova stražnjica. Njihove oči bile su nepokretne kao oči kokošiju, a njihov nos bio je umanjen ali vrlo otvoren. Usta su im bilasamo rupa bez zuba u bloku vilica slivenih jedna sa drugom. Samo su usne zadržale svoju pokretljivost.

Posmatrajući njihove duge grudi koje su se nadimale od ramena do kosti na kuku, njihova usta nesposobna da žvaću i odsustvo otvora za pražnjenje, postavljao sam sebi vrlo radoznalo pitanja vezana za način njihove ishrane. Istovremeno sam mislio da im je bilo lakše no nama, njihovim nesrećnim precima, da zasluže raj. Nema seksa, nema želuca. Malo im je ostajalo mogućnosti da budu grešnici.

Ne gubeći vremena nastavismo put prema kupi. Već sam se bio navikao na moje nove drugove. Osećao sam prema njima simpatiju koja je možda bila izopačenost očinskog nagona. Vazduh je bio veoma blag, dobro staro sunce sijalo je na vrlo čistom nebu. Stada ružičastih životinja, za koje mi se iz daljine učini da su svinje, zabavljalo se tu i tamo po ravnicima. Žbunje je ostavljalo tamnije mrlje na jednoličnom zelenilu. Moji pogledi odmarali su se u dubinama i mekoći trave. U njima su se moje oči kupale, umivale od umora od svih časova rada pored lampe i od kiseline nesanica. Zvižduci kravara ukrštali su i vazduhu svoje visoke note. Tle je i dalje gundalo. Pri svakom koraku dugo treperenje mi se pelo u butine.

Da li je to bila toplina vazduha, mirne zgnječene trave ili upornost monotonog koncerta? Osećao sam kako se malo po malo moj duh umrtvljuje. Moje čuđenje zbog sveta polako se gasilo, moja radoznalost je opadala, nestajala. Radoznalost za čim? Zar ja nisam uvek znao za taj dekor, za ta bića, moju braću? Zar nisam ja sličan njima, čovek kao i oni? Srećan, pasivan, srećan član velike ljudske porodice. Moje disanje postade sporije i mirnije, srce mi je kucalo u manje živom ritmu. Ne misleći na to, stadoh na kraj reda. Pustih ruke da mi vise. Počeh da hodam dugim laganim koracima i počeh da zviždim.

Moj oštar zvižduk, kratkog daha, odudarao je neprijatno od ostalih te naglo prestadoh i osvestih se kao što se osvešćuje posle prepuštanja u snu potrebi koja je ovlažila čaršave.

Uplašen zbog te obamrlosti koja me je obuzela, prodrmah se i obećah sebi da ću ubuduće paziti. Moji mirni drugovi nastavili su svojim putem. Izgledali su kao da me uopšte nisu čuli. Približih se poslednjem i viknuh mu u uho: "Kako ste?" Možda sam mogao naći neko originalnije pitanje. No to je bila prva rečenica koju prevalih preko jezika. Uostalom, nisam očekivao neki odgovor, već refleks. Ništa se nije dogodilo. Čobanin se ne pomače. Stavih ruku na njegovo rame. On je nju osetio isto toliko koliko jedan kip goluba koji je sleteo na njegovu broznanu kosu. Spremao sam se, izgubivši svaku opreznost, da ga udarim pesnicom, kad se iznenada svi ljudi iz povorke okrenuše zajedno prema meni i ugledaše me po prvi put! Užas uveća njihove okrugle oči, a čuđenje njihova usta. Ne manje uplašen, stavih prst na dugme vibratora. Pokret moje ruke unese paniku. Čobani trkom pobegoše, oštro kričeći kao ženke. Napuštene krave ostadoše na mestu. Jedna od njih tiho zamuka.

Ludilo istovremeno zahvati čitavu četvrt ravnice omeđene sa četiri kupe među kojima se ja nalazih. Kravari su ostavljali svoja stada, bežali pravo ispred njih kričući kao prebijena štenad. Bežali su u bilo kom pravcu, zaustavljali se u mestu, ponovo bežali u drugom pravcu, sudarali se međusobno, na kraju, posle sto trčanja levo-desno, stizali na ivicu kvadrata, prelazeći preko njegove nevidljive granice smirivši se začas kao ribe ponovo puštene u vodu. Oko tog četvorougona, život se normalno nastavljao. Nijedno od bića koja su tu obavljala svoja lagana zanimanja, nije izgledalo primećivalo metež koji je vladao pored njih.

Brujanje koje je dopiralo iz zemlje odjednom je prestalo. Udvostručise se uzvici čobana, njihovo bekstvo se ubrza. I ja se osetih obuzet nekim bezimenim strahom, za čiji

razlog uopšte nisam znao. Predviđao sam da će se neka užasna opasnost iznenada pojaviti. Ne čekajući više, pritisnuh dugme vibratora.

Sekundu kasnije, zemlja poče da drhti pod zvucima sto hiljada doboša koji lupom pozivaju na juriš, negde u svoje dubine. Ta buka se kretala, udaljujući se od mesta koje su gazile moje noge, usredsređena na četiri kupe koje su se nalazile na uglovima četvrtaste pomamljene ravnice.

U osnovici svake kupe nalazio se otvor sličan ulazu u tunel. Iz njihovih vrata video sam kako izlaze redovi individua od čijeg izgleda uzdrhtah. Dvostruko većeg stasa od mog, široki kao sapi slona, išli su teškim koracima u redovima po četiri i davali takt hodu udarajući svojim ogromnim pesnicama po džinovskim grudima. Svaki udarac odjekivao je kao udarac drvenim maljem po praznoj bačvi. Sve skupa stvaralo je onu buku koja me je toliko jako uzбудila.

Blagosiljam vibrator koji mi je omogućio da pobegnem od tih čudovišta, jer nisam sumnjao da su izašli iz zemlje da bi mene uništili. I oni su bili nagi. Njihovo telo sastojalo se od skupa džinovskih kostiju i prekomernih mišića. Poput bojažljivih čobana, izgledalo je da ni oni nisu imali ni iznutricu ni seksualne organe. Rebra su im se spuštala do butina, sličnih svodovima mosta.

Nisu prestajali da izlaze iz razjapljenih vrata. Idući polako hodom jednog debelokošca, oni uspostaviše živu pregradu između četiri kupe, i u jednom vanrednom zajedničkom pokretu okretoše se središtu pravougaonika koji su tako obrazovali. Tad su prestali da se udaraju po grudima, raširiše ruke i pođoše napred ispuštajući krike koji su ličili na riku slona i kreštanje ćurana pojačano hiljadu puta. Ruke koje su im visile do zemlje, završavale su se bezobličnim dlanovima. Kažiprst i veliki prst, domali prst i mali prst bili su sliveni i obrazovali dva prsta debela kao šake atlete, kojima se suprostavljao palac toliko isto debeo. Bili su naoružani oštrim noktima.

Iznad tela, glava glatkog temena izgledala je majušna. Crte lica bile su gotovo potpuno izbrisane. Oči boje mesa, bez trepavica i obrva gledale su pravo ispred sebe. Dve rupe su zamenjivale nos, uši su bile uvučene, brada se stapala u mišićav vrat postavljen kao piramida na ramenima spremnim da nose teret kao Atlas.

Stavih ruke na slušalice da bih ublažio šum u glavi. Međutim, urlanje je prolazilo kroz moje telo fantoma, ispunjavalo mi mozak. Da bih umirio svoj nervni sistem, morao sam da upotrebim celokupan razum.

Dok su ratnici išli u susret jedni drugima prema središtu pravougonika, drugi su nastavljali da izlaze iz kupa, obrazujući nove redove i idući po tragu prvih.

Više stada krava nalazilo se na polju dejstva armije koja se razvila. Otkad su ih njihovi čobani napustili, dobre mlekulje nisu se makle sa mesta. Okretale su glave levo-desno, svojim krupnim tužnim očima gledale u prazno, mukale istim melanholičnim glasom kao krave našeg vremena, i balavile.

Ratnici koji su rikali napredovali su ruku ispruženih napred. Njihove kandže se zabiše u meko meso krava. Mleko pomešano sa krvlju poteče u ružičastim potocima. Četvorošci su za tren oka bili raščerečeni. Ubice nisu čak ni zastale. Sledeći red dočepa se komada i usitni ih. Treći talas ih pretvori u kašu. Svinje doživeše istu sudbinu, kao i dvadesetak čobana koji nisu imali vremena da pobegnu. Kad su se prvi redovi boraca sreli na mestu pokolja, počele su da se međusobno razdiru s istom snagom i istim kricima. Ubrzo ostade samo treća rezerva, zauzeta seckanjem delova leševa.

Drhtao sam od užasa. Ništa, naravno, nije moglo umaći od slične mašinerije smrti. Ništa, sem ostati neodređen kakav sam postao zahvaljujući vibratoru. No, šta bi ostalo od mene da nisam imao ovaj instrument?

Preživeli ratnici prestali su da urliču. Sad su režali kao site divlje zveri i okupljali su se na sredini poljane. Okretoh im leđa i u jednom poletu stigoh do vrata najbliže kupe. Pored tog

otvora stojao je jedan ratnik manji od ostalih. On je izdaleka posmatrao događaje, polusklopljenih dlanova ispred očiju, poput dogleda. Na njegovim dolacticama nikla su u obliku zvezde četiri pramena belih dlaka.

Osvrtoh se prema polju prekrivenom otpacima i ulepljenom krvlju. Povod krvoprolića, to jest lično ja, ostao je. Na njega se zaboravilo. Stradao je vrlo veliki broj nevinih. Čak je i trava bila uništena. Divio sam se sa kakvom su se čistotom, kroz hiljade vekova, sačuvala ratne tradicije."

2.

Nastavak Sen-Menuovog izveštaja

"Otvor na kupi imao je približno razmere portala jedne katedrale. Ali nisam video nikakav sistem kojim bi se zatvarao. Trebalo je da pređem gotovo dvadeset metara da bih prošao debljinu zida od nabijene zemlje. Preda mnom su se pružale tri aleje. Jedna, leva, pela se, druga, s desne strane, spuštala se, treća, u sredini, zavljučila se pravo u humku.

Ratnici koji su se vraćali iz borbe, prekriveni krvlju, u redovima po četiri ulazili su u desnu aleju. Čovek sa zvezdama sad je išao na čelu ispršivši se. Stigoše čobani, zviždeći svojim kravama. Oni uđuše u srednju aleju. Pođoh za njima.

Blago osvetljenje zamenjivalo je dnevnu svetlost. Ono je poticalo od mnoštva svetlucah pečuraka koje su neverovatno brzo rasle po zidovima. Video sam kako su za nekoliko trenutaka od veličine zrna graška porasle do veličine jabuke, zatim venule, a njihov leš puštao nov pupoljak. Tiskale su se, prekrivale jedna drugu u neprestanom podrhtavanju hladnog plamena, visile sa tavanice u teškim grozdovima i odmah bile usisavane i neprestano rasle.

Avenija je izbijala u jednu veliku kružnu zasvođenu dvoranu osvetljenu istom svetlošću. Po zemlji plavičaste mešine, od kojih su neke izgledale pune a druge prazne, bile su poređane na sloju suve trave. Procenih da ih ima dve do tri hiljade.

Jedan čobanin što je sa mnom ušao poveo je svoju kravu prema jednoj praznoj mešini i uvukao vime u rupu suda. Iznenađeno začuh šum sisanja. Približih se. To nije bila rupa, već su to bila neka usta koja je sisala životinju! Oko tih usta širila se neka vrsta čovečjeg lika, pljosnatog kao palačinka, neko mesečasto lice, bez temena, bez vrata, jedva da se razlikovalo od trbuha u koji se praznilo vime.

Usta su sisala kao usta nekog pregladnelog odojčeta. Oči bez duše izražavale su neku vrstu pasivnog zadovoljstva, obojenog zaglupljenošću, i podsećale me na onaj izraz koji se viđa u restoranima na ljudima koji sami sede za stolom, koji ne čitaju, niti govore i jedino žvaću.

Čuo sam žuborenje tečnosti koja je tekla u unutrašnjost pregladnelog stvorenja. Sa jedne i sa druge strane njegovog trbuha visile su noge i mlitave ruke smanjene na veličinu udova neke lutke.

I pored sveg gađenja koje sam osetio morao sam da priznam: te mešine na slami, ti sudovi, ti trbusi bez moždine, bez mišića, bez kostiju pripadali su takođe ljudima. To čudovište koje sam gurnuo mojim nevidljivim čizmama, možda je bilo rođeno iz moje krvi...

Obed se završavao. Kad je krava bila ispražnjena a čovek-želudac pun, čobanin izvuče vime iz usta uz šum čepa koji se naglo izvlači iz boce. Jedan mehur se pojavi iz usta i rasprsnu se. Prozračne trepavice polako zatvoriše pljosnate oči. Neka pljuska natera kožu trbuha da se naježi. Biće je počelo da vari.

Svuda u velikoj dvorani vršilo se isto. Svaki prazan želudac bio je napunjen. Hiljade usta su ljubila vimena. Stomaci su krčali, čobani su polako zviždali svojim sanjalačkim

kravama, bruhanje orgulja ponovo se pelo iz zemlje. Moje uzbuđenje se stišalo. Vratila mi se mirnoća duha potrebna za posmatranje.

Prvo što sam primetio bilo je odsustvo đubriva. Sve ove individue sve bez iznutrica nisu imale čmar kao ni kravari ni vojnici. Iz tog zaključih da je kod njih varenje bilo praćeno potpunom asimilacijom, bez otpadaka.

U sredini dvorane nalazila se jedna kružna platforma, neka vrsta kioska za muziku, na kom sam izdaleka video da se nešto kreće. Približih se.

Tri stvorenja visokog stasa, veoma mršava, tanka gotovo kao konac, dažala su se za ruke i kretala se lagano ukруг, lica okrenutih prema spoljašnosti.

To su još bili ljudi, koji su se okretali preda mnom, dugim koracima njihovih tankih nogu. Da bih se u to uverio bilo mi je potrebno da pogledam njihova stopala, toliko slična ljudskim stopalima našeg doba, i njihove ruke upletene u večnom znaku prijateljstva. No kakve su čudne glave završavale njihova tela! Jedno od tih stvorenja mrdalo je ušima širokim i dugačkim kao lišće banana drveta. One su u pravcu svih uglova dvorane upravljali ružičaste školjke, kao da su htele da uhvate i najmanji šapat. Drugi je imao nos kao slonovsku surlu, podeljen na dve široke nozdrve čije su strane neprestano podrhtavale kao nozdrve slepog miša. Sa temena treće polazila su tri pipka, vrlo zmijolika, koja su se širila i uvijala u vazduhu. Svaki od njih završavao se beličastom grbom. Prirodu tih visuljaka shvatio sam tek kad me je jedan od njih dodirnuo i kad sam na njegovom kraju video jedno oko nalik na dugme na kraju konca! To biće je pružalo u prostor tri oka. Žlezdano oko je izraslo na stražnjem delu njegove gole glave. Ono je mlataralo sa svoja tri oka, dizalo ih prema tavanici, bacalo preko ramena, spuštalo ih do zemlje, u neprestanom traženju ne znam kakvih vizija.

Ta tri bića sa pola uzdaha izražavala su neku setnu jednoličnost. Vrteli su se dugim laganim koracima, držeći se za ruke, cvileći glasom koji je ličio na glas nekog deteta koje plače veoma daleko, u dnu noći. A uši jednog, oči drugog, nos trećeg, noge sve trojice, njihove ruke klatile su se po sporom taktu njihovog šaputanja.

Uprkos nagrđenosti njihovog lica, sačuvali su neki ljudski i očajnički izgled. Izgleda da su bili svesni svoje rugobe, istovremeno pomireni sa svojom sudbinom i neutješivi. No mislim da ja ovde suviše vodim nekog računa o vlastitoj osećajnosti. Svakog dana srećemo ružne ljude koji izgledaju nesrećni i koje žalimo, a koji ne bi svoj nos promenili za nos Adonisa.

I okretoh se od ove trojice. Pomislio sam da sam otkrio njihovu ulogu. Obdareni organima do krajnosti razvijenih čula morali su imati za zadatak da otkrivaju sve što se neobično događa u njihovom vidnom polju, sluhu i njuhu.

Sreo sam mišićava stvorenja, čobane i vojnike, koji su imali tačno određene zadatke i čija su čula primali jedino ono što se odnosilo na njihov rad.

Zatim, video sam trbuhe koji su se hranili za četiri stotine. Jeli su svakako za ljude bez iznutrica.

Najzad, ispitao sam bića koja su gledala, slušala, njušila za celu zajednicu. Počeo sam da shvatam funckonisanje grada. No, pre no što ću izreći pretpostavke, bili mi je potrebno da još malo istražujem.

Otkad sam prodro u kupu odozgo sam čuo krćanje i štucanje želuca i ucveljeni šapat centralnog trija, udaljeni koncert užasnih krikova. Napustih veliku dvoranu, kroz tavanicu, i stigoh u neku drugu jedva nešto manju odaju. Imao sam utisak da ulazim u pakao. Neka vatrena svetlost podrhtavala je oko mene kao plamenje neke lomaće. Crvene gljive prekrivale su zidove u bleštavom gamizanju i plamenom zaledenog sunca osvetljavale bića koja su se valjala po tlu. Bilo mi je potrebno nekoliko sekundi da se priviknem na promenu svetlosti. Na prostirci od suve trave bili su poređani ljudi-trbusi nove vrste, čvrstih ruku, šaka sa kandžama i njuškama ajkule.

Jedan čobanin u pratnji svinje prilazio je jednom od ljudi-vilica. Ovaj pruži ruke u vazduh boje krvi, zgrabi životinju koja je drečala, prinese je ustima i jednim potezom odgrize joj obe zadnje noge. Za manje od jednog minuta proguta je celu.

Moram priznati da u toku mojih brojnih putovanja, nisam uspeo da prigušim uzbuđenost, da izbegnem zaprepašćenje, ili užas ili radost. Ono što sam već video nije mi smetalo da se uzbudim zato što vidim nešto novo. Međutim, trudio sam se da uvek sačuvam prisebnost.

Obuze me žalost zbog tih ružičastih svinja i ja se sa simpatijama nagoh nad jednom od njih. To je bila zbilja naša poznata svinja, nevini pratilac svetog Antuna! Životinja može biti savršenija od nas, jer za ovih hiljadu vekova ona nije više evoluirala, dok se čovek tako izrazito promenio. Ona je ipak izgubila rep, svakako zato što je to bilo ocenjeno kao nekorisno...

Ućutkah moju samilost kojoj nije bilo mesta - pa zar ni mi ne volimo kobasice? - i bez oklevanja napustih ova krvava mesta.

Jedan sprat iznad, osvetljen nežno zeleno, našoh treću vrstu ljudi-želuca koji se hrane voćem. Između njih su prolazili odgajivači voća. Svaki je donosio jabuke ili kruške, po jednu u svakoj ruci. Iznenadilo me je to rasipanje vremena i reda. Pade mi na pamet da dotad u rukama ljudi hiljaditog veka nisam video ni alatki ni sudova. Iz tog zaključih da nisu imali nikakvu industriju a da je nestalo i samo zanatstvo.

Četvrtu dvoranu osvetljavale su pečurke boje zlata. Ta vesela svetlost me razgali. Nasred dvorane bio je podignut veliki kazan od nabijene zemlje. Njegovim bokovima pele su se staze. Odgajivači su se njima peli lakim koracima, gotovo poigravajući. Kad bi stigli oni bi tu, pošto bi prethodno rukama zgnječili, ubacivali samo jedan grozd i vraćali se po drugi. Sadržaj suda je previrao. Višak je oticao u više stotina malih zemljanih olučica do usta u vidu levaka novih ljudi-želudaca. Ovi su imali crvene noseve i sitne vesele oči. Oni su podrigivali. Više od ostalih ličili su na običnog čoveka XX veka.

U svakoj dvorani trio za uzbuću vrteo se melanholično, istim ritmom iste žalopojke. Na vrhu kupe našao sam drugi trio na majušnoj spoljnoj platformi na kojoj se završavala staza koja se pela. Oni su pazili na polje. Svakako su tu bili kad su me opazili. Moj zeleni skafander čija se boja slagala sa travom omogućio mi je da izbegnem pogledima argusa. Ali čim sam počeo da zviždim i vičem čule su me uši-banane. Na koji su tajanstveni način čobani odmah saznali za moje prisustvo, a ratnici dobili naređenje da me unište? Moja prva poseta godini sto hiljaditaj nije mi pomogla da to odredim. Ipak mi se čini da znam, posle mojih istraživanja u ranijim vekovima, za snagu koja omogućuje novim ljudima da međusobno opšte. Ostaje mi da otkrijem na koji je način upotrebljavaju.

S ove uzvišice moj pogled se pružao daleko. Kupe nalik na ovu koju sam posetio, izdizale su se na ravnomernim razdaljinama, u beskrajnom broju. Njihovi oštri vrhovi pretvarali su vidike u sečiva testere. Svaki od njih bio je krunisan istom smešnom i tužnom trojicom.

Nadzor odgajivača voćki polako je radio oko krava i svinja i oko grupa voćnjaka. Više nisam video nikakav trag krvoprolića. Čudotvorna trava već je ponovo nikla. Bujnost pašnjaka je zbrisala uspomenu na smrt. Neke krave su pasle travu. Narod odgajivača polako je poslovao među belim i ružičastim životinjama, prijatnim tačkama za oko na dubokom zelenilu. Koncert podzemnih zvižduka i orgulja ispunjavao je vazduh drhtavim ohrabriranjem, sunce je sijalo na nebu kao emajl. Novi svet je pružao prizor srećnog mira.

Reših se da ga filmski snimim. Zaustavih vibrator i izvadih kameru. Iznenadi me snažan miris trave, koji sam gotovo bio zaboravio. On prodre u moju glavu i u moje telo u ritmu dugog hrkanja koje je dopiralo iz zemlje i ispunjavalo me do dna mojih čizmi. Osetih kako zelenim. Toplina vazduha me je kupala kao voda, ispunjavala me ugodnošću. Ista ona

obamrlost koja me je već bila obuzela uspori moje pokrete i ugasi moju radoznalost. Kamera ostade da visi u mojim rukama. Brzo se osvestih i nastavih sa snimanjem.

Iza mene, trojica stražara ubrzaše svoj obilazak. U naglom taktu njihovo jaukanje pope se do oštih nota. Nos-surla pri svakom prolazu njušio me je bučno. Uši su veslale oko moje glave. Oči-pipci obavijale su me arabeskama; njihove zenice koje razdiru kao munja prolazile su ispred mog lica.

Čuh kako u utrobi zemlje odjekuju grudi-doboši. Zamišljao sam marširanje nemilosrdnih ratnika duž uvojitog puta. Nisam čuo da su stigli...

3.

Kad se Sen-Menu vratio Aneta je bila sama u laboratoriji. Njen otac je dremao u salonu, pored otvorenog prozora, nosa zavučenog u bradu. Aneta je ređala instrumente kojima se on služio, flašice u kojima su ključale mutne tečnosti. Ona zatvori jedan plakar i pevušeci prođe kroz odaju. Raspustila je kosu koja joj se po ramenima slivala u teškim živim kovrdžama.

Lik visokog momka toliko ju je ispunjavao da je jedva bila svesna da misli na njega. Najpre, bila je zabrinuta zbog njegovog odlaska, zatim se brzo umirila, sigurna da će ga ponovo videti kao što će ponovo videti sunce posle noći.

On se iznenada pojavi ispred nje, vertikalno. Ona tiho uzviknu i stavi obe šake na srce. "Oh", reče, "uplašili ste me."

On ne odgovori, ne pomače se. Gledao je u nju.

U njegovim mislima vrzmali su se likovi ljudi iz sto hiljaditog veka. Odvratni trbusi, ždrele, oči koje se šetaju, šake sa kandžama, čudovišne grudi, spojene stražnjice, u njegovom sećanju igrale su ludo kolo iz more. I evo ga dočekuje najdivnije stvorenje njegovog vremena: jedna devojka.

Posmatrao ju je, otkrivao čuda od skladnosti njenih oblika, njene boje kože, njenog držanja. Kako su joj krupne oči! mislio je. Kako su njene usne rumene i nežne! Kako su njeni obrazi bleđi, u njenoj crnoj kosi!...

Divio se što pripada jednom svetu koji ima milione sličnih stvorenja. Svud oko zemlje, danju i noću, u svitanju i u sumraku, cvetale su mlade devojke. A ova ovde, jedinstvena, nežna, namirisana svojom lepotom i svojom mladošću, ta mu je bila namenjena. Sad je on to znao.

"Aneta..." reče on malo prigušenim glasom. "Aneta, nikad neću moći dovoljno zahvaliti bogu što vas je učinio toliko lepom."

On joj se približi. Anetine oči još više se povećaše, prevaziđoše njeno lice, ispuniše nebo.

Pjer odbaci daleko rukavice, spusti šake na obla ramena, oseti njihovu golubiju toplinu. On sklopi ruke oko devojke, uvede je u svoje srce, postade lak, ogroman.

Njegove zgrčene ruke polako olabaviše. Aneta oslobodi svoju glavu pritešnjenu uz mladićeve grudi. Na obrazu je imala trag nekog kaiša. Ona se naže unazad i daleko iznad sebe primeti neki lik od zelene vune sa dva plava oka iza naočara.

Ona duboko uzdahnu da bi ispustila malo sreće koja ju je gušila.

On, odozgo, video je uzrujano lice okrenuto njemu, jednu senovitu liniju, između dve skrivene dojke. Video je kako se u Anetinim očima rađa, širi, sija jedna suza i kako joj se polako zatvaraju trepavice.

Učinilo mu se da je pala noć. On je pozva:

"Aneta!"

Ona otvori svoje sjajne oči i nasmeši se sa beskrajnom nežnošću, da bi zauvek bio uveren.

Nastavak Sen-Menuovog izveštaja

Za dva meseca našeg običnog vremena, trideset puta sam prošao kroz hiljadu vekova i trideset puta sam se vratio iz te budućnosti. Vibrator mi je omogućio da se bez opasnosti umešam u život naših potomaka. Sakupio sam rezultate ispitivanja. Danas mi odgovara da napravim njihovu sintezu.

U toku izvesnog broja putovanja koja su prethodila mom prvom istraživanju godine sto hiljadite mogao sam da pratim početak evolucije čovečanstva počev od godine 2052. Te godine je nestala energija koju nazivamo elektricitet. To je bilo katastrofalno. Umiralo je devetoro od desetero ljudi. To se desilo mnogo brže i uspešnije nego u najusavršenijim ratovima.

Preživeli, u to sam brzo mogao da se uverim, raspolagali su novom snagom, proisteklom iz njihovog mozga. Možda se elektricitet samo preobrazio. Ipak mi neki znaci ukazuju na to da je nova energija postojala već za naših dana. No mi ne znamo za njeno postojanje i prenebregavamo da je otkrijemo: snaga naših mašina dovoljna nam je.

Sva ljudska bića, posle godine 2052, bila su manje ili više obdarena tom snagom. Ali, malo je njih znalo da je iskoristi. Prvi koji ju je namerno i racionalno iskoristio bio je jedan seljak koji se zvao Fortine a koji je nalazio da su poljski radovi mučni. Uspeo je da ga već posle prve izgovorene reči, a zatim bez ijedne reči, slušaju, ne samo ljudi, već i životinje i najzad stvari. Alat koji bi mu bio potreban sam mu je dolazio do ruku. Ubrzo on više nije dozivao alat, već samo svoju lulu ili krčag. Ostajao je na svojoj klupi, na suncu. Dvadesetoro ljudi radilo je za njega. Potčinio je sebi celo selo i dobio trbuh.

Ovo se događalo oko godine 3110. Kralj Onore III, četrdeset i peti naslednik patrijarha Fransoa, pozva Fortinea i osudi ga da bude živ spaljen. Fortine nasmejan izađe iz pepela lomače. Narod koji je pljuvao Fortinea, pozdravi ga burno, Onorea natera da podnese teret njegove srdžbe, a na presto pope čudotvorca.

Novi suveren bio je bonvivan. Hteo je da usreći svoje podanike. Sve svoje podanike, bez izuzetka. Počeo je da traži nekoliko snažnih mozgova, koji bi udruženi predstavljali neku vrstu akumulatora mentalne energije. Na jeziku tog doba taj organizam zvao se trust mozgova. Ljudi slabog mozga, to jest, većina, bili su potčinjeni njihovoj volji. On je i samom kralju zapovedao. On je postao gospodar čovečanstva.

Od tog trenutka ljudi koji su bili u njegovom sastavu izgubiše svoju individualnost. Nisu mogli imati koristi od svoje svemoći. Njihova zajednička volja, usmerena prema sreći sebi sličnih i koja je neumoljivo usmeravala ove prema nekom čudnom obaveznom blaženstvu, njih same je podvrgavala svojim zakonima. Uprkos sebi samima postali su sluge grada kojim su zapovedali. Njihov broj se povećao, njihova zajednička moć je neverovatno porasla. Njihova lična moć bila je ništavna. Izgledalo je da je sila koja je izbijala iz njih živela svojim životom. Načela pravde i socijalne sreće, zamišljena tačno od strane mozgova ljudi oslobodila su se autoriteta ljudi koji nikad nisu znali da ih primene. Ona su se formirala u nezavisne energije. Ona će ubuduće da vladaju sa savršenom strogošću.

Za opšte dobro, nova sila je za svakog čoveka utvrdila tačan zadatak, promenila njegovo telo da bi mu posao učinila lakšim, umanjila snagu njegovih čula u cilju da bi ga pošteдела ne svakog bola, već i svakog osećanja nekorisnog po funkcionisanje grada.

I tako je čovek tokom vekova, malo pomalo, postao ćelija jednog savršenog društvenog tela. On ne vidi, on ne čuje, oseća samo ono što se odnosi na njegov zadatak, od čega ga ništa ne odvraća. On ne zna ni za patnju, ni za žaljenje, ni za želju.

Stanovništvo Zemljine kugle se umnožilo. Ono je izmenilo svoju životnu okolinu po istom načelu pravde. Strahovita radna snaga je zbrisala planine, popunila okeane, reke nasula, zemljišta izravnala. Kružnom kretanju vode: kiša-reka-more-oblak-kiša usledilo je interno kruženje. Potoci i reke survavaju se u unutrašnjost zemlje u neprestanom kretanju, koje podržavaju razlike u podzemnoj temperaturi. Kanali koje je izdubila ljudska ruka odozdo navodnjavaju livade i voćnjake, daju vazduhu posredstvom biljki, vlagu potrebnu za život, prenose toplotu centralne vatre prema polovima i hemisferama koje ugrožava zima. Tako je ukinuta ta prirodna nejednakost koja je Evropljaninu sa Juga koristila umerenim podnebljem, dok je njegov brat Eskim, po rođenju sa istim pravima, trpeo od oštine hladnoće.

Naša se zemlja ne može više prepoznati. Sasvim ravna, sasvim mlaka, turisti neće pružiti nikakvu privlačnost. Ali u M-veku nema više turista, nema više dokonih ljudi, nema više ljudi koji se sebično koriste radom drugih i svoje vreme provode po svom nahodanju. Svako radi za sve i svi rade za svakog na zemlji ili ispod tla bez živopisnosti. Nema više oluja, nema više vodopada, nema više ponositih planina, nema više blagih brežuljaka. Svud ravnica. Sunce je uvek tu.

Svud gde sam prošao zemljom, video sam je omeđenu kupama u kojima žive ljudi-trbusi. Između tih građevina bezbrojno sličnih, tle je pokriveno pašnjacima i šumama voćki. Novi čovek ne bavi se zemljoradnjom u pravom smislu, on se zadovoljio da istrebi sve nekorisno ili štetno bilje. On je isto tako uništio ptice, ribe, gmizavce, žabe, insekte, i pauke, crve, školjke, protozaure, meduze, spužvare i morske zvezde, ljuskare i tunicije, sve stanovnike voda, vazduha i zemlje čije se upotrebe odrekao. Sisari su bili svedeni na dve vrste: na krave i svinje koje su postale biljojedi.

Ispod zelene kore tla, načičkanog kupama, hiljade hodnika probijaju se kroz zemlju u svim pravcima. Voda, pare i vatra tu se kreću pod nadzorom naroda podzemnih radnika.

Ti gorostasni radovi koje naše mašine nikad ne bi dokrajčile, za koje nijedan mozak našeg vremena ne bi mogao da zamisli celokupan plan, bili su smišljeni i njima je upravljano zajedničkom energijom, a obavljao ih je veliki broj jedinki, bez pomoći i najmanjeg alata. Okeani su bili zatrpani šakama zemlje, planine sastrugane rukama. Ali, kakvim rukama! Prednji udovi radnika koji vode računa o održavanju i obnavljanju podzemnih kanala postali su ašovi, načinjeni od roga tvrđeg od čelika.

Sa druge strane, bilo bi na svom mestu, da se ne zaboravi da novo čovečanstvo raspolaže ogromnim brojem radnika i da su ti radovi bili izvođeni malo pomalo sa strpljenjem i upornošću koje naš svet stalno zauzet menjanjem režima i ideala, ne bi znao čak ni da zamisli.

Nekoliko putovanja u vreme koje nas odvaja od godine sto hiljadite pomogla su mi da približno saznam koliko traju pojedini radovi. Ljudskoj eroziji bilo je potrebno jedanaest hiljada godina da srauni Alpe. Poslednji struk pirevine bio je iščupan godine 98000, poslednja buva bila je zgnječena posle petnaest vekova bespoštednog rata. Savršen svet ne bi se mogao stvoriti od danas do sutra.

Radnici pod zemljom nemaju disajne organe kao ni probavni trakt, niti organ za reprodukciju. Njihovo telo je jedna fantastična gomila mišića. Njihova spljoštena glava služi im za nabijanje otkopane zemlje. Oni koji rade u blizini centralne vatre kreću se u kipućoj vodi, u plamenju, gaze po lavi, ne osećajući nikakvu tegobu. Kreativna energija koja vlada u gradu obavija ih nekom vrstom izolirajućeg oklopa. Neke vrste ljudi našeg doba izgleda da su znale za takav imunitet. Putnici su videli indijske fakire, ili crnačke vračeve, da bosonogi hodaju po užarenom ugljevlju, a da pri tom ne dobiju opekotine. Tu mi se nameće pretpostavka da se mentalna energija našeg doba mogla gajiti, da nam elektricitet nije bio dovoljan.

Znači, društvom godine sto hiljadite upravlja neumitna pravda. Tu se čak i ne može zamisliti individualizam koji nam je toliko prebacivan. Čovek je sebe zaboravio kao jedinku. On više nema utisaka niti ličnu misao. On živi za svoju braću i kroz njih.

Međutim, čak i u ovom toliko dobro organizovanom svetu, vlada upadljiva nejednakost. Jedni rade ne hraneći se, drugi se hrane ne radeći. To bi stvaralo izvesnu srodnost između ovog i našeg veka, kad namirnice unete od strane ljudi-trbuha ne bi koristile svima. Što kod nas nije slučaj.

Kasta ratnika izgleda da je u najpovoljnijem položaju jer joj nije ostalo više šta za uništavanje. Hrabri vojnici provode vreme u spavanju stojeći, uvek u redovima po četvorica, u ogromnim podzemnim dvoranama. Oni su, istovremeno kao i odgajivači, zaduženi za disajnu funkciju društvenog tela. Njihovo hrkanje predstavlja onaj šum orgulja od kog podrhtava tle.

Ratnici i odgajivači dišu, ljudi-trbusi vare, trojica na straži osećaju, vide, osluškuju za sve. Još nisam uspeo da otkrijem kako se sa jednog na drugog prenosi korist od varenja, disanja, ili osećanja od strane čulnih organa prekomerno razvijenih. Sve je to, bez sumnje, uliveno u zajedničku rezervu energije u kojoj se kreće novo čovečanstvo. A kako je pojedinac crpe iz nje? Izgleda da ljudi M-tog veka nemaju nov organ određen za tu funkciju. Pretpostavljam da je njihov nervni sistem, ili ono što je ostalo od njihovog mozga, neposredno napajano tim tokom, novom kolektivnom krvlju.

I ja bih, da nisam bio oprezan, vrlo brzo podlegao uticaju nove snage. Kad je vibrator zaustavljen moram paziti da ne dozvolim da se moja ličnost onesvesti. Bio sam iznenađen kad sam čuo sebe da zviždim sa kravarima, da hrčem sa vojnicima, da prema debeljušnim prasićima pružam željne ruke. Najmanji događaj me budi i vraća me sebi.

Nigde nisam naišao na trag upravnog organa. Da li je trust mozgova, kog je njegova volja prevazišla, malo po malo bio ponovo usisan u sebe? Nadam se da ću dati neki odgovor na ovo pitanje tokom mojih sledećih putovanja. Postavlja se jedno drugo, ne manje ozbiljno pitanje: kako se novi ljudi množe? Jer u ovim naprednim vremenima nisam sreo žene. A ako pišem reč 'čovek' da bih označio bića koja sam video, to je zbog tog što nema pogodnijeg naziva. Jer niko od njih nema seksualnih organa, čak ni atrofiranih.

Ja ne zaboravljam da moja istraživanja nemaju drugog cilja do da otkriju tajne sreće; ako ne za čoveka, onda za ljude... Da li su je najzad našli? Sigurno je da nisu nesrećni. To je već mnogo. Da li su srećni? Taj problem ne mogu rešiti pre no što saznam da li znaju za ljubav."

5.

Vračajući se iz budućih vremena Sen-Menu je sa sve većom srećom osećao Anetino prisustvo. Ona je za njega bila sve što je u našem čovečanstvu, toliko zastarelom, uzburkavanom tolikim strašnim potresima, umrljanom sa toliko bede, davalo ipak životu izvestan ukus divne nežnosti.

Imala je dugu kosu koja se uvijala oko njenih ramena u nekorisnim kovrdžama; lepe grudi, koje možda nikad ničemu neće služiti i listove čije nežne obline sigurno nisu zajednici bili neophodne. Njene crne oči, tako krupne i koje su toliko zračile, Sen-Menuu su izgledale manje stvorene za gledanje no da budu posmatrane. Ona se oblačila jednostavno, ali ukusno, mirisala se delikatno. Njena mala stopala u tananim cipelicama, njene obe skrštene ruke, pokret stroge haljine, oko njenog struka i njenih kukova, izgledali su savršeno mladiću kad se vraćao iz novog sveta.

Voleo ju je zbog onog što je bila i zbog svega onog što nije nalazio u gradu budućnosti. Ona je u njegovom srcu predstavljala proleće, cveće koje svoje milo lice pruža

suncu, ptice koje u svitanje razbarušuju svoje perje, kapi vode koje potoci bacaju na stabljike trave, rumene obraze dalekih planina u sumraku, tragove ljupkih morskih zvezda na pesku.

Sa svakim danom voleo ju je sve više i nije propuštao priliku da joj to kaže kad bi se našao nasamo s njom. Malo joj je govorio, ali mu nikad nije bilo dovoljno da je dodiruje. Od njenih prstiju tražio je da mu potvrde zadivljenost njenih očiju. Stavljao je svoju ruku na oblinu kuka ili ramena, utapao svoje razmaknute prste u svežinu njene kose. Privlačio je k sebi da bi je osetio njenim celim telom, naginjao se i stavljao svoje usne na belo čelo. Tad je imao osećanje da ga obuzima toplina sveta. On je zaboravljao na svoje krupne kosti, na svoje prekratke rukave. Postajao je deo univerzalne radosti, kao neka rascvetana grana na majskom lahoru.

Pred Esejonom mladi ljudi su se držali na odstojanju. Pjer je čekao da završi svoje proučavanje udaljene civilizacije da bi se potom, u zgodnoj prilici, i zvanično izjasnio.

Aneta, sa svoje strane, znala je koliko je ljubomorno voli njen otac. Bojala se da će patiti kad bude video da ona voli nekog drugog osim njega, bio on i cenjeni saradnik. Ona se bojala trenutka kad on bude saznao za njihov sporazum. Ona je bila srećna. Ona je odugovlačila sa trenutkom da ga učini nesrećnim.

6.

Izveštaj Sen-Menua (odlomci)

"Da li nije više postojala? Da li je svet ponovo postao raj bez Eve? U to nisam mogao verovati. Deset puta sam ponovo oputovao da bih je našao. Laboratorijske zidove sam ulepio fotografijama žena zauzetih poslovima koji im priliče: spremanje, kuhinja, briga o deci. Njima sam punio poglede pre no što bih otišao. To nije davalo nikakvog rezultata. Zamenio sam ih portretima dadilja. One me odvedoše usred pašnjaka, među moje prijateljice krave. Crveneći, kupio sam od jednog prljavog i iscerenog odrpanka seriju pornografskih dopisnica. Ali odustah da se njima služim. Ljubav je za naše savremenike postala porok, zadovoljstvo ili navika, najčešće rasonoda. U svetu M-tog veka, nisam sumnjao, bila je vraćena jednostavnosti svoje funkcije. Konačno, iskoristio sam jedan naučni film. Pošto je bio namenjen studentima medicine, prikazivao je peripetije nekog teškog porođaja. Oputovao sam, dakle, sa misli obuzetim biološkim prikazima i oslobođen svakog erotskog ili sentimentalnog nagona.

...Stižem pred kraj dana; na izvesnom rastojanju od mene izdiže se jedna planina. Pošto je poluloptastog oblika očigledno su je sagradile ljudske ruke. Dužinu prečnika njene osnove procenih na oko dva kilometra. Čim sam stigao pritisnuo sam vibrator jer me je neka gomila opkolila. Bića koja su je sastavljala bila su nova za mene. Bila su mi do kolena. Sva su žurila u istom pravcu: prema planini. Saginjem se na njihov nivo da bih bolje video. Oni trčeći prolaze kroz mene. Kakva li ih hitna dužnost zove? Po prvi put nalazim se pred individuama sličnim nama. Da li iz tog razloga nalazim da su lepi? Njihova kratka i talasasta kosa, njihove okrugle glave, tanane crte njihovih lica, njihovi lepo izraženi mišići podsećaju na umetničku bronzu Atlete koja stoji na kaminu moje stanodavke, između dve lažne kineske vaze pune starih čarapa spremljenih za krpjenje. Skromni vajar nije je uopšte snabdeo muškošću. Nemaju je ni čovekolika bića oko mene. Njihovo tapkanje podseća na tapkanja beskrajnih stada na njihovim seobama po putevima Provanse. Sunce koje zalazi crvenilom oivičava njihove obrise, čini crvenim prašinu koja se diže iznad njih i daje ružičasti odsjaj planini. Ovog puta još ne nalazim oko sebe ni muškaraca ni žena. Da li će ovo moje novo putovanje biti uzaludno?

Zaletom ramena bacam se napred. Klizim iznad mnoštva. Otkucaji srca me izdižu i spuštaju. Krećem se napred kao neka olupina koju guraju talasi.

Mala biće uskoro neće moći da trče, da hodaju, toliko su brojni. Guraju se jedan uz drugog, gomilaju se, tiskaju se kao suve smokve. Oni više ne idu napred. Njihove nestrpljive noge uzalud grebu tle. Njihove bezbrojne glave lelujaju se kao žetva u sjajnoj prašini. Prođoh tu grupu, stigoh na jedan prazan prostor. Nekoliko metara odvaja gomilu od ograde planine. Izgleda da je nju tu zadržala neka viša sila. Neko snažno uzbuđenje ushićuje ljude iz prvog reda. Pozadi, novopridošli se guraju, tapkaju. Hiljade golih peta, zgrčenih prstiju na nogama udaraju po zemlji. Pritešnjena tela pucaju, ljudska masa polako se kreće, okreće oko zemljane ograde.

U kružnom zidu, tu i tamo, na otprilike svaka dva metra otvorena su mračna vrata, prema rastu malih ljudi. Oni prema njima gledaju, njihovu tamu pretresaju njihovi pogledi. Povremeno izgleda da je neki od njih našao zbog čega je došao sa dna vidika. On radosno uzvukne, odvaja se od svoje braće i uleće u otvor.

Saginjem se da bih i ja pogledao kroz jedna od tih vrata i ono što vidim ispunjava me čuđenjem. Idem od vrata do vrata, pregledam ih gotovo stotinu. Katkad neki čovečuljak prolazi kao strela kroz mene, i ja čujem njihove žurne korake kako zamiru u debljini zidine.

Ispod svakog od tih mračnih svodova, dole, daleko, u sredini jednog tunela, treperi neki prizor snažno osvetljen, prizor koji istovremeno izgleda živ i nedodirljiv, priviđenje okićeno svim bojama mesa.

Ovde je poprsje jedne žene, tamo jedan lik, zatim mršav bok, debele sapi, pljosnat trbuh, jedna dojka okrugla i nežna, jedna oštra dojka, osmeh, plava kosa, jedna rupica na obrazu, naboran trbuh, madež na kuku, jedna ruka, jedno plavo oko, prav nos, kukast nos, jedno stopalo, zasenčena usna, jedno uho...

Gledam, gledam još. Vidim hiljade delova ženskih tela, debelih ili mršavih, ružnih ili lepih, plavih ili crnomanjastih, mladih ili starih. Sve same žene. Mali ljudi vrte se ukrug oko ovih uzoraka i svaki put kad se neko od njih nađe prekoputa svog ideala, on juriša, prolazi kroz prizor, nestaje u tami. Prizor nastavlja da treperi i da se nudi ljubiteljima.

Hoću da pokušam da filmski snimim jednu od tih pojava. Evo jednih leđa savršeno pravilnih crta, lepih kao deo nekog antičkog kipa. Izgledaju mi dovoljno osvetljena da se odraze na traci. Zaustavljam vibrator, vadim kameru, okrećem je prema uzanim vratima.

Obuzima me snažno uzbuđenje: bela ramena su nestala. Sa njihovog mesta gledaju me dva crna oka, dva oka koja dobro poznajem, oči koje volim, oči žene čije ime ne mogu ovde da kažem, ali koja je ceo moj život. One me gledaju, one me zovu. Sjaje se najlepšom svetlošću na svetu. Govore mi o svojoj ljubavi. Zove me ona koju volim. Čujem njen glas. Gomila tapka, vuče se, ječi. U šumu plime čujem glas ljubljene: "Dođi, volim te, tvoja sam..." Mnoštvo pati, ječi, znoji se. U njenom zadahu sada osećam noćni miris one koja me očekuje. Njenu toplinu osećam na mom telu. Ushićuje me neverovatna energija. Dižem ruke prema nebu. Od nabreklih mišića pucaju mi kosti. Moja krv odjekuje kao fanfare. Idem napred, trčim, vičem radosno. Uzeću moju ljubljenu...

...Grubo se sudaram sa bedemom planine. Udarac me budi. Moj nos krvari u kapuljači. Vrata, na sreću, suviše su mala za mene. Bogu hvala! Naočare su od nesalomivog stakla; pre no što me je opsena ponovo zahvatila, u pokret stavljam vibrator. Još jednom pretrpeo sam dejstvo sile koja zapoveda novim gradom.

Hoću da znam kakva bi bila posledica moje avanture da sam mogao proći kroz prolaz. Jurim prema tajni. Pošto sam prošao sto koraka zidine, izbio sam u jednu ogromnu kupolu. Osvetljavaju je pečurke plave kao letnje nebo.

Neka džinovska masa ispunjava je gotovo do visine zidova. Neka živa masa... Neko nesrazmerno, poluloptasto biće, koje mora težiti više stotina hiljada tona, sklonjeno u planini

kao neki mekušac u svojoj školjki. Njegova ružičasta koža je neobično meka, kao detinji obraz ili nevin trbuh neke devojčice.

Pred svakim hodnikom koji je vezan sa spoljašnošću, čudovište pruža jedan kratak pipak kom su na vrhu mekana usta. Kad trčeći naiđe jedan od majušnih ljudi, usta se otvaraju, gutaju ga i zatvaraju se sočno. Pipak se uvlači, brdo mesa guta svoju žrtvu sa drhtavim zadovoljstvom, a usta ponovo zauzimaju svoje mesto pred mračnim otvorom.

Obidoh džina. Učinio mi se sličan sa sviju strana. On guta sa ovim svojim ustima gomilu oduševljenih ljudi u ritmu od nekoliko stotina u minuti. Njegove hiljade usana koje se otvaraju i zatvaraju stvaraju neki mlaki šum, pljuskanje mora od zejtina.

Nestrpljiva gomila koja se napolju tiska ne zna za užasnu smrt koja je čeka, odvratnu zamku prema kojoj je privlači varka.

No, da li ta bića uopšte imaju pojam o smrti? Ispitujući još bliže džina, primetio sam da ne stoji na zemlji već se zaglibljuje u nju. Dosad sam mu video samo gornji deo. Ronim u zemlju. Upadam kao kamen u vodu.

Stižem u jednu ogromnu, dvoranu osvetljenu istom živom svetlošću. Gomila sastavljena od svih uzoraka ljudi hiljaditog veka tiska se oko mene. Ponovo čujem onaj neobični šum osoben za nova vremena, šum koji bih hteo da nazovem tihim: bezbrojno tapkanje bića koja ne izgovaraju nijednu reč, ne uzdišu.

Na tavanici dvorane prostranoj kao nebo, preneraženo vidim kako visi donji deo bića-planine, sličan donjem delu balona. Otvorena ručica kojom se završava široka je koliko i Sena i Jelisejska polja zajedno. Iz tog organa neprestano izlazi, polako, neki konglomerat koji se u dodiru sa tlom mrvli. Svaki fragment počinje da se kreće, frkće, diže se: to je jedan čovek novog vremena. Vidim kako se naglo pojavljuju hiljade ratnika, odgajivača, trbuha, radnika iz podzemlja, trojicu stražara, koji se već drže za ruke, i mnogo druge koje još nisam upoznao. Oni se odmah izdvajaju po vrstama, i svaka gomila posebno odlazi prema različitim vratima. Odgajivači ispod miške odnose presavijene ljude-trbuhe.

Odjednom shvatih smisao svega što sam video od svog dolaska. U ovom trenutku prisustvujem mnogobrojnim neprekidnim rođenjima novih ljudi. Biće-planina, zgureno u svojoj zemljanoj ljušturi, je - ne usuđujem se da napišem, žena-ženka, ona je kraljica. A čovečuljci koji nestrpljivo tapkaju po prašini, u stvari su mužjaci.

Sad razumem njihovu radost. Oni hrle prema životu, a ne prema smrti. Kako mi moji savremenici, moja braća, izgledaju bedno u poređenju sa njima. Koliko se bedno osećam! Mi se ženi dajemo samo da bismo sebe odmah imali ponovo. Račundžije smo i puni zadnjih misli. Posle jedne sekunde prepuštanja mi se povlačimo u naš oklop samozadovoljstva i sebičnosti. Naši daljnji potomci predaju se u celosti, kožom i puteno jednom zauvek! Njima nije potreban muški organ. Organ je njihovo telo koje se potpuno rastvara u zagrljaju žene, kao što su neki pesnici i zaljubljeni našeg vremena želeli - sa sigurnošću znanja da je na sreću nemoguće istopiti se u voljenom predmetu. Svaka od tih jedinki žrtvovana po zakonu grada, gubi život u najvišem stepenu ljubavi da bi obezbedila nastavak vrste. Iz te savršene veze između ženke i mužjaka rađaju se odrasla deca, koja već znaju šta treba da čine i žure prema njihovom radnom mestu.

Opsena sa hiljadu likova koja privlači mužjake prema jedinoj ženi možda je jedina zajednička crta između njihovih i naših ljubavi...

Vratio sam se u gornju dvoranu. Žrtvovanje se nastavlja. Ono mora biti neprekidno i nastavlja se noću i danju, poput rađanja.

Prepuštam se laganom penjanju, poput pahuljice nevidljive pare, duž ružičaste kosine, iza koje se događa ta tajna. Pratim njenu krivinu. Stižem na njen vrh.

Sasvim gore iznad ogromne mase, ispod svoda kupole, u jednom gnezdu od zlatne kose počiva kraljičina glava. Jedva nešto veća od glave naše žene, ona se naginje unazad žmureći. Njena kosa je okružuje svojim talasima, i dopire do mojih nogu svojom plavom

plimom. Njene tanane crte, njeno glatko čelo, njene male uši, njen veoma bleđ ten, sačinjavaju njenu uzbudljivu lepotu. Njeni malo udubljeni obrazi skrivaju neku patetičnu senku. Njene zatvorene usne ocrtavaju jedan osmeh koji je obavija tajnom. Ona je lepa, lepotom svih naših žena, a njeno lice izražava onu najvišu sreću ljubavi koja dodiruje strepnju od smrti.

Poput neke oluje, neki snažan izraz ponekad remeti lice obasjano zlatom, krivi njena usta, pustoši njeno čelo. Ne dižući trepavice ona se okreće na desnu i na levu stranu jastuka, svoje kose trza i malo pomalo ponovo nalazi svoj mir, a da ja nisam mogao saznati da li je to radost supruge ili patnja porodilje što je u jednom trenutku uznemirila njen neiskazani odmor...

7.

U toku istog putovanja Sen-Menu je otkrio više tih bića-planina podaleko jedno od drugog raspoređenih na liniji Ekvatora.

Kad se vratio Aneti, on je sa manje oduševljenja gledao na sudbinu malih mužjaka hiljaditog veka. Posmatrao je devojkicu, gracioznu i vitku, kako se kreće tamo-amo po kući, uvodeći svojim vilinskim rukama skladan red. Sa srećom je pomišljao da bi se, pošto bi se izgubio u njoj, mogao ponovo naći da bi se ponovo izgubio.

Aneta sa svoje strane pokušavala je da sebi predstavi svoju sestru budućih vremena, onakvu kako joj ju je opisao mladi profesor. Zamisliti je kako prima toliki broj mužjaka; ona odjednom oseti kako je obuzima veliki nemir. Videla je sebe okružnu hiljadama malih Sen Menua; međutim, njen san nije išao dalje. Crvenela je, dizala sjajan pogled prema velikom momku koji se opirao da je uzme u naručje u prisustvu bogalja.

Bogalj je radio na svom Eseju o evoluciji čovečje vrste. Zaslupljivala ga je strast za naukom. Poslednji izveštaj njegovog saradnika uzrujao ga je. On usavrši jednu novu kameru, snabdevenu filmovima osetljivim na infracrvene zrake. Na nekoliko dana zatvorio se u laboratoriju i jednog lepog jutra saopšti Sen-Menuu da namerava da ga prati na njegovom sledećem putovanju.

"To bi bila ludost!" uzviknu mladić.

Digao je ruke da bi bolje izrazio svoje neslaganje. On ćušnu električni globus koji se zaklati na vrhu svog kabla.

"Ne rušite moju instalaciju!" reče Esejon, smešeći se. "Ali, zašto bi to bila ludost? Presvukao sam noelitom jednu gvozdenu stolicu. Krenuću sedeći. Tako ću i stići. A kad stignem, vibrator će me skloniti od svega. Bar jednom hoću da vidim buduću svet."

"Ja razumem vašu radoznalost", reče Sen-Menu vrteći glavom, "ali ja ipak ne odobravam vašu nameru..."

"Radoznalost?" prekide ga naučnik. "Ne shvatate me sasvim, dragi moj. To je naročito nestrpljenje. Mi sad znamo da u tom neobičnom društvu jedni rade, drugi jedu, dišu, vode ljubav, rađaju ili se tuku, ali mi još ne znamo ko misli. Dakle, bojim se da ćete bez mene još dugo tapkati u mestu pre no što to utvrdite."

Nesvesno je u svakoj svojoj ruci gužvao poveći pregršt brade. Oči mu postadoše sanjalačke. On nastavi: "Dakle, žuri mi se da odem što dalje. Neće nam sto hiljadita godina odati tajnu sreće ljudi. Verujem da je i ta civilizacija takođe pred nestajanjem. Hoću da upoznam onu koja će je zameniti. M-ti vek za mene počinje da biva prošlost..."

Istoga dana popodne on dade Filomeni neku tajnu poruku. Ona ode i vrati se sa jednim čovekom frizirane kose. Svi troje se zatvoriše u naučnikovoj sobi. Kad je taj čovek otišao, Esejon pozva Pjera i Anetu.

Oni isto uzviknuše užasno iznenađeni. Bogalj je dao da mu se odseče brada. Beličasti podbradak skrivao mu je grlo i u tri reda padao na njegove grudi. Nasuprot koži njegovih

obraza dugo skrivenih od svetlosti, koža njegovog bledeg temena izgledala je gotovo preplanula.

Skidanjem dlakave zavese otkrio se drugi čovek. Više materijalan čovek, manje slavan. Tad je Sen-Menu prvi put video naučnikova usta neskrivena tajnom. Ona su mu izgledala istovremeno samovoljna i senzualna; donja usna bila je debela, a gornja prava, kruta.

"Ona bi smetala u skafandru", reče debeljko, pokazujući prstom zlatasti snop koji je Filomena skupila u jedan ubrus. "Daćemo je u preradu. Ima od čega da se napravi dobar par sobnih papuča."

8.

Otišli su.

Sen-Menu, uspravan toliko mršav i visok, držao je za ruku naučnika ogromnog i okruglog na njegovoj gvozdenoj stolici. Aneta je dala znak za polazak. Ona je odbrojavala: "Jedan! dva! tri!" Oni su više puta ponavljali. Trebalo je zajedno da pođu kako bi tako i stigli. Na 'tri' obojica su pritisla dugme.

Aneta uzdiše, sprema, uređuje laboratoriju, priprema posao za prekosutra, u veliku povezanu svesku sa crvenim omotom stavlja rezultate o poslednjim ispitivanjima o promenama provodljivosti noelitskog bakra. Svojom aktivnošću hoće da odagna uznemirenost. Ona pomišlja da bi trebalo da se prošeta 1939. godinom. Filomena nema više belog brašna za kolače.

Stigli su na vrh neke okrugle planine. Sa visine te osmatračnice, vrlo uzbuđeni naučnik posmatrao je novi zemljin lik. Oslobođen teže pomoću vibratora, požurio je za Sen-Menuom, poput mešine naduvane toplim vazduhom. Oni su lutali oko planine, prisustvovali su jurišu mužjaka prema vratima opsene. Sa njima su prešli zemljani bedem i videli njihovo žrtvovanje. Esejon je hteo da posmatra kraljičino lice. Ona je bila crnomanjasta. Svetlost se odsjajivala u plavim plamenovima u talasastom moru njene kose. Naučnik se pokloni pred ženom hiljadu puta udatom i hiljadu puta razdiranom. Bledje trepavice, teške kao mermer, polako su se otvorile. Oči bez zenica, bele oči kipa, netremice su gledale oba zbunjena čoveka: zatim su se sklopile nad svojim ogromnim snom.

Vibratori skafandera ne rade u potpuno istom ritmu, te se ova dva čoveka sreću prilikom interferencija dvadesetak puta u sekundi. Postojanost prizora u mrežnjači omogućuje im da međusobno povezuju te prizore koji se rađaju jedan za drugim. Oni se jedan drugom pojavljuju kao fantomi, prozirni ali tamni. Da bi se čuli moraju polako da govore. Interferencije gutaju neke slogove, a neke produžuju.

Šetali su iznad mirnih polja. Sen-Menu je morao da se dvaput zaustavi da bi podigao svoju kapuljaču i obrisao nos. Njegov nazeb koji je postao hroničan puštao je bolne korene sve do njegovih ušiju, i iza njegovih očiju.

"Jadni moj prijatelju, biće potrebno da ozbiljno razmislim kako bih vam našao neki lek!" reče Esejon.

Ovaj incident je omogućio debeljku da vidi kako funkcioniše uređaj za uzbunu i da posmatra ratnike na delu.

Dva sadruga nastavila su onda svoje putovanje, ispitala podzemlje, prošli kroz redove ratnika koji su u čitavim bataljonima spavali. Videli su nesagorive radnike kako kopaju zemlju, kako zaranjaju u vatru. Aii nigde nisu sreli biće koje misli.

Penju se ponovo na vrh okrugle planine i zaustavljaju vibrator. Esejon ponovo sedi na svojoj vernoj stolici, vezanoj kaiševima u visini pojasa.

"Poneo sam," reče, "nešto što treba da nas odvede do mesta koje tražimo."

On pretura po svojoj torbi. Njegov skafander još više otežava trapavost njegovih kratkih ruku koje s mukom ukršta na trbuhu. Uspeva da izvuče jedan veliki koverat od žućkaste hartije.

"Najpre da sredimo naše aparate. Napravićemo mali skok napred, od oko pola časa, tačno koliko da našim umovima damo prilike da nas prenesu do mesta koje ćemo oživeti."

On iz koverta vadi jednu fotografiju i pokazuje je Sen-Menuu. To je montaža sastavljena od slika raznih mesta XX veka u kojima vlada um. Tu su Sorbona, tu su Hajdelberg, Oksford i Politehnička škola, poredan Larus u dvadeset svezaka, poslednja vlada Francuske Republike poredana na stepeništu Jelisejske palate, fasada Normalne više škole i kupola Instituta.

Našli su se jedan pored drugog u nekoj velikoj zasvođenoj dvorani u kojoj je vladala užasna vrućina. Pred njima se vrti stražarska trojka. No pre no što je ona uspela da digne uzbunu, oba čoveka su nestala.

Kružna dvorana nema više od deset metara u prečniku. U središtu se izdiže stub oko kog se vrte trojica osetljivih. U zidu je izdubljeno pedesetak polucilindričnih niša, od poda do svoda. Ljudi koji se razlikuju od odgajivača sa površine samo belinom njihove kože, idu od jedne niše do druge i izgledaju kao da nadgledaju unutrašnjost. U svakoj od tih niša izdiže se gomila predmeta u obliku spljoštenih valjaka, pomalo svetlucavih.

Njihova ružičasta svetlost se stapa sa svetlošću pećurki. Ove kad su u potpunom razvoju ne premašuju veličinu klikera. One rastu, množe se i umiru brzinom klobuka u kipućoj vodi.

Za vreme delića sekunde po dolasku, oba čoveka osetiše sladunjav i oštar zadah koji se penje do nozdrva istovremeno kad i toplota. Imali su utisak da su ušli u neku štalu.

Katkad se gasi po neki od valjkastih predmeta. Čovek na straži, predostrožno, ruši stub da bi ga izvadio i izlazi noseći ga pod pazuhom. Jedan drugi čovek dolazi sa nekim sjajnim predmetom, novim, i ponovo slaže gomilu do njene prvobitne visine.

Esejonov fantom je već više puta obišao dvoranu lebdeći duž zidova, zaustavljajući se, ponovo krećući kao da ga gura neki šaljivi vetrić.

"Šta mislite šta je ovo?" drao se pokazujući svojom kratkom rukom jednu gomilu koju je tek bio ispitao.

Sen-Menu se seti zadaha koji ga je dočekao i pretpostavi:

"Sirevi?"

Naučnikova senka sleže ramenima i izgovori jednu čudnovatu rečenicu:

"To su mozgovi!"

Pjer iako preneražen, morade prihvatiti ono što je očigledno. On prepoznade spljoštene, deformisane moždane polulopte, Amonove rogove, nokte i uglaste režnjeve. Uzina mozga se povukla, tuja je dobijala pupoljke, gornji kalamus drhti. Silvijusov akvedukt nosi svetlost, cisterna se preliva od toga, a velika šiškarkasta žlezda sija kao oko angorskog zeca.

Zgomilani mozgovi, svaki obavijen opnom providnom kao celofan, polako fermentiraju i ključaju uz tihi šum.

Opna je probušena sa tri reda okruglih rupa, koje se ukrštaju u obliku slova X. Esejon pokazuje drhtavim prstom. Njegov uzbuđen glas stiže do Sen-Menuovih ušiju.

"Znak-naše-škole!" naglašava on. "Znak-Poli-tehnike! On-označava-danas-kao-juče-prave-mozgove!"

Sen-Menu tad shvati zašto je svet M-tog veka toliko savršeno normalizovan. Evolucija koja je čovečanstvo promenila u toku ovih sto hiljada godina stvarno je počela godine 1940. Ona se nastavila neizbežno, kroz sve katastrofe. Trust mozgova je delo organizacionih komiteta.

Dva putnika napuštajući ovu dvoranu nailaze na drugu sasvim sličnu, zatim na još jednu, zatim i na druge. Debeljko lebdi ispred, smelo, njegov fantom je prilepljen stražnjicom

za stolicu. Dugo su napredovali ne nalazeći kraj moždanim dvoranama. Oni se nasumice penju jednim okomitim hodnikom i izbijaju na prostranu podzemnu aveniju.

Na ivici pločnika dva reda crnih ljudi hoda laganim i teškim koracima. Njihova koža se presijava kao ljuštura tvrdokrilih insekata. Njihova bezizrazna lica liče na maske od slonovače. Svako od njih na ramenu nosi po jedan zagonetni leš.

Ratnici, odgajivači, radnici, stražarska trojka ujedinjena i u smrti, čije se uši i oči vuku po zemlji, idu prema nekoj grobnici.

Sredinom aleje, svetlucavi grobari vraćaju se praznih ruku i pogrbljeni. Šum struganja hiljade bosih nogu po nabijenoj zemlji odbija se od kupole, ispunjava aveniju upornim drhtajima.

Esejon i Sen-Menu umešali su se u gomilu nosača. Sa njima stižu na ivicu jedne ogromne jame okružene ogradom. Dužinom njenih bokova trepere zelene pečurke i praskaju u fosforescentnu prašinu. Neka svetlosna i bleđa izmaglica ključa u ambisu odakle dopire čudan šum, beskrajno udaljen, poput neke dreke odvratnih životinja, pridošlih iz drugog sveta, prigušene hiljadama milja razdaljine i od nematerijalnih zidina. To je šum jedva čujniji od tišine, sličan odjeku mora u školjkama, ali koji sa dna zemlje do ušiju putnika donosi gustinu neizrecivog užasa.

Sen-Menu oseća kako mu se dlaka ježi po čitavoj koži. Hteo bi da ode. Esejon spokojno gleda.

Stotinak avenija izbija do ivice bunara. Nosači leševa neprestano pristižu, bacaju ravnodušno svoj teret u prazninu i vraćaju se. Mrtvacu padaju, ruke im pri tom mlataraju, glave su izvijene, oči otvorene, prsti su im rašireni kao cvetovi. Katkad poneki od njih svojom petom ureže u sloju pečurki dug mračan rez, koji odmah biva pokriven množenjem glavica. On posrće u svetlucavoj prašini i pada u laganom kovitlacu. Zelenkasti oblak ga utire, skriva njegov pad. Neprestana kiša mrtvacu igra, pada. Ruke napuštenih tela prave crne znake u svetlosti, zatim nestaju. I ostali stižu i padaju. Šum njihovog pada ne stiže do ivice ambisa. Oni nestaju u bleđoj izmaglici, usisani strahovitim uzdahom ponora.

Esejon diže ruku.

"Dosta-sam-video. Popnimo se!" viče on.

Sen-Menu, kom postade lakše, u prolazu prepoznaje jednu dvoranu za porođaje, upada u dojkicu žene planine, prolazi kroz maglu njenih fetusa, njenu utrobu koja je mračna i mumla i najzad izbija na slobodan vazduh na vrhu planine.

On zaustavlja vibrator, duboko diše, radosno oseća miris visoke trave. Dobrom plavom nebu daje rukom prijateljski znak.

Esejonu se vratio dah. Četiri noge njegove stolice upadaju u zemlju.

"Pitam se", reče zamišljeno Sen-Menu, u kakvom li je paklu kraj ove rupe, i kakva li užasna stvorenja čine ovu larmu.

"Jadni moj prijatelju", odgovori Esejon, "zar se nikad nećete osloboditi vaše mašte? To što vi zovete kricima to je bez sumnje žubor neke reke ili podzemnog mora. Ili možda rika centralne vatre. Bilo vodom bilo vatrom zemlja ponovo dobija ono što je dala. Kao što bića novog vremena primaju u sebe sve što jedu i ne izbacuju nikakav otpad, pretvaranje njihovog tela u prašinu je jedini način za zemljinu kuglu da se ne iscrpe. Kad bi ti ljudi jeli svoje pokojnike (zašto da ne? Mnoga crnačka plemena činila su to u naša vremena), onda bi zemlja uvek davala i nikad primala. Njena materija bi se malo pomalo potpuno pretvorila u energiju a čovečanstvo bi završilo tako što bi gamizalo usred jedne kao klobuk šuplje planete koji bi jednog dana eksplodirao u eteru..."

"Čujte!" prekide ga Sen-Menu. "Mi smo primećeni i dat je znak."

Huka grudi-doboša penje se iz zemlje. Nizovi ratnika izlaze iz najbližih kupa, opkoljavaju planinu trostrukim zidom grudi, pretvaraju u kašu gomilu malih mužjaka koje ni

uzbuna ni približavanje smrti ne mogu da odvoje od njihovog kruženja oko ženinog trbuha, i počinju da se veru duž strme padine, zabadajući kandže u nabijenu zemlju.

"Vreme je da mi nestanemo", reče Esejon. "Siđimo ponovo pored kraljičine glave. Hoću da pokušam jedan opit."

Nekoliko trenutaka kasnije stižu pod svod kupole. Esejon, koji se suviše zaletio, nestaje u telu bića-planine. Sen-Menu ga ubrzo vide kako se ponovo pojavljuje sa uzdignutim nogama.

"Zavidim vam na vašoj neusiljenosti", prozbori naučnik pošto je zaustavio svoj vibrator. "Za mene je ova eterična vožnja još puna iznenađenja."

Sad Sen-Menu ponovo dolazi u dodir sa materijalnim svetom. Njegova glava gotovo dodiruje tavanicu kupole. Njegove noge gaze neku smeđu kosu čiji se talasi plamena šire na nekoliko metara oko porodiljinog lica.

Kroz tu veličanstvenu postelju on oseća kako meko telo popušta pod njegovom težinom kao neka perina.

"Pomozite mi da napustim ovu stolicu", reče naučnik.

"Osećam da će joj gvozdene noge probušiti kožu!"

Uz mladićevu pomoć on leže na bok, otkopčava kaiš i seda na samu kosu.

"Ovako je bolje", reče on zadihano. "Sad ćemo videti kako se novo čovečanstvo oslobađa tela ovih ogromnih bića kad ona umru."

"Šta nameravate da činite?" uznemiri se Sen-Menu koji oseti da bleedi.

"Pa, mi ćemo jednostavno ubiti ovu ženu", odgovori naučnik sa mirnoćom kao da je reč o nekom laboratorijskom mišu.

On iz torbe izvadi kuhinjski nož čije sečivo baca plave odsjaje.

"Ako joj probušimo kožu, dolazimo u opasnost da nas potopi krv ili limfa. Na njoj vidim samo jedno ranjivo mesto: njenu glavu. Pretpostavljam da je dovoljno da je odsečemo. Hoćete li se primiti tog? Vi ste bodriji od mene..."

Sad i Sen-Menu sede. Od naučnikovog predloga noge mu odjednom omekšaše.

"Vi... ja... ja nikad ne bih mogao!" uspe nekako da odgovori. "Vi ne biste smeli... To je ubistvo!"

Esejon zavrti glavom.

"Vi nikad nećete biti naučnik ako se tako lako prepuštate uzbuđenju. Vi imate osećajnost jednog čitaoca dnevne štampe, dragi moj prijatelju. Nije reč o ubistvu, već o operaciji. Žrtvujući tu ženu mi novom svetu amputiramo jednu od njegovih ćelija za razmnožavanje, koja će ubrzo biti zamenjena, u to nemojte sumnjati. A ja hoću da prisustvujem nestanku ove i dolasku druge na njeno mesto. Eh, vi ste još suviše mladi! Konačno, ja ću lično operisati."

On uzima svoj nož i približava se glavi zatvorenih očiju. Veoma mu je teško da se kreće. On puzi na truhu. Nema više od jednog metra da pređe da bi stigao do svog cilja. Više puta mora da zastaje. Trebalo mu je skoro pet minuta da bi prešao tu razdaljinu. Ispravlja se, seda i čeka da mu se disanje smiri. Glava se nalazi tačno između njegovih nogu. Uz veliki napor naginje se napred, uspeva da prebaci svoje ruke iznad vlastitog pupka, grabi glavu za kosu, privlači je sebi i seče joj vrat.

Sen-Menu nije mogao da odvoji pogled od žrtvinog lica. Nije video na njemu nikakav znak patnje. Drhtavi uglovi usta, malo zgrčene veđe, ispravili su se i lepo lice dobi izraz srećnog mira.

"Kao po loju" reče naučnik, uzdahnuvši posle napora. "Nema kostiju, nema kičme, naravno! Čemu bi ona služila? Ni krvi, pogledajte."

Sen-Menu vidi lepo odsečen vrat, bez prolivanja bilo kakve tečnosti, bez vena, arterija i grkljana. Nekoliko bledih krajičaka živaca tu i tamo probijaju meko ružičasto meso.

"Sečenje ovog vrata", reče naučnik, "liči na sečenje kuvane šunke koju smo juče kod kuće načeli i podseća me da nisam ništa jeo skoro već šest časova. Na sreću, Aneta se setila da nam da da ponese nešto za jelo."

S uzdahom zadovoljstva on iz svoje torbe vadi hleb i jednu salamu od guščije džigerice i pruža ih Pjeru.

"Poslužite se dragi moj!"

Sen-Menu daje znak da neće. On ne oseća zbilja nikakvu glad. On ostavlja naučnika njegovom obroku i odlazi da ispita unutrašnjost obezglavljenog bića, njegovu okolinu i ispod njega.

Kad se vratio, zatekao je naučnika kako spava. Debeljko je ispustio nedirnut svoj premazan komad hleba. Skrštenih ruku preko trbuha izgledao je još obliji, uokviren sa svih strana. Otvorena kapuljača otkriva njegovo lice kom plava svetlost daje mermerni izgled. Letimični talasi prelaze njegovim usnama, njegovim trepavicama, njegovim glatkim čelom, talasi sreće ili patnje jedva primetni. Izgleda povučen van sveta, izgubljen u nekom unutrašnjem neiskazanom posmatranju.

Sen-Menu ga zove, udara ga po ramenu. On se ne miče. Mladi profesor, uplašen, drma ga, viče, šamara obema šakama, bez rezultata. Kad mu je malu otvorenu bocu amonijaka podmetnuo pod nozdrve, to ga je najzad trglo. Zabezeknuto otvori oči, pogleda Sen-Menua ne prepoznavši ga i ponovo zaspao. Tek posle četvrt časa napora njegov prijatelj uspeva da ga potpuno razbudi.

"Lepo sam vam rekao da budete oprezni!" prebaci mu Sen-Menu. "Vi ste dopustili da vas obuzme kolektivna energija. Kao što se meni više puta desilo, vi ste prihvatili držanje bića pored koga ste se nalazili, i..."

On naglo zastaje, prenosi pogled na nežnu glavu žene koja stoji u profilu na svojoj kosi. Naučnik pocrvene.

"Imao sam neobičan san", reče Esejon piskavim glasom. "To ću vam kasnije ispričati."

On okreće glavu, sili se da se nasmeši, trlja ruke.

"Recite mi, bolje, kako je naša operisana", upita on neobičnim tonom mladičkog glasa.

"To je čudno!" odgovara mladi profesor, raspoložen da promeni razgovor. "Oseća se čarobno! Ona i dalje uzima male mužjake sa svojih šest hiljada vulvi i nastavlja da rađa stanovništvo! Odsecanje koje ste na njoj izvršili izgleda da joj smeta isto toliko kao da ste joj istrgli jednu vlas."

"To me toliko ne čudi!" primeti debeljko kome se povratila sva njegova hladnokrvnost i kome je glas dobio prirodan zvuk. "Još u naše vreme, glava je bila deo tela koji je ženama bio najmanje potreban da bi živele! Pomozite mi, dakle, da ponovo sednem na moju stolicu. Vraćamo se..."

9.

Aneta je u vrtu brala poslednje ruže.

Dan se bližio kraju. Plamen sunca je visio na vrhu drveća, koje je povetarac razbarušivao jedno za drugim. Jedan par golubova već je tražio svoju granu za noć. Zidarske laste letele su vrlo visoko po nebu kom je plavetnilo bledelo. Jedan oblak boje miša polako je prema severu vukao svoj trbuh ružičaste boje. Neka trapava buba posrtala je po šljunku aleje.

Aneta pogleda u nebo i prigrliti kitu cveća, Jedan trn je ubode u rame. Ona zažmuri. Majušni bol činio joj je zadovoljstvo kao neko kiselo voće. Taj septembarski dan bio je težak i pretopao. Njegova vrućina još je strujala kroz vene mlade devojkice i gonila njeno srce da snažno kuca.

Neki strahoviti urlik skameni je od užasa. Ona prepoznade Pjerov glas. Učini ogroman napor, baci ruže, otrča prema laboratoriji, u nju stiže istovremeno sa Filomenom, koja je trčeći brisala ruke o svoju kecelju.

Aneta gurnu vrata, otvori usta da bi viknula, i sruči se. Filomena gundajući od besa odvuče je iz sobe. Sen-Menu se obema rukama čvrsto držao za veliki mramorni sto. Užasna želja za povraćanjem pela mu se do usana. Ledeni znoj mu se slivao niz lice i niz leđa.

Pred njim, sa svake strane gvozdene stolice, Esejon je pao presečen na dva dela, od butina do moždanih pršljenova, kao nekim džinovskim udarcem sablje odozdo do gore. Butina na levo, butina na desno, skliznuo je sa obe strane stolice. Njegova glava u zelenoj kapuljači bila je obešena o naslon, nedirnuta. Iza debelih naočara oči naučnikove, sasvim otvorene, nisu davale znaka ni iznenađenja ni patnje. Njegov trbuh se bio ispraznio na pod u smrdljivu lokvu odakle su se izdizali gasovi.

10.

Kraj Sen-Menuovog izveštaja

Sahranio sam mog dobrog učitelja u podnožju jedne breze u vrtu koji je počeo da gubi svoje lišće. Moj bol je veliki. Dragi Noele Esejone, veliki ljubitelju radosti i duhovitosti, toliko radoznao za budućnost, za vas eto, ne postoje više ni budućnost ni prošlost ni sadašnjost. Pretpostavljam da sad znate kuda izlazi taj tunel koji se zove naše vreme života, iako se dobro sećam vašeg poređenja. Za vas želim da to bude mesto beskrajne jasnoće gde ništa ne ostaje skriveno od željnih duša kao što je vaša da sve saznaju.

Sluškinja Filomena i ja izvršili smo gadan posao čišćenja laboratorije. Koliko li je truleži u trbuhu tog velikog čoveka! Jeo je samo delikatna jela. No i najmekša mesa, novo povrće, beli hleb, kasnije su izmet. To je svakako jedan od najčudnovatijih božijih ćefova što je našem telu stavio u dužnost tu delatnost pretvaranja. Da li je univerzumu zbilja neophodno da neprekidno budemo probijani tokom životinjskih i biljnih otpadaka koji sa uživanjem trule u nama?

Većina ljudi ne čini ništa drugo osim što 'zarađuje za hleb'. A hleb zbog kog se čovek znoji, u krajnjoj liniji, zemlja je, ta koja ga apsorbuje.

Razumem što je novo čovečanstvo težilo da se oslobodi tog robovanja, a ako ne možemo na svemu da zavidimo stanju čoveka godine sto hiljadite, ukidanje te funkcije pretvaranja predstavlja značajan napredak.

Ispitivanje ostataka mog dobrog učitelja omogućilo mi je da saznam kakav je nesrećan slučaj izazvao njegovu smrt. Kad se nagao napred da odseče glavu bića za rasplodavanje, šav na leđima njegovog skafandera pukao je od vrata do između nogu. Ni on ni ja to nismo primetili. Nisam čak to video kad sam ga prihvatio da bih mu pomogao da ponovo sedne na svoju stolicu. Morao sam to videti. Bio sam rasejan. Grišće me savest do kraja mojih dana. Kad je Noel Esejon pritisnuo dugme za povratak, na njegovom odelu zjapila je pukotina široka oko dva prsta. Deo njegovog tela koji se nalazio pred tom pukotinom nije više bio podvrgnut uticaju noelita, ostao je u mestu u M-tom veku dok se ostatak vratio u 1942. godinu. Naučnik je stigao u dva dela i mrtav. Deo koji je ostao u budućnosti sastojao se gotovo od cele kičme, delova srca, želuca, utrobe i pupka. Noel Esejon je herojski pao kao žrtva nauke. Nisam želeo da njegova žrtva bude uzaludna. Vratio sam se u godinu sto hiljaditu. Završio sam studiju te civilizacije. Njegov rukopis nastaviću tamo gde ga je smrt otrgla iz njegovih ruku. Uskoro će naši savremenici saznati za njegovo izuzetno delo i njegovo ime biće slavljeno onako kako zaslužuje.

Moje prvo putovanje posle nesrećnog slučaja, dovelo me je na isto mesto gde se i dogodio. Ispod kupole na svetlosti pećuraka, ostaci tela mog učitelja ostavili su svoje tamne

mrlje na riđe zlato kose odsečene glave. Njen izraz se nije promenio. Zatvorene oči, usne, najzad smirene, imale su osmeh potpunog mira. Dok su ostaci Noela Esejona već davali znake poodmaklog raspadanja, glava je ostala nedirnuta. U svoju torbu sakupih naučnikove ostatke, dođoh do ivice jame za leševe i u nju bacih svoj teret.

I tako, onaj zahvaljujući kome buduća doba nisu više nepoznata, počiva kao što je možda želeo, istovremeno i u budućnosti i u sadašnjosti. Neka to bude u miru. A kad dođe sudnji dan, delovi njegovog tela znaće da se ponovo nađu.

Obezglavljena žena nastavila je da živi. Više poseta koje sam joj kasnije učinio pokazale su mi da se normalno ponaša, dok je njena sasušena glava dobijala svetački izgled.

Vratio sam se u dvoranu mozgova i stekao ubeđenje da postoji čitav prsten mozgova koji potpuno opkoljava zemljinu kuglu. Kakva je tačna uloga ovih gomila sive materije? Da li one misle za ostatak vrste, kao što smo najpre verovali? Više oglada u koje sam se upustio navode me da odbacim tu pretpostavku. Te gomile mozgova proizvode novu energiju, šire je po čitavoj zemlji, primaju osećanja i daju naređenja. Sve je to potpuno automatizovano. Uopšte nisu u pitanju misli, već refleksi.

Kako se prenosi ta energija? Kako ljudi-mozgovi opšte sa ostalima? To nisam mogao razumeti. Da li će razumeti čovek iz godine hiljadu osam stote ako je suočen sa bežičnom telegrafijom?

Ljudi-mozgovi, kao ostali, podležu najvišem zakonu a to je zakon vrste, spojen ubuduće sa zakonom grada. On podvrgava čovečanstvo njegovim obavezama kao teža ili svaki drugi fizički zakon. Njegova vladavina je očigledna. Zar nije isto toliko strog u XX veku iako je bio manje očigledan? Kakva duboka razlika postoji između kruženja malih mužjaka oko kraljice, i kadrila koji ljudi našeg doba igraju sa ženama naših savremenika? Moćna potreba za razmnožavanjem kreće ih kao lutane. Oni misle da su slobodni, pevaju o ljubavi, o očima i duši njihove voljene. A zakon vrste vodi ih pomoću seksa. Tristan i Romeo su obični nosioci semena. Oni imaju zadatak da ga stave na tle koje ga čeka i koje je uvek isto, zvalo se ono Izolda ili Julija. Ostalo je literatura.

Moje putovanje u godinu sto hiljaditu, moja istraživanja oko ogromnog ženinog trbuha, njenih šest hiljada identičnih vulvi, skrivenih iza šest hiljada oblika opsena, otvorile su mi oči kada je čovekova sudbina u pitanju. A uz Božju pomoć, i one na koju mislim, uskoro ću ponovo imati moć varki.

11.

Aneta se iz svoje nesvesti povratila da bi zapala u delirijum. Filomena ju je lečila čajevima. Ona je u limenim kutijama držala trideset vrsti trava.

Jednog oktobarskog dana devojka ustade da bi napravila prve korake. Htela je da dođe do velike naslonjače Dagober, blizu prozora, koja joj je pružala svoje čvrste stare naslone za ruke. Pri svakom njenom koraku pod se ugibao do različitih dubina, tavanica se ljuljala; zidovi počеше da se okreću, orman se pomeri i zameni prozor, krevet otrča iza ormana. Filomena je prihvatila u naručje, posadi je, ispod nogu joj stavi veliki jastuk, uvi je u ćebe od grube vune koje je odisalo na ovcu.

Aneta se nije usuđivala da misli, nije htela da se seća. Više je volela da ništa ne misli. Posmatrala je vrt obavijen sivom kišom, sitnom, gotovo mrkom. Jedna mladica divljeg kestena nikla je sasvim pored prozora. Jesen joj je ostavila jedan list čijih je pet požutelih prstiju visilo prema zemlji. Sa jednog od njih pokatkad bi pala koja kap, i pela se nekoliko milimetara prema nebu, koje ju je ponovo opterećivalo nemerljivim teretom sitne kiše.

Sen-Menu je stigao kad se dan bližio kraju. Videla ga je na kraju staze, kad je dolazio. Silazio je kao sivi utopljenik u več. Aneta oseti kako joj drhti brada, a suze dodadoše svoju maglu magli kiše.

Magla, kiša, hladnoća, smrt, guše svet, krše Anetu. Nju je strah, ona jeca, viče, zove: "Pjere! Pjere." Ako ne dođe odmah, a zakasni više od jedne sekunde, neće je više naći, ona će biti mrtva...

Pjer trči, gura vrata, pali osvetljenje. Baca svoj mokar kaput. On je velik, smeši se, lice mu je pozlačeno živom svetlošću. On uzima u naručje izgubljeno dete, ljulja je, ljubi joj oči.

Čini su svršene. Pjer je zatvorio prozorske kapke, navukao zavese protiv noći i protiv vode. Aneta u njegovim rukama jeca da bi olakšala dno svoga srca.

12.

"Bili smo glupi što smo se prepustili tugovanju", rekao je Pjer. "Ono što je vaš otac učinio za Filomenu, mi možemo učiniti za njega. Kad se budete potpuno oporavili ići ćemo da ga u prošlosti ponovo nađemo. Sprećićemo ga da pođe na to kobno putovanje i izbeći ćemo njegovu smrt."

Na dan Svih svetih, po povratku sa bogoslužjenja, Filomena ugleda svog gospodara Noela Esejona kako sedi sa celom svojom bradom u naslonjači. Aneta koju je radost preobrazila i nasmejani Sen-Menu stajali su pored njega.

"Pa, Filomeno", reče debeljko svojim najboljim glasom, "izgledate iznenađeni... Uistinu nema razloga za to."

"Đavo! Vi ste davo!" prošaputa sluškinja.

Na licu su joj se ogledali užas i strah. Ona se prekrsti preko svojih ravnih grudi i povlačeći se izađe iz sobe, očiju koje su sevale ispod sedih obrva.

Sen-Menu poče da se smeje, ali Aneta je prebledela, a izgleda da je i sam naučnik bio pogođen.

Uveče, kad je njen otac legao, Aneta izađe u vrt. Pjer ju je čekao ispod jednog bagrema. Šetali su kroz vlažnu noć. Noge su im rasturale lišće. Mesec u svojoj poslednjoj četvrti blede je osvetljavao oblake.

"Ana-Aneta, moja draga, da vam nije hladno?"

Ona se stište uz njega i odgovori:

"Pored vas nikad mi neće biti hladno..."

Posle tog ništa više nisu govorili i to im je bilo dovoljno.

Filomena se izvuče iz svog kreveta, bosonoga prođe hodnicima, bez kucanja uđe u bogaljevu sobu i upali svetlo. Esejon, trepćući zgranut, sa velikom mukom se ispravi u svom krevetu:

"Šta hoćete, Filomena?"

Ona je stajala pred njim, mršava, u košulji. Seda kosa joj je u spljoštenim pramenovima padala oko lica.

"Hoću da se vratite odakle ste došli", odgovori ona seljačkim naglaskom.

"Kako?" reče naučnik preneraženo.

"I da me povedete sa sobom..."

Esejon sleže ramenima.

"Idite ležite, moja jadna Filomena. Vi gubite razum!"

Ona nije htela da ide. Objasnila mu je grubim rečima. Čovek nema pravo da krade smrt. Kad se umire, znači tako je Bog hteo. On je utvrdio čas. Sad, sad njih oboje čeka pakao. Bog je kaznio njenog gospodara užasnom smrću. Ali to iskušenje možda ga je oslobodilo njegovih grešaka. Ako bi se izvukao, strašna ga kazna čeka za čitavu večnost. Trebalo je vratiti se smrti i povesti sirotu sluškinju, koju je srušio taj ukradeni život.

Ona poče da grdi i kleče, rasplaka se. Suze su tekle po njenoj staroj koži. Šmrktala je. Bila je ružna.

Mladi ljudi su se začudili videći novo Esejonovo raspoloženje. Izgubio je osmeh, smisao za sve radosti. Postajao je mračan. Počeo je da mršavi. Sen-Menu koji je s njim radio na redigovanju njegove Studije o ljudskom razvoju, nalazio je da je rasejan, odsutan. Njegov rad prestao je da ga interesuje, gubio se u dugim minutima sanjarenja odakle se vraćao sa nekom vrstom straha u očima.

Morao je leći u krevet. Njegova koža je plivala oko njega. Lice mu se izdužilo. U roku od nekoliko dana brada mu je izgubila svu slavu, pretvorila se u tužnu sedu boju. Izgledala je kao da je brisala staru prašinu po uglovima.

Filomena je nastavila da ga uznemirava, besna.

"Vi ćete opet umreti! Ovog puta vaši gadni izumi neće moći ništa da učine za vas. I bićete prokleti!"

Zapustila je kuću. Sa kraja hodnika vrebala je priliku da zatekne bolesnika samog. Čulo se kako škrgućući zubima, ponavlja očenaš iza vrata. Dvadeset puta dnevno ulazila je u Esejonovu sobu. Zajaukao je kad bi je video da dolazi, navlačio pokrivač preko glave. No ništa nije smetalo starom kreštavom glasu da unosi strah do njegovih ušiju. A i kad bi Filomena otišla, njene reči bi ostajale.

Sen-Menu pozva jednog lekara koji je konstatovao živčanu istrošenost i veliki srčani zamor, komplikovan uremijom. Naučnik je zahtevao da mu se kaže istina.

"Vi nećete izdržati ni nedelju dana", mirno mu reče stručnjak.

Esejon mu svoj jastuk baci u glavu, besnim pokretom ruke sruči na pod boce koje su bile na njegovom noćnom stočiću, izvreda Sen-Menua koji je pokušavao da ga smiri.

Kad se smirio, on reče da pozovu njegovu kćer. Ona sede pored njegovog kreveta. Pokušavala je da se smeje, a plakala je. On je dugo u nju gledao, sa ljubavlju, beznadežno.

"Aneta, mala moja, ja ću te napustiti", reče. "Nemoj uopšte tugovati. Mi bismo još mogli da kaišarimo, da ovekovečimo ovih nekoliko časova koji mi ostaju. Ali ja neću. Bog mi je rekao svoju volju. Ja ću je poslušati."

On uzdahnu. Oči su mu bile duboko upale u glavu. Filomena je iza vrata škrgutala.

U noći stiže jedan sveštenik. On se zatvori sa Esejonom i Filomenom, saslušava dugu ispovest; sveštenik daje poslednji oproštaj i gospodaru i sluškinji.

Otišao je u zoru. U predsoblju je našao Sen-Menua zaspalog na jednom kanabetu. Aneta, sasvim mala, iscrpljena, bila je pribijena uz njega. On zavrte glavom, diže ruku punu blagoslova. Vrata je ostavio otvorena. Soba je bila prazna.

13.

Aneta je našla testament na krevetu koji nije čak ni sačuvao trag tela njenog oca. Naučnik je u njemu izjavio da će se rado vratiti svojoj prvoj smrti kako bi pokušao da izbegne pakao. Bila mu je potrebna sva hrabrost, jer je trebalo da ponovo izdrži udes znajući ovog puta šta ga čeka. Nadao se da će bog voditi računa o njegovom poduhvatu. Svojoj kćeri i Sen-Menuu je preporučivao da se nikad, ma u kakvom se položaju našli, ne bune protiv providenja.

"...Možda su naša radoznalost, dodao je, pa čak i prvi razlog naših putovanja bili bogohulni. Hteti promeniti sudbinu ljudi, pokušati poštediti ih makar i najmanje nesreće, zar to ne znači ići protiv božanske volje? Mi smo ovde da ispaštamo. Patnje koje podnosimo mi smo pojedinačno ili zajednički sve zaslužili."

"Pjere, drago moje dete, ostavljam vam brigu da odlučite da li treba ili ne treba nastaviti sa ogleđima. Što se tiče mene, to me više ne zanima. Ja samo mislim da se pred Bogom pojavim sa dovoljno poniznosti da bi mi oprostio sve moje smelosti. A šta su hiljada ili dve hiljade vekova kod čoveka očekuje Večni?"

Ali ja vas preklinjem da našoj nesrećnoj braći ljudima nipošto ne otkrijete tajnu noelita, koji Aneta zna da proizvodi. Bojim se da bi ga upotreбили samo za njihovo mučenje.

Bdite nad mojom dragom kćeri dok ne poraste i ne nađe muža.

Za uspomenu na moje prolazno telo, ostavljam vam moju bradu. Naći ćete je u ormanu, brižljivo složenu pored maramica..."

Sluškinja je dodala jednu reč. Izvinjavala se. Gore, ona će moliti za svoju malu Anetu. Dala je adresu svoje nećake Katarine koja bi je mogla zameniti u vođenju kućanstva.

Aneta je već toliko patila da ovo novo iskušenje nije moglo da poveća njenu tugu. Pomoću pilula, otputovala je nekoliko puta u prošlost, dok joj je otac bio živ. Nalazila ga je rumenog i plavog, i optimistički raspoloženog, ne znajući za iskušenja koja ga očekuju.

Umirena znanjem da je negde u proteklim vremenima još postojao i zauvek srećan, ona proredi svoje posete, malo po malo naviknu se na pomisao da od njega bude odvojena rastojanjem koje se svakog dana povećavalo. Znala je da će ga ponovo videti kad bude htela. Ubrzo se zadovoljila tom izvesnošću. Ona više nije napuštala sadašnjost. Ona je mislila na budućnost. Ona je volela.

Treći deo: NEOPREZNOST

1.

Godina se bližila kraju. Posle dve strašne zime koje su ljudi podneli sa zebnjom, ulazilo se u treću. Nije žurila da se pokaže oštrom. Domaćice, stojeći u redovima, govore su: "Ako ovako potraje! Nemamo toliko uglja. Meni ga moj ugljar nije još ni isporučio. A stanaru sa trećeg doterao je pun podrum. Ima ih koji imaju sve, a drugi ništa..."

Sen-Menu je izgubio običaj da broji dane i nedelje. Kalendar mu se činio smešnim predmetom. U toku proteklih deset meseci, koliko li je vekova prošlo? Bio je potrebom vraćen u stvarnost. Slabo je stojao sa novcem koji mu je naučnik stavio na raspolaganje. Napustio je licej čak ni ne tražeći odsustvo. Iz spiska službenika svakako su ga već izbrisali. Od čega će živeti? Od čega će živeti s Anetom kad se sa njom bude oženio?

Posle prve naučnikove smrti on se ponovo vratio u svoju sobu na bulevaru Sen-Žak, koju je u vreme ogleđa bio napustio i živeo u jednoj sobi u vili. Da bi se što pre pomogao davao je nekoliko privatnih časova koji su slabo donosili. Njegov najtupaviji đak, onaj koji je najbolje plaćao, napustio ga je zbog g. Mišlea. Ovaj, kome je izlappelost napredovala svakim danom, nije mogao da se uzdrži, čim je znao da je njegov sused kod kuće, da dođe i zakuca na vrata da bi ga još jednom upoznao sa nepravednošću vlastite sudbine. Sen-Menu nije odgovarao; g. Mišle je bivao uporan, još lupao, zvao, sve dok ga Sen-Menu ne bi grubo zamolio da ga ostavi na miru. Četvrt časa kasnije stari arhitekt bi se vraćao.

Sen-Menu naumi da se preseli, ali je uzalud tražio neku jevtiniju sobu. U Parizu je počinjala da vlada ozbiljna stambena kriza. Udružio se sa ostalim stanarima tog sprata da od stanodavke gđe Blane traže da staru budalu izbaci.

Gđa udovica Blane čitavog dana boravila je u svom tzv. salonu-spavaćoj sobi-trpezariji-sobi za rublje, čija su zastakljena vrata gledala u hodnik. Ona je beskonačno krpila čaršave svojih stanara, peglala, savijala, prala u susednoj kuhinji; uopšte se nije odmarala.

Ona se retko smešila. Žalila je što ne može svemu udovoljiti. Po smrti svog muža morala je da uzme jednu sobaricu. Taj trošak joj je izazivao tugu koja se često pretvarala u raspoloženje loše po nesrećnu sudoperu, astmatičnu i hromu, koju je gonila kao lokomotivu, ili pse-skitnice koji su uporno mokrili pod njenim prozorom.

Delegaciju je primila u svojoj običnoj odeći u sobnoj haljini slezove boje koja je obavijala obilnu debljinu i koju je prljavština krasila bojom miša, na stražnjici, laktovima i

obimnim grudima. Ona je odbila da 'izbaci jednog gospodina koji je dobro plaćao' i čije je razgovore cenila.

"Ne vidim šta vi nalazite da mu zamerite", zaključila je ona. "To je lepo vaspitan čovek. Bilo bi odvratno od mene da mu dam otkaz."

Sen-Menu se morao odreći da daje časove u svojoj sobi. Odlazio je po kućama. Metro mu je oduzimao mnogo vremena. Hrana u restoranima bila je užasno skupa tako da je ostajao gladan. Gđica Monžan, koja je stanovala u jednoj sobi na trećem spratu, ponudi mu kupone za snabdevanje hlebom kategorije III po ceni od tri stotine pedeset franaka. Gđica Monžan radila je u opštini. Ona je lažne karte stavljala u svežnjeve, a prave prodavala, svojim mušterijama. Pjer kupi kilogram butera od trgovca ugljem. Pet stotina franaka: "To nije skupo!" reče mu crni čovek. "U Nejiu ga plaćaju i do osam stotina!" Za osamdeset franaka kupio je kod frizera jedan komad sira kamamera, a kod mlekarar par čarapa za tri stotine franaka, koje je kod pekarke zamenio za šest stotina grama dimljene govedine.

Na taj način mogao je neko vreme da se hrani kod svoje kuće. Delikatnost njegove prirode primoravala ga je da odbije gotovo sve Anetine pozive. Viđao ju je sve ređe i ređe zbog zauzetosti časovima i gubio nadu da će naći način da joj pruži pristojan život. Možda joj je njen otac ostavio mnogo novaca! Razlog više da on sam bude u stanju da joj obezbedi ugodnu budućnost.

Onog dana kad je razmenio svoju poslednju novčanicu od hiljadu franaka, pade mu na pamet da ponovo obuče skafander koji nije dodirnuo od smrti svog učitelja, i da se njime posluži da sebi pribavi novac. Vibrator će mu omogućiti da se uvuče u unutrašnjost čeličnih kasa i da im olakša sadržinu. U jednom trenutku pomislio je da pribavi malo zlata Francuske narodne banke koja se povukla na Martinik. Međutim, on je dobio vaspitanje poštenog čoveka, te mu je savest šaputala reč: krađa. On nije mogao da se odluči da pređe moralnu prepreku koja prosečnom stadiu poštenih ljudi uskraćuje izobilje. Učinilo mu se da bi bio manje kriv ako bi radio van sadašnjosti. Nije bilo korisno otići u budućnost i pokupiti novčanice koje još nisu u opticaju, ali prošlost je izgledala prepuna novca. Prošlost nije ništa drugo do senke i uspomene. Ukrasti jednu senku, ogoliti uspomenu, zar je to zbilja krađa?

Posle razmišljanja od tri dana, pritisnut potrebama, on sebi odgovori: "Ne" i pripremi svoj prvi pokušaj. Anetu je upoznao sa svojim namerama. Gledala ga je dok je govorio. Treperila je od zvuka njegovog glasa. Gotovo da nije obraćala pažnju na smisao njegovih reči. Sve što on bude učinio biće dobro.

Za cilj svog putovanja izabrao je godinu 1890. Ta epoha mu je izgledala okupana u svetlosti zlata i odzvanjala je od zveckanja zlatnika.

U trenutku polaska na pamet mu padoše gomile novca, nabijene torbe, pune kase. Međutim, kao posledica logičnih usklađivanja ideja, on se zateče po svom dolasku sedeći na kolenima lepe Suzane, kokote, koja je pošla kod modiskinje u otvorenom četvoropregu, u duštvu barona Boa Delorm, svog ljubavnika.

Lepa Suzana, kad se ovaj đavo pojavio, užasno kriknu i onesvesti se. Baron stade na noge drhteći. Ali njegova staračka kolena popustiše. On se ponovo sruči na svoje sedište i počeo da muca. Njegove veštačke vilice su škljocale. Dvojica slugu obučeni u crveno koji su stajali iza kola, digoše ruke uvis i padoše preturivši se. Kočijaš se okrete, otvori velika usta, ošinu konje, zatim ih zaustavi, skoči na zemlju i pobeže. Konji mirno preprečiše ulicu, a ulica Fobur Sent Onore se zakrči za tren oka.

Sen-Menu je radoznalo posmatrao lepu besvesnu ženu obučenu u dugu suknju od bledoplavog baršuna, koja joj se pela do dojki; i u bluzu od belog tila sa nacigovanim rukavima i visokom kragnom. Jedan čvor pliša kraljevsko plave boje krasio joj je trbuh. Traka od istog pliša išla je ispod njene brade i držala je šešir, polušešir, polukapu: od blede plavog kovrčastog tila, ispod kojeg su virile hiljade plavokosih kovrdža.

Glave nagnute na rame, ona otvori četvrtinu oka i vrlo brzo zažmuri. Imala je sasvim mala usta i preást nos, i čvrstu bradu trgovca.

Sen-Menuu se učini privlačna; nasmeši se i stavi sebi u zadatak da je oslobodi njene torbice, dijamantske narukvice i nekog sitnog prstenja. Baron pokuša da povрати svoju hrabrost. Sen-Menu ga odgurnu natrag da sedne. Sa glave barona spade cilindar povlačeći vlasulju za sobom. Nasred temena imao je ružičastu kvrgu.

Na prozorima, uplašene žene naginjale su se toliko da su im steznici pucali, prstom pokazivale na lopova i zvale upomoć. Čitava radionica Rozandra, čuvenog modnog krojača, vrištala je na prozorima. Glavnoj radnici Žili spade punđa. Kosa joj se prosu do međusprata. Konji zaustavljenih kola kopali su kopitama u mestu, potkovice su odjekivale, bičevi pucali, kočijaši psovali, pešaci se gomilali. Dva trbušasta žandara polako su pristizala. Jedan konjički poručnik plavih brkova, lep kao duga, skoči na papučicu. U trenutku kad je digao ruku na zločinca on nestade. Čitava ulica poče da viče. U roku od jednog minuta napravi se dvadeset različitih opisa bandita, njegovog dolaska i odlaska. Modiskinja gđa Liren, sa dvema okruglim kutijama u rukama, Gaston, mali poslastičar, potpuno beo, sa pljosnatom korpom na glavi, dadilja Adelaida koja je šetala blizance u trščanim kolicima, sva nakindurena i sa ružičastim čipkama, Ferdinand, ulični fotograf, pritisnut težinom svog aparata i tronošca, svojim pločama i brkovima, sa četiri stotine dvadeset sedam drugih lica požuriše svojim mušterijama svojoj rodbini, svojim prijateljima i poznanicima da bi im preneli čudnu novost.

Galantni oficir položi ostatke barona na trotoar, povрати lepoticu i odvede je. Žandarmi su stigli kad je već sve bilo svršeno. Dva policajca s okruglim šeširima, ružni kao foke, utovariše Odetu, jednu prostitutku sa punđom čije je prisustvo u ovoj buržoaskoj četvrti bio pravi skandal.

Sen-Menu pođe ulicom Rojal i skrenu bulevarima. Prizor na ulici ga je zabavljao. Punačke žene hodale su sitnim koracima i smešile se. Njihova oštra ramena, njihov tanak struk, njihovi šeširići nahereni na uzdignutim kosama, činili su od njih vesele, živahne pojave. Poneke su da bi brže hodale, pridizale svoje suknje otkrivajući listove. Gospođa sa spljoštenim šeširima i uzanim pantalonama okretali su se za tim prizorima i sukali brkove.

Pešaci su hodali i sredinom ulice i trotoarom. Jedva da su se uznemiravali zbog fijakera koji su se malo žurili. Kočijaši su neslane komplimente upućivali ženama, a muškarcima srdačne psovke. Gospodska kola, izgancana kao nameštaj, lako su se kretala iza parova prikladnih konja, sa širokim stražnjicama kao u žena.

Na kaldrmi dimila se balega.

"Eto srećnih ljudi", reče u sebi putnik. "Ja sam suviše daleko u budućnost išao da tražim sreću koja je bila iza mene..."

Na nekoliko trenutaka zaboravi na interese svoje ekspedicije, te poče da istražuje prestonicu. Ubrzo je promenio svoje mišljenje. U građanskim četvrtima nije naišao na sreću, već površnost, bezvrednost koje su muškarce spuštali na nivo žena. Oni su se bavili modom, konjima, pozorištem i govorili unapred smišljene duhovite reči. Večne drame preljube uzburkivale su stanove preopterećene nameštajem i zamračene sa više slojeva dvostrukih zavesa.

U radničkim četvrtima vladala je velika beda. Industrija koja se rađala počela je da lomi ručni rad. Prolazeći kroz jednu mračnu odaju, Sen-Menu zastade. Krkljanje mu je ispunjavalo uši. On se približi krevetu i na jednom pocepanom dušek u ugleda čoveka i ženu koji su otvorenih usta pili smrt. Četvoro upola gole dece slabo se tiskalo na jednom sloju krpa splepljenih od šroke i prostrtih na podu. Mangal sa užarenim drvenim ugljem crveneo se u uglu sobe, sipajući u taman vazduh bezmiri san otrov koji je prekrivao zidove sporim kovitima.

Mati, unezverena, ležeći na ivici rasklimatanog kreveta, gledala je kako smrt sve više i više pritiska njenu decu. U njenim ogromnim zastrašujućim očima ogledala se ružičasta

svetlost grejalice. Iz njene pocepane košulje virilo je jedno rame, gotovo sama kost. Njena zelena kosa u ostrim viticama klizila je niz ivicu duška. Njena nemoćna ruka visila je van kreveta. Mršava ruka je vrhovima prstiju dodirivala glavu najmlađeg, najvoljenijeg deteta. Ono je prestalo da diše. Njegove sive ručice ležale su duž opuštenog mirnog tela. Najstarija devojčica, pored zida, borila se sa svojim disanjem, cepala svoje rite, otkrivajući svoje grlo uvelo od gladi. Pored nje je plakao jedan veliki dečak. Ona ga uze u naručje, zatim ga ispusti. Počela je da nalazi odmor.

Otac, ispružen na leđima, spokojan, lak poput mrtve ptice, gledao je u otpalu tavanicu, prljav vazduh, glad, svakodnevni užas. To je najzad bilo svršeno, svršeno...

Sen-Menu umalo da pođe za svojim prvim refleksom: otvoriti prozor i vrata, pustiti čist vazduh da uđe, baciti mangal napolje, spasti ove nesrećnike.

Međutim, prozor je gledao u dno nekog zelenkastog dvorišta, a vrata u mračan hodnik.

On se polako okrete u smrtonosnoj pari, iznad opuštenih tela, uze veliki zalet i pope se pravo prema plavom nebu, kroz oronule spratove, hromi nameštaj, svađe s mirisom vina i prazne tanjire. On nije imao prava da ove nesrećnike odvoji od njihovog spasa.

"Uostalom, sve je to samo uspomena", govorio je sebi. "Ti ljudi su mrtvi već pedeset godina..."

On se srese i obeća sebi da neće više dopustiti da ga uzbude prizori koji su, konačno, samo retrospektive, te odluči da odmah otpočne da se bavi ozbiljnijim poslom.

Okupa se u azuru, oprta se od zadaha bede, kroz koju je prošao i zaroni u jednu ulicu u blizini Berze. Uđe u jednu veliku banku. Čelavi blagajnik je slagao u kasi kese sa zlatnicima. Sen-Menu prođe kroz rešetke, sačeka da blagajnika pozovu na šalter, zaustavi vibrator, i prebaci kese iz kase u svoje torbe.

Blagajnik odjednom spazi kako njegov klijent zinu, razrogači oči, zabezeknu se kao dete koje prvi put vidi crnce ili žirafu. A taj čovek je gledao nešto što se događa u kasi, iza njega! On se okrete i sa strahom prepoznade da postaje stvarnost jedna od dve more koje su proganjale njegove noći već trideset godina. Prvi od njegovih snova gnjurao ga je u tu jezivu stvar: grešku. Nije prestajao da se vara. Pri svakoj isplati davao je deset zlatnika previše. On je to znao, a nastavlja je da greši. On ponovo izbroja svoje gomile. Izbroji deset, a znao je da ih je bilo jedanaest. I krv njegove kase, njegova lična krv odlazila je tako kap po kap, u ruke raskalašnih klijenata, veselih vampira koji su velikom brzinom prolazili ispred njegove rešetke.

Druga njegova moru prikazivala mu je jednog đavolskog lopova koji prkosi bravama i nadzoru i pljačka njegovu kasu pred njegovim nosom. Bio je oduzet i nije mogao da ga spreči da uzme lepe nabubrele kese. Znoj mu se slivao niz čelo. Stenjao je. Plakao je. Lopov se smešio, grickao zlatnike kao pilule, i odlazio sa trbuhom kao u žene u drugom stanju.

Oba sna završavala su se na isti način, direktor je blagajniku-krivcu odbijao polovinu od njegove plate od šezdeset dva franka i pedeset do kraja njegove karijere i predao ga sudu, pošto ga je prethodno izbacio iz službe.

Samo jedna takva mora mogla je da, svojim kontradiktornim razmerama poveća iznemoglost njegovog srca. Budio se usred noći, najpre drhteći, zatim obuzet radošću shvatao da je to bio samo dim. Ovo noćno buđenje koristio je da bi otišao do noćnog suda. Njegova žena sa 'viklerima' okretala se i gundala: "Opet si pojeopreviše supe."

Ubedila ga je nemogućnost prisustva tog čoveka u kasi. Reče u sebi: "Ja ponovo sanjam." Ali pošto ga ta tvrdnja nije probudila, saznade da ne spava i počeo da drhti. Već su drugi brkati činovnici stajali oko rešetki i uzvikivali. Dvadesetoro klijenata je svoje brade gnječilo o šalter. Blagajnik se uveri: "Ne znam kako je ušao", reče u sebi, "ali neće moći da izade." On progovori, dreknu: "Čuvajte vrata! Držim ga!"

On otvori jednu ladicu, i u pravcu obijača uperi revolver sa burencetom, hrabro pride, stište mu levu ruku a drugom rukom mu priljubi revolver na grudi.

"Predajte se!" viknu.

Njegova ruka se zatvori na prazno, a nokti mu se zabiše u dlan. Lopov je nestao.

"Ah!" olakšano uzdahnu blagajnik, "to je zbilja bio samo san." Ali izgled njegove prazne kase ponovo ga ispuni užasom. On je opipa. Oseti da je hladna, čvrsta. stvarna. Plate celog njegovog života neće biti dovoljne da nadoknade to što je nestalo. On prisloni revolver uz svoju slepoočnicu. Čitao je u romanima kako obeščašćeni bankari prosviraju sebi glavu. Njegov revolver bio je veliki a njegova glava mala. Metal je probio bez teškoća i zabio se u tavanicu, nakon što je presekla cev za plin koji počeo da šišti.

Sen-Menu iste večeri ode u Operu. Davao se Faust kao svečana predstava u korist nekog misionarskog reda koji je otkupljivao male Kineze.

Čika Faust pita uzalud prirodu i tvorca, pred potpunom ravnodušnošću gledalaca. Ljudi su izašli da bi se pokazali. Tu su najlepša ramena Pariza. Ljudi lornjonima gledaju u neka smela dekoltea. Ručne naočare uperene su ne prema pozornici već prema ložama ili prvim redovima partera.

Tresak u orkestru. Faust najzad priziva Mefista. Senzacija! Novost! Smelost! Na pozornici se istovremeno pojavljuju dva đavola, jedan crven na levoj strani i jedan zelen na desnoj. Dvorana pljeska. Reditelj, između dva podupirača, velikim pokretima ruku i nečujnim rečima grdi uljeza. Dirigent, za trenutak-dva zbunjen, povezuje ponovo muziku. Zeleni đavo nestaje kao što je i došao. Bravo! Vrlo dobro! Čarobno! Potez je vrlo dobro uspeo. Prisutni gledaoci nikad sebi nisu dali truda da razumeju. Ne zna se šta on znači. Međutim, toliko se i ne traži. Sutra će u svojim novinama pročitati samo ono što moraju znati...

Kad se larma stišala, Faust ponovo počinje svoj dijalog sa pravim Mefistom koji se zove Bernar i pati od reumatizma zglobova.

Snažan krik poremeti njihovu izmenu učtivosti. Zeleni đavo se iznenada pojavio kao neki plamen, u prednjem delu gde su lože ispred same pozornice i u kom se nalazila velika vojvotkinja od Berendola. To je starija osoba dosta dobro očuvana za sedamdeset godina inteligentnog razvrata. Njena stara koža trljala se o brojne kože, tanane i dlakave, prinčeva, kubikaša, snažnih vojnih lica, namirisanih kardinala, rđavo opranih umetnika i malih čobana koji su odisali na sir. Đavo je nedostajao u njenoj zbirci. Ona zadrhta kad je videla kako prema njoj pruža zelene ruke. Međutim, on samo hoće njenu dijamantsku ogrlicu. Ona pokušava da ga ogrebe - njene ruke ulaze u prazno...

Svi gledaoci su na nogama. Deset oficira u uniformama užurbali su se oko velike vojvotkinje koja ih vređa na berendelskom jeziku. Mefisto se koristi nepažnjom publike da bi protrljao svoja kolena. Žagor jača u dvorani. Zeleni fantom ponovo se pojavio u loži vina Fartoni. Pronalazač čuvenog oporavljujućeg napitka nikad ne ide bez nekoliko uzoraka svog čuvenog eliksira, koji su probali svi čuveni dvorovi Evrope. Drhteći vadi iz svog džepa jednu pljosnatu bocu i pruža je priviđenju koje mu je lomi o ćelu. On pada na svoje sedište, dozvoljava da mu oduzme dijamantsku dugmad sa prsluka i manžetni i vidi svog napadača kako grabi ogrlicu od pet redi bisera koji su bili izloženi oko predebelog vrata njegove žene. Hrabri ljudi probijaju vrata lože. Lopov skače u dvoranu. Gledaoci se sklanjaju urlajući, ali on nestaje usred svoje putanje, iščezava negde između balkona i naslona jedne fotelje. Strava čini pokor među prisutnima. Četrdeset žena pada u nesvest. Druge ciče, jure prema izlaznim vratima, guraju se, grebu. Muškarci guraju jače od njih, gaze preko žena koje su pale, otkidaju punde, cepaju haljine i kidaju ukrase sa haljina, hvataju se za pertle steznika.

Kroz vrata zakrčena panikom nekoliko pojedinaca uspeva da se izvuče; posrćući silaze niz veliko stepenište, ruku ispruženih kao slepi i odlaze, klateći se, gube se u noći u kojoj treperi zelen, tužan plamičak plinskih lampi.

2.

Posle nekoliko sličnih ekspedicija Sen-Menu je imao gusarsko blago: tri kofera nakita, zlatnika i kašičica. Budućnost je bila obezbeđena.

Jednog popodneva, po povratku s novog putovanja nije više znao gde da stavi svoj plen. Odluči da je to bilo dovoljno, te da se ubuduće ništa više ne suprotstavlja njegovom braku. Ode da luta Parizom. Blagi mesec mart širio je toplinu i blagu svetlost. Duž kejeva drveće je pružalo čipku svog granja, zametnutog pupoljcima, prema nebu bledom kao oko neke mlade devojke sanjalice... Debeljuškasti vrapci jedva da su se pomicali na bat koraka koji su im se približavali. Mirna voda nosila je jednu deregliju. Iza Pontodubla, Bogorodičina crkva nalegla svom težinom svoje lepote u neku izmaglicu, ukaza se Sen-Menuu tačno onakvom kakvom ju je video pre pedeset tri godine i dva časa. Kameni pejzaž, jedva nešto tamniji, ocrtavao se na nebu iste nežnosti.

Ako se dekor nimalo nije promenio, nasuprot njemu, ljudi su doživeli bolne promene. Oni su na blagom vazduhu ovog pretproleća šetali svoja brižna lica, pogrbljena leđa, mutne oči.

Trebalo je da Sen-Menu upozna osmeh gomile iz 1890. godine da bi primetio grimasu ljudi iz 1943. godine i seti se zgrčenih crta gomile iz automobilskih godina.

Oko njega žene su hitale, jedva jedna drugu gledale, trčale za svojim brigama.

Pjer zažmuri i seti se grandioznih prizora iz vremena koje je istražio. Pomisli da bi bilo zabavno da tamo odvede Anetu na svadbenu putovanje. A ako joj se bude dopalo, ko bi ih sprečio da se tu nastane zauvek? Ako je mladom profesoru izgledalo teško da se brine o sreći ostalih ljudi, bar je mislio da ima dosta materijala da sagradi svoju.

Nehotice je prelistavao po sanduku jednog prodavca antikvarnih knjiga. Jedan naslov ga zainteresova: Tajna Zelenog đavola. On prelista knjigu sa požutelim koricama. Samo što je pročitao dve strane, dade trgovcu sto sua i požuri da sedne u najbližu kafanu da bi nastavio sa čitanjem. To je bila priča baš o njegovim pojavljivanjima godine 1890. koju je ispričao jedan savremenik. Na jednom crtežu bio je prikazan tripud veći no u prirodi sa naočarima velikim kao farovi automobila kako davi veliku vojvotkinju od Berendola.

"Žilo!" viknu kafedžika na svog dečka koji je puzio ispod stolova, "ako gaćice opet pocepaš, daću te Zelenom đavolu!"

Sen-Menu proveo je sedam popodneva u Narodnoj biblioteci. Našao je najmanje šest stotina dela koja govore o Zelenom đavolu. Novinari, naučnici, lekari, kriminolozi, pokušavali su da osvetle tajnu tih pojavljivanja i tih krađa. Jedni su pominjali crnu magiju, drugi govorili o organizovanoj bandi. Slobodni zidari, jezuiti, Crna ruka - svi su bili upleteni. Mladi profesor shvati da je Zeleni đavo naveo ljude da o njemu mnogo više govore no o zveri iz Ževodana Oko 1766. godine u okolini Ževodana pojavila se neka neobična velika zver; prim. prev. ili o Mandrenu Čuveni šef bandita iz 1724. godine; prim. prev. ili o Kartušu Čuveni vešti bandit koji je živeo 1693-1713 godine; prim. prev. koji je u narodnoj tradiciji sebi obezbedio veće mesto na Krokmiten. Biće iz mašte, zlo, kojim se plaše nestašna deca; prim. prev. Sva nekažnjena ubistva iz godine 1890. bila su stavljena njemu na račun, kao i nekoliko nestanaka i otmica dece. On je bio taj koji je poslao kofer Gofeu Pevač pariskih šansona iz sredine XIX veka; prim. prev., taj koji je snabdevao ženu iz Pinja koja je postila, tvrdeći da nije jela šest godina, taj koji je probušio balon braće Šaptal u trenutku kad su oni postigli visinu od četiri hiljade tri stotine metara, on je inspirisao prvomajske manifestacije, i zamalo nije predsednika Sadi-Karno bacio preko ograde kad je ovaj posetio eskadru u Tulonu, on je upropastio berbu jabuka u Normandiji i izazvao kiše koje su poplavile sedam okruga na Jugu.

Neki rojalistički pisac tvrdio je da je odeća Zelenog đavola skrivala jednu visoku ličnost Republike. Tako je objašnjavao objašnjavao činjenicu da je ovaj prolazio nekažnjeno. Pariski mitropolit je išao da uz veliku svečanost očisti od nečastivog jedan manastir čije su kaluđerice svake noći pod svojim krevetima viđale ružičastog đavola sa crvenom glavom. Jedna naivka iz Francuske komedije tvrdila je da je on nju silovao, te je tri nedelje čitava Francuska čekala bilten kojim bi bila upoznata sa posledicama te noći. Vreme prođe. Nema sumnje! Zeleni đavo ju je oplodio! Njegova supruga se onesvestila igrajući Misea i isповраćala u ruke jednog scenskog radnika. Došla su tri ginekologa da je pregledaju. To je bila menopauza.

Ali Sen-Menu se doslovno zagrcnuo kad je video svojeručno potpisan članak u Reviji za matematiku pod naslovom 'O geometrijskoj progresiji u kolektivnoj halucinaciji i ugled: slučaj Zelenog đavola.' To je bilo u broju od novembra 1938. godine. Sećao se da je u tom broju objavio studiju o broju tri. Vratio se kući i pregledao svoju zbirku. Našao je Zelenog đavola. 'Broj tri' je nestao. On pročita članak o kolektivnoj halucinaciji i utvrdi da je vrlo dobro sačinjen. On pokuša da se seti šta je pisao o broju tri. To je u njegovom sećanju bilo vrlo neodređeno. Naprotiv, počeo je da se seća da je redigovao studiju o halucinaciji...

Prodrma se, zagnjuri lice u hladnu vodu, pokuša da izdvoji stare uspomene od novih. Međutim, stare su iščezle.

Oduči da ode do Anete. Njen osmeh, toplina njenih ruku, povratice mu mir. Ona je bila prirodna i jednostavna kao cveće. Pored nje ništa mu nije izgledalo složeno i teško. Zbrkane pojave nestajale su. Ostajalo je samo ono što je bitno.

Pružila mu je široko raširene ruke i rekla mu: "Čekala sam vas."

Čekala ga je svakog časa svog života, bez nestrpljenja. Sebi je govorila: "Ja sam njegova verenica. On će doći." Sedela bi pored prozora i gledala drveće iza kojeg je on negde vrlo daleko živeo.

On sede do njenih nogu. Njegove duge savijene noge isturale su kolena na levo i desno. On uza u svoje suve šake Anetine nežne šake, poljubi njihovih deset prstiju jedan za drugim, sastavi ih i njima protrlja svoje čelo. Njegova Adamova jabučica pela se i silazila niz vrat. On uzdahnu, stavi svoju glavu na kolena mlade devojke. Šta je to hteo da razume? Bio je srećan.

Taj zaključak se nametnu Sen-Menuu: njegove intervencije u prošlosti izmenile su vreme koje je razdvajalo tu prošlost od sadašnjosti. Zeleni đavo od pre nekoliko nedelja stvoren njegovim putovanjima u prošli vek, dobio je pedeset godina u uspomenu ovog sveta.

Mladog profesora je uzbudilo ovo otkriće. Oduči da napravi nov ogled, podvrgavajući se samo strogim zakonima naučnog istraživanja. U Narodnoj biblioteci je, stranu po stranu, fotografisao jedno delo kanonika Šamajua. To je bio pošteno urađen posao. Autor je nabrojao sve pojave Zelenog đavola, za koje je našao najmanje četiri osobe za svedoke i svakoj je posvetio jedno poglavlje. Sen-Menu je od svake stranice snimio dva primerka i obeležio ih pečatom Narodne biblioteke. Po jedan primerak zadržao je kod svoje kuće. Iz svoje kuće je izašao da bi drugi primerak zatvorio u kasu od noelita u Esejonovoj vili, ali na trotoaru se sudari sa g. Mišleom.

Arhitekt ga uhvati za ruku.

"Oh! Gospodine Sen-Menu!" reče on, "koliko sam srećan što sam vas sreo!"

Suzio je. Njegov vrat se vrteo u otrcanoj prljavoj kragini. Sa retke brade su mu opadale dlačice na sako.

"Gospodine Sen-Menu, izvinite što ću vas zamoliti za ovu uslugu. Mi smo danas u osmom danu meseca, a ja više nemam nijedan kupon za hleb. Da li biste mogli da mi

pozajmite sto ili dve stotine grama? Shvatite, sve je toliko skupo! Ja gotovo ništa drugo sem hleba ne jedem i nikad mi nije dovoljno."

Palcem obrisa oči, šmrćkao je.

"Biti sveden na to da čovek traži milostinju! Ne nalazite li da je to žalosno? Šta li bi rekli moji roditelji da su još na ovom svetu? Pomislite samo, gospodine Sen-Menu, oni su se venčali u crkvi Sv. Madlene!"

Sen-Menu izađe iz svog sna i pogleda u arhitektu. Bio je mnogo omršaveo; ostario za dvadeset godina. Njegovo odelo se leluvalo oko njega. Sažalivši se, ali u žurbi, on mu pruži polovinu svog kupona za hleb i ode. Samo što je bio okrenuo leđa a g. Mišle uđe u kafanicu i dade gazdi plod svog prosjačenja. Overnjanac je kupovao od njega te kupone plaćajući ih predratnom mastikom posluženom u kafenoj šoljici...

3.

Svakako je upravo nesvesno sećanje na taj susret utvrdilo pravac novog Sen-Menuovog putovanja na koje on pođe istog dana. Hteo je da opljačka jednog draguljara iz ulice Mira i da vidi da li bi se taj nov poduhvat našao zabeležen u knjizi kanonika Šamajua, a i na fotografijama te knjige. Kad je pošao mislio je na draguljara, čiju je radnju zapazio u toku ranijih istraživanja. Ali on nesvesno ode u dvoranu za venčanje opštine II arondismana. Tu je stigao kad je predsednik opštine u fraku i sa crnom hradom, postavljao nevesti uobičajeno pitanje: "Gospođice Anželiko Marten-Maren pristajete li da za muža uzmete g. Anselma Mišlea?"

Mlada devojka, vrlo uzbuđena diže glavu ispod svog vela da bi odgovorila: "Da!" Međutim, kroz mrežu tila ona umesto crnog predsednika opštine ugleda Zelenog đavola. Ostade otvorenih usta, skamenjena. Pojava reče vereniku: "To ste, dakle, vi, dragi gospodine Mišle? Ja sam dobro poznao vašeg sina!"

Sen-Menu je nalazio da je verenica malo mršava, ali u svom bledilu uzbuđljiva. Ne oklevajući, on se izgubi kroz zidove.

Zlatarnica na koju je bacio oko pripadala je g. Gastonu Ruleu, jednom od najčuvenijih stručnjaka na svetu za drago kamenje. Stojeći iza svoje tezge draguljar je pregledao jedan po jedan od pet divnih dijamanta koje mu je nudio jedan trgovac iz Pretorije. G. Gaston Rule bližio se svojoj šezdesetoj godini. Njegova retka kosa slepljena s jedne i sa druge strane razdeljka i njegovi usukani brkovi bili su malo neprirodno crni. On uzdahnu od zadovoljstva. Ovaj dijamant od osamnaest karata bio je divan. Skide lupu sa oka i spusti dragulj.

"Uzeću vam sve", reče on Južnoafrikancu.

Baš u tom trenutku u blizini ova dva čoveka vazduh se uskovitla. Jedna ogromna zelena šaka se uvuče između njih dvojice, izvede na tezgi polukružni pokret i sklopi se oko dijamanta.

"Zeleni đavo", zamuca g. Rule.

G. Viljem Dablington stigao je iz Londona. O tom đavolu nikad ništa nije čuo. U pridošlici je video samo obijača najniže vrste. Kao trgovački putnik dragocenostima nikad nije bio bez oružja. U svojoj mladosti bio je doker u Kapu i od tad je bio pristalica grubosti, i stekao prezir prema vatrenom oružju. Iz unutrašnjeg džepa svog kaputa izvuče ogroman otvoren nož i zabi ga u Sen-Menuov trbuh. Ovaj skoči unazad, čime je izbegao trenutnu smrt. Ali vrh noža rasparska skafander odozdo do gore u dužini od deset centimetara, i malo mu zakači trbuh u visini pupka.

On preblede od straha. To je bila katastrofa. Nije mogao da upotrebi ni vibrator niti dugme za povratak zbog opasnosti da doživi istu sudbinu kao njegov nesrećni učitelj.

On pojuri prema vratima u nadi da će naći neko pusto mesto na kom bi imao vremena da pristupi opravci. Afrikanac potrča za njim vičući na svim jezicima sveta:

"Držite lopova!"

Pojava Zelenog đavola na aveniji Opera, kog je gonio neki riđi besomučnik koji je lajao kao doga, izazva senzaciju. Kočijaši ošinuše svoje konje, žene zadigoše suknje do kolena da bi mogle brže bežati. Svi kućići mufova počеше da kevcu. Najhrabriji muškarci pridružiše se gonioocu. Peševi kaputa lepršali su se na vetru. Šeširi su se kotrljali po kaldrmi. Sen-Menu je trčao prema Operi uzalud tražeći neko pusto mesto. Uzbunjeni glasinama, trgovci, kućni nastojnici sa okruglim crvenim kapama, sa metlom u ruci hitali su na svoje kapije. Sen-Menu užasnuto otkri ljudsko gomilanje velikog grada. Nije primećivao nijedan kvadratni metar moguće samoće.

Počinje da gubi dah. Deca i psi pridružili su se ljudima. Iza njega hajka se povećavala. Čitava avenija je urlala: "To je Zeleni đavo!... Zeleni đavo!... Zeleni đavo!..." Jedan crni fijaker u koji je bio upregnut konj boje vatre stajao je pored trotoara. Sen-Menu skoči na papučicu i viknu "Ua!" kočijašu koji sa druge strane sedišta pade onesvešćen od straha; zgrabi bič i jakim udarcima izvuče konja iz njegove dremljivosti. Životinja pojuri galopom. Fijaker polete uz tresak gvozdurije i drveta koje je škripalo. Dvoje, petoro, desetoro kola poleteše da ga gone. Sen-Menu je znao da vozi auto ali ne da tera konje. Životinja, kako joj pade na pamet, skrenu na uglu trga Opere i polete prema Madleni. U ulici Rojal bilo je pedeset gonilaca. Uz uragansku buku poleteše karuce, kočije, razna kola, zatvoreni fijakeri; kabrioleti, taljige; utrkivali su se zakačinjući jedan drugog, sudarajući se, penjući se na trotoare, gnječeći kante za smeće, čupajući gasne fenjere, drobeći izloge, gazeći malu decu.

Jedna kola modela viktorija cela udoše u jednu poslastičarnicu. Konj kome je bio prosečen trbuh poseja svoju iznutricu na kolače.

Na repu te povorke dolazila su velika kola sa klupama natovarena svadbom punom vina. Mlada, veoma rumena, mlatarala je svojim buketom i između dva štucanja vikala: "Na smrt!"

Sen-Menuova kola na jednom točku zaokrenuše i uleteše u ulicu Rivoli. Gomila gonilaca jedan trenutak se vrtela na trgu Konkord. Afrikanac jašući na jednoj ragi koja je vukla dve otrgnute rude, prvi ponovo poče da ga goni, na čelu jednog vihora kopita koja su galopirala, dimljivih sapi, točkova koji su odskakivali, sanduka koji su lupali, potkovicama koje su odjekivale, drveta koje je pucalo, pucnjeva bičeva, krikova mržnje i agonije. Iza poslednjih kola prazan drum bio je posejan sa hiljadu otpadaka, ukrućenih konja, nogu dignutih uvis, i opruženih žena koje su pokazivale čipke svojih donjih sukanja.

Sen-Menuov konj htjede da skrene ka trgu Piramida. Onako u zaletu, on se sudari sa stubom jednog svoda. Točkovi fijakera se otkotrljaše svaki na svoju stranu. G. Viljem Dablington nađe svog lopova onesvešćenog usred otpadaka. Prva briga mu je bila da pretrese torbe. Nađe svoje dijamante i ode. Ta stvar ga nije više interesovala.

Strah probudi Sen-Menua brže no što bi to učinila najbolja nega. Našao se na ležištu jedne ćelije. Da bi mu sigurnije navukli ludačku košulju, skinuli su mu skafander.

4.

Kad je polazio u druga vremena Pjer je otprilike utvrđivao trajanje svog odsustvovanja. Aneta je odlazila u laboratoriju pre trenutka njegovog povratka. Ona je bolje od njega poznavala princip i funkcionisanje aparata. Ali to znanje, umesto da joj isuši razum, naprotiv, činilo ga je pristupačnim svemu što je čudesno. Kad se pred njom iznenada pojavljivao njen verenik, ona je svaki put osećala blaženu iznenađenost.

Možda je još više no u trenutku njegovog povratka, uživala u trenucima koji su mu prethodili. Sama u praznoj odaji, stojeći tačno ispred mesta na koje će se vratiti, ruku stegnutih da bi ih sprečila da drhte od uzbuđenja, gledala je u prazan prostor, osluškivala tišinu, pokušavala da uhvati udaljeni šum putnika koji se približavao kroz godine. Čula je

samo podrhtavanje i potmulu uzburkanost svog sopstvenog života. I odjednom, bio bi tu pojavivši se naglo iz praznine, toliko visok i mršav, usukan, povijen, ceo obučen u zeleno. Skidao je svoje kameleonske oči, smešio se i pružao joj ruke. Ona mu se predavala, utonuvši u sreću.

Toga dana čekala je uzalud. Posle jednog časa, upalih očiju, zgrčena od nestrpljenja, verovala je već u najgore nesreće. Čekala je celo veče i celu noć. Katarina nije mogla da je otrgne od njenog bdenja. Katarina, Filomenina nećaka, da bi izvršila poslednju želju svoje tetke, napustila je svoju normandijsku farmu i svog zaljubljenika. Ona je dobro razumevala tugu svoje gospodarice.

To je bila jedna čvrsta plavuša od dvadeset pet godina, sa bluzom punom dojki i plavih okruglih očiju. S obzirom na to da je pored toga što je obavljala sve kućne poslove i bavila se živinom, jedno za drugim na desnoj ruci iznela jedanaestoro male braće i sestara, ostala je nagnuta ulevo i hodala malo postrance. Noć je provela sa Anetom. Zaspala je i hrkala je sedeći u jednoj naslonjači. Aneta je hodala tamo-amo od zebnje, grizla pesnice, drmusala sluškinju da bi od nje tražila da sa njom osluškuje...

U zoru zapala je u krizu beznadežnosti. Nije htela da napusti laboratoriju. Katarina je morala da joj namesti poljski krevet u jednom uglu. Naterala ju je da popije čaj od maka. Pa ipak, iako je popila taj čaj, ona je jedva uspela da odrema dva časa.

Kad se probudila, jedna pomisao je oživi. Ona skoči sa kreveta, potrča do gvozdеног ormana u kom se nalazio pocepani skafander njenog oca. Radila je makazama i iglom, smanjila ga na svoju veličinu, potopila ga u svež rastvor noelita i nije sačekala čak da bude potpuno suv da bi ga obukla. Pošto je neki udes ili neka nesreća sprečavala Pjera da se vrati do nje, ona će otići da mu se pridruži. Ona torbe napuni oružjem, namirnicama, lekovima, gumiranim trakama od neolitske tkanine.

Bila mu je potrebna pomoć: "Dolazim, ljubavi moja! Ne boj se više, neka te ništa ne boli, ja sam tu, stižem!" vikala mu je ona kroz vreme. Ona požuri sa poslednjim pripremama, zakopča pojas, poljubi Katarinu koja je drhtala i u trenutku usklađivanja dugmadi, poče da plače. Znala je da je Pjer otišao u godinu 1890. Ali, nije joj rekao mesec, niti dan, niti čas. Sem neke neverovatne slučajnosti ona ga nikad ne bi mogla naći.

5.

Agenti javnog reda našli su u džepovima Zelenog đavola čudne predmete. Najpre vojničku knjižicu koja tvrdi da je rođen 1910. godine i da je ratovao protiv Nemačke 1939. godine! Jedno pismo koje je imalo marku Francuske države, sa slikom nekog nepoznatog starca. Listove hartije u boji, podeljene na male numerisane četvorouglove i na kojima su bile odštampane reči Hleb, Krompir, Meso i ovaj čudan naslov: Razno. Na kraju, novine koje su nosile datum 11. jula 1943! One su se sastojale od samo jednog lista gotovo celog posvećenog događajima rata koji je Nemačka objavila Rusiji. Jedna fotografija, reprodukovana usavršenim postupkom, predstavljala je dva čudovišna oruđa, vrstu pokretnih čeličnih bastiona, načičkanih topovima, koji su polazili u napad.

Istražni sudija g. Vinj uzdrhta gledajući u tu sliku. "Narod, pomisli u sebi, koji bi imao tuce takvih mašina, bio bi gospodar sveta!" On okrete list. Jedna druga fotografija prikazivala je dva čoveka u jednom letećem aparatu širokih krila. Pored nje jedan članak od četiri reda javljao da će Parižani dobiti jednu funtu repe u zamenu za karticu DZ. "Pari-soar", upita se g. Vinj. "Čudan naslov. Zanimljiv je ovaj postupak ilustrovanja. Reklo bi se fotografije. Milioni mrtvih... bombardovanje gradova... dvadeset pet brodova potopljeno u Ledenom okeanu... Japanci pred vratima Australije... vlada u Višiju... litar vina nedeljno. Sigurno neki ludak. Možda genije, ali lud. Čovek u bunilu."

Pre no što će doneti odluku o njegovom zatvaranju, hteo je još jednom da ga sasluša. Više iz radoznalosti no zbog potrebe. On je već imao svoje ubeđenje. G. Vinj, poštenu činovnik, bližio se pedesetoj godini. Bio je temperamentan čovek koji pati od kostobolje, čvornovatom čela, imao je otužno plavu kosu, na slepoočnicama proređenu i rano opalu i sjajne zube ispod tankih brkova. On posadi Sen-Menu između četiri čuvara i počeo sa uzimanjem generalija.

Pjera je utukla glupost njegove avanture. Bio je zarobljenik prošlosti, vezan senkama! Četvorica grubijana koji su pazili na njega s izrazima na licu kao tvrdoglavi psi, odavno više nisu bili drugo do sećanje i trulež! A on, naučnik suptilnog tela, našao se glupo zaustavljen na svom putovanju od strane tih zakasnelih fantoma. Osećao je kako ga pristika sav teret njihovog neznanja, njihove neverice, čitave neverovatnosti svog položaja. Ako bi rekao istinu, niko ne bi poverovao njegovoj priči. Ako bi izmišljao laži, samo bi svoj slušaj otežao pred tom zastarelom pravdom.

Jedva da je čuo prva sudijina pitanja, te izjavi da će odgovarati u prisustvu dva člana Akademije nauka.

"Moj slučaj nema veze sa pravdom", reče, "već sa fizikom i hemijom. Uostalom, moja dokumenta su na vašem stolu. Dobro vidite da nisam vaš savremenik. Pola veka nas odvaja..."

"Sigurno, sigurno!..." reče sudija blago. "Mi to znamo! Ne nervirajte se. Da li biste mi mogli reći kakva vas je nastrana pomisao za vaše pljačke naterala da se preobučete, naterala da obučete ovo ovde zeleno odelo?"

Uzbuđen, Sen-Menu je gledao kako sudija ustaje, vadi iz zidnog ormara jedan paket i otvara ga. Prepoznao je, onako kako ih je g. Vinj na svom stolu ređao, kombinezon, rukavice, čizme, torbice, slušalicu, naočare začudo čitave, tirolski ranac i najzad pojas i aparat koji izgleda da nije pretrpeo nikakvo oštećenje.

U srcu mladog profesora iznenada se rodi luda nada. Kad je odgovarao njegove vezane ruke drhtale su na kolenima:

"Ja... ja bih to mogao da vam objasnim samo neposrednim prikazivanjem. Radi toga, trebalo bi da mi dozvolite da ga obučem na nekoliko minuta."

G. Vinj zavrte glavom.

"Je li? Da li biste nam izveli jednu od vaših numera? Znajte, ja ne verujem ni u jednu reč o vašim navodnim nestancima. To su priče razdražene gomile. Međutim, ja vas smatram za vrlo veštog zlikovca i neću da vam pružim priliku da nam prikazete vašu obdarenost. Najpre, objasnite. Zatim ću videti da li je prikazivanje potrebno."

"Pa dobro... evo!" reče Sen-Menu.

On proguta pljuvačku i daje objašnjenje koje mu je prvo palo na pamet.

"To je odeća otporna na metke."

"A! Zbilja!" nasmeja se g. Vinj, "otporna na metke. I na udarce nožem, je li?"

"To jest, ovaj..." zastenja Sen-Menu zbunjeno.

"To jest, pokušavate da me lažete", dreknu g. Vinj, udarivši pesnicom o sto. "Ja od vas tražim istinu. Ne priče. I šta znači ovaj aparat i ta dugmad, i ove polugice? Možda ćete mi reći da je to vodenica za kafu? Uostalom, videću sam..."

On pruži svoju desnu ruku prema aparatu. Sen-Menu ustade povikavši:

"Ne! Ne! Ne dirajte..."

U isto vreme sva četiri čuvara jurnuše na njega. On ponovo pade na svoju stolicu, spljošten. Neka dlakava masa mu je zatvarala usta. Razrogačenih očiju on ugleda sudijin kažiprst kako za trenutak pređe svojim žutim noktom preko troje dugmadi, kako zastade, izabra i naglo pritisnu dugme u sredini.

"Oh!" reče g. Vinj.

"Oh!" rekoše četiri čuvara.

Sen-Menu pade u nesvest.

Na stolu nije ostalo ništa od odeće Zelenog đavola.

6.

Aneta je završila već četvrti dan svog nepomičnog bdenja. Jedva da je jela. Zatvorena u laboratoriji ona je gledala u nevidljivost. Pokušavala je da čuje uzburkanost tišine, da vidi dah vazduha, da u praznini odaje ugleda prozirni obris svog voljenog. Govorila je sebi da je on možda tu, odvojen od nje najmanjim trajanjem vremena, hiljaditim delom sekunde, koji se teže prelazi no zidine tvrđave. Katkad je ustajala sa stolice i drhtavim rukama tražila priviđenje.

Katkad ju je umor savlađivao. Zaspala bi na nekoliko minuta, i budila se trzajući se, ubeđena da je njena prolazna slabost učinila da propusti priliku da nađe ili da spase Pjera. Griža savesti se pridruživala njenoj strepnji.

Tek što je ponovo dopustila da zapadne u jednu rupu sna, neki lak šum je probudi. Zamagljena pogleda ona primeti na podu između dva gola mermerna stola, baš na mestu na kom je trebalo da se Pjer ponovo pojavi, neki taman paket. Ona mu žurno priđe. Prepoznala je skafander i njegove pribore. Ona ih pritisnu na svoje srce plačući i pozva:

"Katarina! Katarina! Dođi već jednom!"

"Vidiš li... vidiš li...", reče ona sluškinji koja je odmah dotrčala.

Jecajući, ona joj svojim rukama pruži zelenu odeću. One obazrivo otvoriše zavežljaj delova odeće i raširiće ih na mermeru, a kad je Aneta ugledala poderotinu na truhu, ruke joj se zgrčiše.

"Pobogu! Pa evo krvi!" reče Katarina pokazavši na jednu mrlju.

Aneta jauknu, pomilova isečenu tkaninu rukama na koje su kapale suze.

"Moj mali Pjere, moj mili, moj mali, gde si? Tebi nije dobro, reci moj mali Pjere, ljubavi moja?..."

Odjednom se ispravi, ozarena.

"Bože!" reče, "kako se nisam odmah nisam toga setila?"

Ona uze aparat koji se vratio sa skafanderom. Sama činjenica što se vratio dokazivala je da funkcioniše. A položaj pređica na lenjiriću govorio joj je sasvim tačno u kom se trenutku u vremenu nalazio Sen-Menu.

Teret smrti diže se sa njenih grudi. Sad će ona moći da mu se pridruži, i spasiće ga. Ona zalepi traku tkanine na mestu poderotine kombinezona, napuni torbe sa svim što je smatrala potrebnim za svoj poduhvat, navuče svoj skafander a drugi stavi u torbu, podesi svoj aparat prema Sen-Menuovom aparatu.

Za manje od deset minuta bila je spremna za polazak.

7.

G. Vinj je verovao u ono što vidi. Bio je i te kako primoran da veruje u čudo. Trudio se da izvuče objašnjenje od svog zatvorenika, koga su bili osvestili snažni šamari čuvara.

Međutim, Sen-Menu nije više obraćao pažnju na ono što ga okružuje. Nestala je njegova jedina nada da se jednog dana vrati u svoj vek. Sad mu je postalo malo važno šta će raditi sa njim.

Sudija je ustao od svog pisaćeg stola. Šetao se uzduž i popreko ispred svog zatvorenika. Bio je crven od zbunjenosti. Istovremeno je osećao stid zbog svog neznanja pred ovim natprirodnim fenomenom i jedio se što ne može da ga porekne. Naglo je zastajao, naginjao se nad svojim zatvorenikom, i postavljao mu pitanja čiju glupost nije mogao, u sebi, da porekne. Zbog tog je još više crveneo.

Sen-Menu mu nije ništa odgovarao, nije ga čak ni gledao. Beznadežnost ga je skrhalo. Ovaj vek koji mu se učinio toliko pun draži kad se u njemu šetao pre no što će se vratiti u svoj, sad mu je izgledao toliko stran, toliko davalj, toliko nazadan, kao i pećinsko doba. I još toliko smešan sa svim tim brkovima i bradama koje su ličile na četke za skupljanje mrva.

Brutalna epoha od koje je sad bio zauvek odvojen bila je jedina dostojna da bude doživljena od ljudi zrelog duha. To je bila ozbiljna epoha. U njoj čovek nije gubio vreme. U njoj se čovek nije zabavljao.

A zatim ona je imala Anetu... Sen-Menu odjednom utonu u tugu. Suze su mu tekle niz obraze. G. Vinj nabra veđe.

Pjer više nikad, nikad neće videti svoju nežnu verenicu. On zažmuri, zamisli njenu kosu svežu kao izvor, čistotu njenog pogleda, koji je odisao poverenjem i predavanjem same sebe. Srce mu se proširi, ispuni mu cele grudi. On jauknu:

"Ani, Aneta moja mala!..."

"Mali Pjere, mili moj, tu sam", najednom odgovori ona. Sen-Menu skoči na noge. "Oh!" dreknuše četiri čuvara.

"Oh!" dreknu g. Vinj. "Saučesnik! Hvatajte ga!"

"Ne ostavljam te više", reče Aneta nežno.

Četiri čuvara jurnuše. Njihovi nokti se zabiše u njihove dlanove, njihove pognute lobanje sudariše se jedne o druge...

'Marica' koja je dovezla Zelenog đavola iz Palate pravde u zatvor, dovela je takođe jednu prozirnu devojkicu koja ni trenutka nije nameravala da gleda prizor za nju nov, ovog demodiranog Pariza, jer ništa, u prošlosti ni sadašnjosti niti budućnosti sveta, nije joj se činilo toliko lepo koliko lice njenog voljenog.

Jedan čas kasnije ona svom snagom svoje ljubavi onesvesti čuvara, koga su zatvorili u zatvoreničku ćeliju zbog bezbednosti, i sa Sen-Menuom odleti kroz zidove prostora i vremena.

"Požurite već jednom, dođite da jedete!" začu se Katarinin glas. "Zar ne znate da je policijski čas večeras u osam časova?"

Policijski čas! Sen-Menu počeo da se smeje. Ta reč mu se činila čarobnom. Eh! To je bio stvarno izraz iz 1943. godine, te večeri je hteo da jede crni hleb i odbi buter uz svoje rezance. Ah, ta dobra vremena, ta lepa ograničenja!

On svoju malu Anetu stiže na grudi tako da je gotovo polomi. Zakle se da se više neće dovesti u položaj kao što je ovaj koji bi mogao dovesti do toga da je više ne vidi. Zatim ode prema metrou, nasmeši se čangrizalima koji su mu pritiskali trbuh, u osam manje dva minuta stiže do svoje kuće sav u znoju. Kad je bio u sobi vrati mu se sećanje na njegovu pojavu u opštini II arondismana. Eto, reći ću tom dobrom Mišleu da mu je mati kao nevesta bila vrlo lepa! On zakuca na vrata svog suseda.

"Uđite!" viknu neki ženski glas.

On iznenađeno gurnu krilo. Ugleda neraspremljen krevet, što prepun prljavog rublja i krpa na kom je spavao jedan mačor uvijen u klube. Posmatrala ga je jedna starica požutele kose, sedeći na niskoj stolici. Noge su joj bile u lavoru.

"Oh, izvinite!" reče on, "pogrešio sam vrata!"

"Ne mari, gospodine Sen-Menu! Ja se izvinjavam što vas ovako primam! Ali znate, to je zbog mojih žuljeva koji me uveče strašno bole! Sav zamor mi pada na noge."

Mladi profesor zatvori vrata. Imala su broj 22. Nije se prevario. G. Mišle je svakako promenio sobu dok je on bio odsutan, sem ako se gđa Blane nije odlučila da mu da otkaz. On siđe niz stepenice pevajući i provuče glavu kroz mali prozorčić njene sobe.

"Dobro veče, gospođo Blane! Nadam se da ste dobro! Je li opet ono pranje rublja?"

"Eh, moj dobri gospodine, nije zabavno prati čaršave dvadeset samaca - svinja i to s ovim nikakvim sapunom u prahu. Oni to zovu sapunom! Ja to nazivam svinjarijom!"

"Vi ste u pravu, ali..."

"Nema ali! I svi stanari to iskorišćavaju da prljaju više no ikad. Čovek bi rekao da oni usrdno skupljaju štroku celog dana, da bi mogli da je izbrišu uveče o moje čaršave! Ima ih takvih koji brišu nos o njih! Na kraju, poskidaću vam čaršave! Uvek možete kupiti vreću od uglja za spavanje!"

"Priznajem da to nije zabavno", složi se Sen-Menu. "No, recite mi što ste uradili sa g. Mišleom iz broja 22?"

"Kakav g. Mišle?"

"Gospodin Mišle, zaboga! U vašoj kući ima samo jedan. Arhitekt, stari ludak..."

"Stari ludak? Ah, mislim da ste to vi" reče gđa Blane sležući ramenima. "Nisam sumnjala da će vam se jednog dana to dogoditi, sa svim tim vašim brojkama. Ovde nikad nije bio neki g. Mišle. U broju 22 je već šest godina gospođica Brižita. To dobro znate. Odavno ste njen sused! A ova, među nama rečeno, trebalo bi da se reši da me oslobodi te svoje mačke. Mokri gde stigne, širi zarazu. A pitam vas, kad se nema čime hraniti ljude, da li je vreme za držanje životinja..."

Sen-Menu, sanjareći, ponovo se pope u svoju sobu. Otvarajući vrata broja 22 imao je utisak da se nalazi pred nekim novim dekorom i začudio se da čuje da ga neko nepoznat oslovljava sa 'Gospodine Sen-Menu'. Otkud to da je nije prepoznao! To je bila Brižita, krojačka radnica. Samo je nju poznavao! Uvek ju je viđao u broju 22, to je tek bila istina.

A onda g. Mišle?

Kakav g. Mišle?

On stavi svoje čelo u ruke, pokuša da među svojim zgrčenim prstima zadrži prizore koji su izmicali. On ponovo vide sebe na trotoaru kako deli svoje kupone za hleb. On izvuče lisnicu. Njegovi kuponi za hleb bili su na broju, malo izgrebani. Dok ih je držao u ruci, uopšte se nije sećao zašto je osetio potrebu da ih pregleda. On zavrte glavom i dva ili triput reče: "Mišle! Mišle!..." To prezime nije ga ni na šta podsetilo.

"Svakako, moja poslednja avantura mi je poremetila mozak!" prošaputa.

On sede za sto, odgurnu hartije i knjige koje su ga zatrpavale, i stavi sebi u zadatak da ispita fotografije iz knjige kanonika Šamajua, koje je prve večere izvadio iz kofera od noelita.

U njoj je našao dva nova poglavlja. Prvo je govorilo o 'napadu na draguljarsku radnju' o 'hrabrom držanju vrednog Ostrvljanina', o 'dramatičnom gonjenju ulicama Pariza', o 'hapšenju bandita', i o njegovom bekstvu 'zahvaljujući mračnim saučesnicima', o skandalu, o istražnoj komisiji, o optužbi čuvara, o starešini čuvara, o prefektu policije, o istražnom sudiji, o samoubistvu ovog poslednjeg, o ostavci čuvara pečata, o ministarskoj krizi...

Drugo poglavlje, kraće, opisivalo je pojavu Zelenog đavola u opštini II arondismana, i tvrdilo da je gđa Marten-Maren, verenica, bila toliko uplašena da se teško razbolela. Ni tog dana ni kasnije venčanje nije moglo biti proslavljeno, jer je nesrećnica, koja izgleda da je bila malo umno poremećena, zapadala u krizu užasa svaki put kad bi ponovo ugledala svog bivšeg budućeg muža. Ona ga je poistovećivala sa Zelenim đavolom i ubuduće brkala bračnu pripadnost sa pripadnošću demonu.

Kanonik je dodao nekoliko pobližih komentara i dve rečenice saučešća za devojkicu i njenog verenika g. Mišlea.

Mišle!

Kao munja blesnuše sećanja u Sen-Menuovom mozgu. Ponovo je video malog bradatog arhitektu...

On naglo ustade. Njegova stolica pade. Shvatio je!...

"Naravno! On više ne postoji, on nikad nije postojao, jer se njegovi roditelji nisu venčali!"

Ponovo sede drhteći od uzbuđenja zbog tog neverovatnog događaja. On na brzu ruku na listu bele hartije nacрта približan portret nestalog i pribeleži sve čega se o njemu sećao.

Povremeno se oslanjao na kanonikovu priču da bi u njoj našao nov polet. Ipak je morao da zastane. Nije više znao da li se sećao ili je izmišljao.

Napisao je 'planinska kućica'. To je bio najživlji prizor koji mu je ostao u pamćenju. On se savršeno sećao nacifrane kuće. Ona mora biti da je nestala, kao njen tvorac. Pita se kakvo li je drugo zdanje moglo izrasti na njenom mestu. Diže se, ode do prozora, iznenađeno uvide da je neobična zgrada i dalje bila tu. Na plavom nebu išaranom zvezdama, video je crne obrise njenih tornjića i njen krov na dve vode. To nije bilo logično. Reši se da sutra ispita to pobliže.

Proveo je nemirnu noć, budio se više puta, opipavao poznate predmete, budilnik, sobne papuče, da bi se uverio da se zbilja vratio, čitav, u svoje normalno vreme.

Kad je otvorio prozor, njegove oči još zamagljene od sna ispuniše se likom mačke sa mozaika i celom smešnom menažerijom, sa druge strane metroa; dimnjacima Mišleove kuće. On se na brzu ruku spremi, pređe preko bulevara i sa zaprepašćenjem pročita ove uklesane reči: Aleksandar Žartje, arhitekta.

Tako je ista zgrada, da bi bila sagrađena, našla drugog arhitektu! Mladi profesor, pognute glave, s rukama na leđima, laganim koracima ode do stanice metroa Glasijer. Zastajkivao je da bi bolje razmislio, ponovo polazio, govorio sam sa sobom.

Da li je za hod sveta bilo potrebno da ta užasna zgrada postoji baš na tom mestu? Naš mali sunčani sistem je nevidljiv, u beskraj. Naša zemlja je jedna od najmajušnjih planeta. Pariz na Zemlji? Jedva vidljiva bradavica. Koliko bi bilo važno za svemir ako bi u Parizu bila jedna zgrada više ili manje?

Ipak, čovek koji je morao da je sagradi baš između ovih gomila uglja i skladišta za nameštaj i ukrasi na tako upadljivo smešan način, taj čovek nije rođen, a drugi se pojavio da bi izvršio sasvim isti zadatak.

Onda, da Luj XIII nije imao dece, njegov naslednik bi ipak bio Kralj-Sunce? I da je u mladim godinama Ajfel podlegao srčanom udaru ili šarlahu Pariz bi ipak imao svoju kulu Tartampion?

Sen-Menu shvati da su događaji, promenjeni njegovim mešanjem u toku poslednjeg veka, bili isključivo na ljudskom planu, da se ništa nije promenio na liku sveta, niti uticalo na tok istorije.

Oseti da je njegov ponos čoveka ponižen. Zar su zbilja on i njegova ljudska braća samo zrnca uglja u ognjištu kotla? Njihovi životi gore. Svaka duša svako srce pojačava zajednički plamen. A turbina se okreće kao što treba da se okreće...

Možda ja sudbina svake jedinike podložna promenama, ali sudbina čovečanstva ostajala bi neumoljiva. Masa ljudi ne bi mogla da izbegne katastrofe koje je čekaju na smenama vekova.

Onda bi Esejonova namera da radi za sreću svih bila potpuno uzaludna. Dobrotom, strpljenjem i ljubavlju svakako ja moguće izvući jednog čoveka, ženu, iz močvara dosade i patnje u kojima svi tapkamo. Međutim, ništa, niko ne može sprečiti mnoštvo da besomučno juri prema svojoj sudbini. Noelit je ništavan pronalazak, sem ako ne treba da odigra ulogu u rađanju budućih nesreća čovečanstva.

Ali zašto ono mora da prođe kroz toliko ratova, toliko revolucija, da se utapa u okean mržnje, bola i krvi?

To su bila pitanja koja je sebi postavljao Sen-Menu dok ga je metro vozio prema vili Rasin. A božje ime odjekivalo je u njemu uz bronzanu jeku.

"Venčajmo se!" predloži mu Aneta. "Zašto još da čekamo? Toliko sam se bojala da ću te izgubiti..." Stajala je podbočena i svojim zlatastim rukama držala se za rukave Pjerovog kaputa, u visini njegovih mišića na rukama. Digla je glavu prema njemu, a on se divio čistoti njenih očiju.

Da bi se gledali, ljudi dižu samo svoje trepavice. Između njih ostaju zatvorena vrata od čvrstog stakla. Nesračunata bića kad gledaju u one koje vole, otvaraju ta vrata svojih očiju. A tad je njihov pogled put bez laži, do njihove tople duše. Aneta je gledala u Pjera svojim golim očima. A Pjera je to uzrujavalo. Nije razumeo kako je mogao da inspiriše takvu ljubav. Njega je gotovo plašio takav jednostavan i toliko potpun dar koji je čitao u bistroj vodi tih očiju. On nije bio siguran da je zbilja dovoljno snažan, dovoljno čvrst da bi zaslužio slično poverenje. On je voleo Anetu, ali njegovo osećanje činilo mu se odmereno u poređenju sa onim čiji je predmet on bio. Možda bi više voleo uzdržaniju ljubav.

Tad bi zaronio u te otvorene oči, ushićivao se njihovim plamenom, nadimao svoje mršave grudi, i u toku nekoliko sekundi primoravao svoje srce da skladno otkucava. Ali to nije dugo trajalo. Postajao je opet ono što jeste. Zbog toga je osećao stid. Jer, on je u svojim osećanjima bio pošten isto koliko i u svom rasuđivanju. Njegovo stanje nije odgovaralo devojčinom stanju i izgledalo mu je pogrešno, kao neka jednačina čija se dva člana sa svake strane znaka jednako ne podudaraju.

Aneta se nije upuštala ni u kakva poređenja. Ona nije zamišljala da u ljubavi mogu postojati različiti intenziteti i kvaliteti. Ona je volela Pjera. Pjer je voleo nju. To joj se činilo jednostavno.

Tražila je od njega da se ponovo useli u vilu. Nije se brinula za obzire. Pjer je bio više građanskog shvatanja. Međutim, on uguši svoje skrupule i useli se u sobu u kojoj je stanovao za Esejonova života. Preselio se bez ičije pomoći. Suviše se bojao zbog svog blaga. Imao je najveće teškoće oko utovarivanja svoja tri kofera na ručna kolica. On nabaca svoje knjige na pod kolica, preko svega prebaci nešto odeće, gurnu; zastenja i krenu. Gđa Blane široko ga pozdravi mahanjem metle i rukavom obrisa oči. Za uspomenu dao joj je biserne minduše u obliku suza, i iglu za šešir od lapis-lazulija.

Drške su drhtale, skakutale u slabačkim Sen-Menuovim rukama. Dvadeset puta samo što nije poklekno i umalo ga ne zgazi jedini autobus koji se još kretao Parizom. Ogromna mašina sa svojim izduvnim čirom zaustavi se na korak od njega uz škripu kočnica.

"Zgaziće ga!" užasnu se neko.

"Gle pijandure!" viknu šofer.

Pjer, toliko mršav, nije imao hrabrosti da se nasmeši kad je čuo kako je ocenjen. On obrisa čelo, ponovo krenu i najzad stiže iscrpljen.

Međutim, otkad se doselio kod Anete, nije izgledao potpuno srećan. Devojka ga je katkad zaticala kako sedi za stolom, glave poduprte rukama, a lice mu je bilo zgrčeno zbog neke misli koja ga je opsedala. Kad ga je oslovljavala događalo se da joj ne odgovori. Ona je tad dizala glavu i videla ga zabrinutog čela kako prati neki san svojim izgubljenim očima. Ona bi nežno prelazila šakom kroz polje njegovog pogleda. On bi se osvestio, crveneo i izvinjavao.

U toku dve nedelje još više je oslabio i još se više pogrbio. Na nosnoj kosti koža mu se zatezala.

Aneta, uznemirena, htela je da sazna razlog, njegove zabrinutosti. On smešeći se odgovori da mu nije ništa i nastavi da sanjari u kući i u vrtu.

Dvapat ga je iznenadila kako u laboratoriji pretura po gvozdanim plakarima. No ona je kod sebe čuvala ključ od onog u kom su bili skafanderi. Ona više nije htela da vidi kako joj njena sreća izmiče.

Ona utvrdi datum venčanja i požuri sa formalnostima. Pjer se prenuo i kao da je ponovo našao svoju sreću. Aneta je postajala ružičasta svakog jutra od pomisli da je jedan dan manje odvajanja od trenutka kad će postati njegova žena. Ona se više zadržavala oko svoje toalete. Ona je htela da još više omekša svoju kožu. Ogledala se i nalazila da je lepa. Milovala je svoje grudi i bedra, prskala u smeh, srećna zbog dara koji će mu uručiti; slala je poljupce kroz zid, vodom iz kade prskala unaokolo.

Kad se približio dan venčanja, Pjer se smrači. Verovao je da će sreća što će imati najzad Anetu potpuno za se, oterati sve njegove besmislene misli. Međutim, one su gospodarile u njegovoj glavi. Nedeljama je premetao jedan svet toliko stranih misli gradio projekat toliko neverovatan da su u poređenju s njim radosti srca i čula izgledale ništavne, nevažne.

Nedelju dana pre utvrđenog datuma, nije više izdržao i odluči se da govori.

Bilo je to uveče, u vrtu. Blagu zimu je smenjivalo rano proleće. Između providnog lišća nebo je bilo ružičasto. Aneta je sedela u velikoj trščanoj naslonjači, a Pjer na travi, do njenih nogu. Iz daljine se čula gradska buka, brujanje nekog usamljenog teretnjaka po kaldrmi, okovanih točkova nekog fijakera. U granju se neka ptica vrpaljila, a neka druga zadovoljno cvrkutala u snu i iz zadovoljstva.

Pjer nasloni glavu na Anetina kolena, a Aneta zavuče šake u Pjerovu kosu.

"Pjere, moj Pjere", reče ona tiho, "srećna sam..."

On se ne pomače. Nije odmah odgovorio. I on je bio srećan. Kakva li će ga ludost još odvesti daleko od ovog mira? Gotovo nevoljno, progovorio je.

"Ani-Aneta", reče on vrlo tiho, nežno kao svitanje, "vi znate koliko vas volim. Vi ste ceo moj život. Vi ste za mene cveće sveta, sva svetlost i sve plavetnilo neba, i pesme i sveža trava koja niče i jutarnja rosa. Ljubavi moja, dan koji se približava i koji će mi vas dati, svu predanu, u mom zagrijaju, unapred me greje sunčevom radošću. Kad pomislim na nežan trenutak kad ćete mi pripasti, moje srce postaje užareno, a moja krv zlato u vatri. Hteo bih da već živim u tom divnom času koji će ukloniti sve što nas još razdvaja i od nas učiniti jedno jedino biće zauvek.

Pa ipak..."

Aneta, glave naslonjene na naslon naslonjače, žmureći, osećala je kako joj se telo topi, uspavljuje sva svoja čula u nežnosti reči ljubavi. Njena kosa raširena preko trske počela je da se meša sa noći...

Dve poslednje reči je probudiše kao tuš. Ona se ispravi.

"Pa ipak?" upita ona ledenim glasom.

Sen-Menu prikupi svu svoju hrabrost.

"Pa ipak, mila moja, osećam da nikad neću biti potpuno srećan ako u svojim mislima ostavim bez odgovora izvesno pitanje koje me muči. Vi znate kakav smo zadatak sebi postavili vaš otac i ja. Vaš otac ga je napustio. Njegovo fizičko stanje, invazija njegovog tela masnim tkivima, gušenje njegovog srca, trovanje njegove krvi nesumnjivo su bili bitni činioci njegovih obeshrabrenja. Što se mene tiče, ja sam hteo da nastavim, da još pokušam da posle dužeg odmora i razmišljanja, u hodu vekova pronađem uzroke velikih ljudskih nesreća..."

Stajao je. Aneta ga je jedva videla u noći koja je postala gušća. Glava mu se gubila u lišću najnižih grana. On potmulim glasom nastavi:

"Vi biste mi pomogli vašom ljubavlju i vašim znanjem. Međutim, jedno od mojih nedavnih opažanja tragično postavlja pitanje sudbine ljudi. Ako su zaključci koje mi je ono nadahnulo tačni, treba se odreći svake akcije, i priljubiti se božjoj ruci, preporučujući se njegovoj blagonaklonosti."

Aneta se naježi. Noćna vlaga probijala je njenu odeću i stavljala hladne ruke na njenu kožu. Ona svoju dugu kosu vrati na vrat i grudi. Srce joj je bilo crno kao noć. Znala je sad da će Pjer ponovo otići...

"Treba", reče glas koji je dolazio iz lišća, "treba da proverim ovo opažanje. Moram učiniti poslednji pokušaj. Ako bude dao rezultate koje pretpostavljam da će dati, onda ću se vratiti i ostati pored vas zauvek, spaliću skafander, neću više misliti na sreću drugih, već samo na vašu, ljubavi moja."

Sad se i Aneta diže i stade uz Pjerove grudi. Čula je kako mašina njegovog srca kuca snažnim udarcima i potmulo grmi odjek njegovog glasa.

"Treba da mi date ključ od gvođenog plakara. Treba da mi pomognete da se spremim za svoju poslednju ekspediciju. Ja se ne mogu odupreti obavezama moje misli. Pomozite mi da izvršim svoju dužnost, a čudesan dan koji se približava tad će biti za nas nagrada, vrhunac, sreća bistra kao dijamant."

Aneta uzdahnu.

"Pjere, pomoći ću vam..."

Već sutradan ujutro dadoše se na posao.

Da bi izbegao udes sličan onom koji ga umalo nije odvojio od Anete, Sen-Menu je hteo da jedan preko drugog nosi tri skafandera. Dve žene su provele četiri noći u njihovom krojenju i šivenju. Pjer umoči u noelit sve svoje donje rublje: košulje, gaće, čarape. On nije hteo svojoj verenici reći u čemu se sastojao njegov zadatak. Bojao se da bi ga nagovarala, da bi tražila da odloži svoje putovanje. U petak uveče sve je bilo spremno.

Kad je došlo vreme za polazak Aneta je svom vereniku pomogla da se opremi. Grizla je usne da ne bi briznula u plač.

Pjer obuhvati rukama malo uzrujano lice.

"Mila moja", reče on nežno, "ne treba biti tužan niti se bojati. Vratiću se pre sutrašnjeg jutra do deset časova. I ništa ne rizikujem. Vi znate da sam preduzeo sve predostrožnosti."

"Da", reče Aneta klimnuvši glavom.

Nije se usuđivala da otvori usta iz straha da će njena tuga prasnuti. Više je bila tužna no zabrinuta. Tužno je videti da uoči tog velikog dana on može misliti na nešto drugo no na nju. Tužno je čitati u njegovim očima takvo ushićenje, koje za uzrok uopšte nije imalo ljubav. Tužna je bila što je od nje krio neku tajnu...

On proverio sadržaj svojih torbi, pruži devojci list hartije i nestade poljubivši je u usta.

Htela je da pročita njegovu poruku, ali kad je pustila pogled, suze joj grunuše. Ona učini veliki napor, obrisa nos, obrisa oči i pročita ove beleške:

"Idem za Tulon, 12. jula 1793. godine, tri časa ujutro nula minuta, nula sekundi, po sunčanom satu."

9.

"Đi, mrcino! Zvekane! Đi! Dovraga, kozo! Pa, đii!"

Rude su krckale, štrange škripale, potkovice konja odzvanjale po kamenu na drumu. Teški točkovi poigravali su oko svojih osovinu. Na nebu te letnje noći, niz kola se ocrtavao kao u čarobnoj lampi. Sen-Menu koji je ležao u jarku udahnu s uzbuđenjem zadah vojnog konvoja, zadah kože, balege, znoja ljudi izmešanog sa znojem konja.

U jednom trenutku pomisli da se vratio u 1940. godinu. Prepoznavao je obrise istih teretnih kola, istih kola koja su ušla u Belgiju 10. maja. Učini mu se da čuje Kredenov glas kako psuje dozlaboga.

Sa tugom se setio mučnih meseci koje je proživio među svojim drugovima, lepog bratstva, koje je sjedinjavalo ljude svih klasa i egoizma bez licemerstva koji ih je suprotstavljao kad je to bivalo potrebno.

On uzdahnu i pritisnu vibrator. Nije bio trenutak za sanjarenja.

On prođe kroz konvoj. Jedna teška kola natovarena buradima bila su izvrnuta na ivici puta. Jedan vodoravni točak u vazduhu se polako okretao. Oboren konj, zgnječen rudama, pokušavao je da ustane i ritao se u mraku. Veliko bure je slomilo noge jednom vojniku koji je jaukao. Čutljiva gomila ljudi je istovarivala kola, poslovala oko životinje na svetlosti velikog fenjera.

"Presecite mu zapregu, zaboga! Makni se odatle, budalo, drmnuće te kopitama!"

Žuta fenjerska svetlost osvetljavala je neobične uniforme, i jedno brkato preplanulo lice, sa kapom sa dva šiljka, koje je komandovalo šta treba raditi. Jedna lokva vina svetlela se na zemlji.

Sen-Menu je pređe, prođe kroz zaprege i životinje koje su vukle iz sve snage, izbi na čelo konvoja, gde je jedan odred pešaka davao ritam svom maršovanju, pevao Kantinerkina kajsija.

Iz razgovora koje je čuo, putnik doznade da je konvoj prevezio municiju i namirnice za najistureniji položaj opsadivača, jedno selo osvojeno uoči tog dana, na vrhu jednog brežuljka iznad zaliva.

Sen-Menu prestiže konvoj. Bližio se kraj noći te je mladi profesor mogao početi da posmatra oko sebe. Vojnici su spavali pod otvorenim nebom, u jarcima na slami ili na sasušenoj travi. Neki su se popeli na masline. Iz jednog bureta bez dna, poduprtog krupnim kamenjem, virile su dve noge umotane u krpe, praćene hrkanjem. Oko jedne vatre nekoliko izduženih senki je gundalo i duboko u snu disalo.

Sen-Menu stiže u selo. Na prvoj jutarnjoj svetlosti, prve kuće izdizale su u nebo svoje pocrnele zidine koje su se još dimile. Stražar, jedan grenadir sa sivim zulufima, sa kamašama do kukova, sa puškom o ramenu, šetao se putem.

U jednom uglu velikog trga, kuvari su vešali bakrač o rudu nekih kola i palili vatru ispod bakrača. Jedan firgasti, najmlađi među njima, četvoronoške je duvao ispod grančica koje su pucketale. On je uvio svoju kosu poput starih vojnika dok mu je kruti perčin odskakivao po vratu.

"Duvaj! Duvaj!" vikao mu je, hrabreći ga jedan krupan prljavko, obučen u okrugao kaput od crvene tkanine i u crne pantalone poderane na kolenima. "Nikad nećeš duvati onoliko koliko su stanovnici Sen-Bandolfa duvali u magareću stražnjicu!"

On je u bakrač bacao povrće, trave, krompir. Na glavi je imao kopicu sa kićankom, toliko prljavu da se njena prvobitna boja nije mogla videti. Nakašlja se i dobro ispljunu da bi projasnio glas.

Oko sela zrikavci učutaše. Par kosova u granju platana dočeka zoru složnim zvižducima. Konj zarza i probudi celu štalu koja poče da se rita. Slepí miš krividajući prelete preko trga i požuri svom skrovištu u ruševinama starog dvorca. Golub-grivaš prepun ljubavi kotrljao je svoju pesmu u okruglom grlu. Svakog trenutka ptičjem koncertu pridruživali su se novi glasovi. Plotun pušaka odjeknu sasvim blizo.

"Hej!" reče veliki kuvar brišući nos nadlanicom, "to streljaju one gadove!"

"Koje gadove?" upita njegov pomoćnik koji je govorio piskavo.

"Bogami, malo znam! Neke stanovnike sela koji su uhvaćeni juče posle bitke. Treba za primer..."

"Zar!... Kuda si gurnuo slaninu?"

Začu se smeh neke žene, nervozan, koji se pojača i iznenada učuta.

"Ima ih koji ne gube svoje vreme!... Slanina? U burencetu iza tebe. Ne to, to je bakalar. Nisi u stanju da pronađeš svoj nos nasred lica!..."

Sad su kroz sva vrata izlazili vojnici koji su se protezali, zevali i dolazili da se vrte oko vatre kuvara. Bilo ih je svih godina starosti, mladih kojima još brkovi nisu nikli i starih sedokosih. Neki su imali na sebi uniforme, plavi kaput, beli prsluk i bele pantalone. Međutim,

većina je imala samo jedan deo, upotpunjen civilnom odećom, prljavom, pocepanom, ukrašenom mnogim zakrpama. Na glavama su imali bezoblične kape, uvezane krpe, a na nogama poderane cipele, drvenu obuću ili baš ništa. Bosonogi i odrpanci izgledali su isto toliko radosni kao i oni koji su slučajno uživali u novom odelu ili u lepim engleskim čizmama zarobljenim od neprijatelja.

Neki dobrovoljac kome su bele pantalone landarale sa svih strana, prostre na zemlju zavesu od debele zelene tkanine, skide čakšire, prostre ih na vunenu tkaninu i svojim nožem poče da iseca nove.

Konvoj se izdaleka javljao pesmom Madam Veto, derući se koliko ih grlo nosi isto kao i odred koji mu je prethodio. To je bila četa Alabrežana obučena u zeleno, sa kupaticem i šlemom od kartona i konjskog repa.

Odjeknu nekoliko dosta bliskih pucnjeva. U selu je neki doboš lupao na poziv. Drugi, van sela, odgovoriše mu. Za tren oka nered prestade. Vojnici se skupiše oko svojih oficira. Podoficiri su se derali. Dragoni, plavi i crveni, na vučnim konjima u teškom galopu prolazili su kroz selo. Odeljenja pešaka išla su za njima sa puškama u rukama.

"To opsađeni vrše ispad", reče veliki kuvar. "Žil ih je video na kraju sela. Ima i žutih i crvenih. Španci i Englezi. Grej tu čorbu..."

Sen-Menu, nevidljiv, pratio je vojnike koji su išli u pravcu bitke. Na izlasku iz sela brežuljak je počeo da se spušta prema udolini u kojoj je blistala neka mala reka. Sa druge strane, jedna šljunkovita padina pela se prema šancu čija je sveže iskopana zemlja obrazovala žućkastu mrlju na sivilu pejzaža. Sa desne strane prostiralo se more, svetlucavo na prvim plamenovima sunca. Ne nekoliko kilometara Pjer primeti čitavu flotu usidrenu u luci: Tulonska luka.

Opsađeni su već prešli reku i širili se u podnožju brežuljka kad se vojnici Konventa stigli vičući: "Živela Republika!" Stvori se besomučna gužva, zakovitla se, zagazi u dve stope vodene struje i izbi na drugu padinu. Crveno, žuto, plavo, zeleno, belo - uniforme se izmešale, ponovo grupišaše, ponovo se rasturiše, razbiše se, zgusnuše se, a iznad njih dizala se laka izmaglica dima koju je vetar, mali jutarnji maestral, terao i odnosio prema moru. Činilo se da se sukob vrlo brzo okrenuo u korist Francuza. Crvena odela prva su stala da se penju prema šančevima. Žuta za njima. Dragoni su ih gurali velikim udarcima sablji. Međutim, konjanici su morali zastati zbog pucnjave iz tvrđave.

Sen-Menu oduševljen prizorom zaboravi na cilj svog putovanja. On se odjednom trže tako snažno da odlete prema nebu, prelete najviši platan. Grom je grunuo iza njega: artiljerija je pucala na begunce. Pjer je leteo sa uplašanim pticama i projektilima koji su mu zujali oko ušiju. Glas ovog oružja bio je jači i manje brutalan od modernih topova. Bilo ih je osam, postavljenih na vrhu brežuljka, na izlasku iz sela.

Pjer prođe kroz oblak crnog dima i polako siđe prema bateriji. Trebalo je da nađe čoveka koga je tražio.

Artiljerci su ubrzano i uredno radili, punili topove barutom, nišani, približavali fitilj...

Njima je komandovao jedan mali čovek odsečnim glasom. Sen-Menu ga prepoznaše. Artiljerijski poručnik bio je obučen u plavo odelo sa crnim ukrasima, imao je bele pantalone, dosta široke, zakopčane s obe strane, od kuka do članka na nozi. Na mršavoj glavi je imao jedan trorogi šešir, pomalo sjajan od starosti, srednji rog je bio naslonjen na desno uho, a dva ostala obavijena svaki sa po jednom crnom trakom koje su se lepršale na vetru.

Putnik priđe i pogleda u tog čoveka sa strasnom radoznalošću. Sjajno jutarnje sunce je zlatom okružavalo njegov profil. Izgovarao je kratke rečenice, češao je povremeno ruke, prepone, pazuhu, zatim ponovo ukrštao ruke iza leđa. Ravna kosa padala mu je niz vrat i pokrivala uši. Sen-Menuu se on zbilja učini mali, žut.

"Stvarno mu nedostaje držanje", pomisli on.

On duboko uzdahnu i pripremi se za akciju. On je došao da ubije Bonapartu.

Napoleon je svojom čizmom zgazio Evropu. Narodi još nose tragove njegovih koraka. Njega nisu povukli ljudi, već se on njima nametnuo. Njegova lična genijalnost je vodila celu njegovu avanturu. Da je pao u početku svoje karijere, da ga je neki zalutali metak, prilikom opsade Tulona, ubio, šta bi bilo od istorije?

Nedeljama je Sen-Menu sebi postavljao to pitanje. Hteo je da ga reši pre no što se posveti Anetinoj sreći.

Da je Bonaparta ubijen, a da neki drugi car Francuza iznikne iz vojske ili iz naroda i vodi iste ratove, to bi bilo dokaz da ljudi uopšte nisu slobodni, već ih neka strahovita sudbina vodi krvavim putem stvorenim jednom za svagda i da je uzaludno pokušati skrenuti ih. Mudar čovek će se tad skloniti od aktivnog života, pustiće neznanice da se rvu i na nekom izdvojenom mestu užiće u malim svakodnevnim radostima.

Pjer se nežno nasmeši Anetinom liku. On će sebi sa svojom mladom ženicom sagraditi mali raj, u jednom kutku izabranom u prostoru i u vremenu, na nekom mestu, u jednoj epohi dobro sklonjenoj od revolucija i mrazeva. Živeće tamo godinama, vekovima, večnostima. Neće imati šta drugo da rade sem da se vole. Ništa drugo da rade?... Konačno, već će videti!... Sad će se upustiti u ovaj poslednji ogled. Večeras će biti obavešten o sudbini ljudi. Večeras će on biti Anetin muž. Mala Aneta! Nežna telom, srcem. Večeras...

Uzvici boraca, tresak eksplozija, crvena svetlost sunca koje se rađa na oblacima i na moru; svest o ogromnosti ovog gesta ushićuje Sen-Menua. On ispruženih ruku lebdi, okreće se oko malog čoveka usred dima. Njegove tanane ruke prelaze preko lica, po leđima budućeg gospodara Evrope. On traži mesto u koje će ga pogoditi.

Na jutarnjem vetru lepršaju se Bonapartine crne trake sa trorogog šešira i njegova crna kosa. Njegove bistre oči gledaju kako daleko đulad pustoši neprijateljske redove. On svakako već smeru da zauzme grad. Pobeda, osvajanja, vlast... Nevidljivi prst smrti dodiruje mu rame.

Da bi mogao da deluje, Sen-Menu će prestati u toku nekoliko sekundi da se drži van vremena. To će biti kratko. Odlučuje da se smesti iza tog čoveka, da se pojavi, da puca i da nestane.

Jedna snažna eksplozija zatrese zemlju. Oblak crne prašine prekriva bateriju. Parčad tutnji i zviždi. Kamenčići cepaju lišće platana. Jedna otrgnuta mrtva ruka vrteći se prolazi kroz Sen-Menua. Haubice sa reduta odgovoriše: prašina ponovo pada. Jedna bomba je raznela dvojicu tobdžija. Bonaparta se nije pomakao. On izvikuje naređenja. Artiljerci koji su oklevali ponovo zauzimaju svoja mesta i usmeruju topove prema tvrđavi.

Pjer ne želi da se izlaže ikakvoj opasnosti. On će raditi zaklonjen. Biće pogodan taj snop udaljen četiri koraka od njegove žrtve. On staje iza njega lak kao pahuljica, ispruža se i priljubljuje se uz tle. Tako je savršeno. Sad će on promeniti sudbinu sveta. Obuzima ga veliko uzbuđenje. Trudi se da diše polako. Čeka da mu se srce smiri, da mu ruke više ne drhte. Umiruje se. Sve je to isto toliko jednostavno kao neki problem iz geometrije. Smirenost mu se vraća. Hajde... On zaustavlja vibrator. Smrad baruta udara mu u nos. Topovi cepaju vazduh. Jedna bomba se uz zvižduk najavljuje. Ona pada. On puca. Rafal. Jedan artiljerac se bacio između bombe i Bonaparte. Ona nije eksplodirala. Čoveka su pogodila četiri metka. Dva druga propevaše pored njegovih ušiju. On posrće. Bonaparta se nije pomakao. Paljba osam topova. Zemlja podrhtava. Sen-Menu nema više metaka u svom oružju. Dim ga guši. Gnječi ga težina sudbine. To je promašaj. Vraća se u nevidljivost.

Zašto nije poneo rezervni šaržer? On nije znao da je zgrčen prst dovoljan da brauning puca kao mitraljez. On nikad nije pucao iz vatrenog oružja, čak ni za vreme rata. On nije ni ratnik ni ubica. Samo je naučnik, teoretičar. Treba sve ispočetka. Oseća se obeshrabren,

užasno umoran. Nije se makao sa mesta. Artiljerija nastavlja da grmi. On plovi iza snopa kao zapašać na mirnoj vodi. Njegovo ushićenje ga je odjednom napustilo, istovremeno kad su meci izletali iz cevi od bruniranog čelika. Zamenjuje ga teška tuga, neobjašnjiva. Možda umor...

Vojnikova odanost nije ga iznenadila. On zna da je mali Korzikanac često bio obasipan fanatičnom ljubavlju svojih ljudi, naročito na mostu kod Arkole i prilikom opsade Akre. Ali ovde, izgleda da je sam bog gurnuo malog tobžiju pred oružje koje zamalo nije pobrkalo tok istorije. Bog ne želi da zemljin lik bude promenjen.

Bonaparta prstom pokazuje na čoveka palog pored njegovih nogu. Dvojica tobđžija kojima se top rasprsao dižu ga polako i odnose u zaklon. Mali poručnik češe svoju levu ruku. Paljba se nastavlja...

Sen-Menu pruža ruku, klizi po zemlji, približava se do ranjenika koji leži u zaklonu jednog platanovog stabla. Što je visok i mršav! Pjer naginje svoju nevidljivu glavu nad tim bledim licem.

Oči su mu zatvorene, nos uzan. Obrazi i čelo su mu uprljani tragovima crnih prstiju. Prema travi visi plava kosa kruta od znoja i prašine. Nežni brkovi kao bledim zlatom kite gornju usnu. Mora biti da ima osamnaest godina. Sa dvadeset godina možda ne bi mogao biti tako sposoban da se baca. On mrda jednom rukom, jauče, ne otvara oči. Njegovi drugovi cepaju njegovu uniformu, previjaju mu rame i butinu zavojem napravljenim od njegove košulje.

"To su mali komadi", reče jedan od njih "Možda će se oporaviti."

Urličući, smrt izleće iz topova. Iznad brežuljka kotrlja se oblak dima. Ranjenik i dva zdrava liče jedan na drugog. Istih su godina, iste plave kose. Možda su i iz istog sela. Najmanji od njih, najcrveniji, snažno trlja svoje seljačke ruke. On posmatra svog ispruženog druga:

"Jadni Dirda. Nije mu dugo trebalo da nadrlja!"

Reči izlaze iz njegovih usta, spajaju sa burom svoje majušno treperenje, prolaze kroz dim ušiju.

"Dirda!" primeti Pjer. "Pa to je bilo prezime moje majke..."

Ona dva čoveka se vraćaju u borbu. Mali zdepasti da bi otišao, prošao je kroz putnika. Ovaj uzbuđen ustaje, seda na stablo drveta, glave nagnute nad glavu ranjenika visokog, mršavog i plavokosog kao što je on. Da je ta kosa bila ošišana i obrijana ta senka od brkova, ličio bi mu kao brat...

Griža savesti steže srce Sen-Menua. Hteo bi da izleči nesrećnika, da previje njegove rane da ga zamoli za oproštaj, da mu poljubi lice koje toliko liči na njegovo. I odjednom, obuze ga užasan strah. Setio se što mu je pričala njegova mati kad je on proučavao ratove Revolucije i Carstva.

"Ded tvog deda", govorila mu je ona, "bio je u svim ratovima i prošao bez ijedne rane. Počeo je kao običan tobđžija. Na Vaterlou bio je kapetan. Kad se oženio nije imao više od četrdeset godina.

Car je govorio o njemu u svojim memoarima", dodala je ona ponosito. "Zvao ga je moj verni Žoakim. Bila su dva brata. Drugi je ubijen u Rusiji."

Topovi su učutali. Vetar odnosi dim kao velike trake. Dole, crveno utvrđenje se oslobađa sivog oblaka. Ranjeni i mrtvi ulepšavaju dolinu mrljama živih boja. Jedan konj bez jahača galopira, naglo se zaustavlja, rita se, rže i sitnim kasom približava se reci i dugo pije. Jedan nesigurni zrikavac preseca vazduh cikom ponavlja je i ubrzava svoju pesmu. Ranjenici jauču. Jedan od njih sasvim blizu psuje bez prestanka kreštavim glasom.

Sen-Menu drhti celim telom. Zubi mu cvokoću. Taj čovek kog je on ubio, u to više ne sumnja, jedan je od braće Dirda. Možda je on baš njegov predak...

Sad hiljadu zrikavaca cvrči od radosti na korama suncem osvetljenim.

"More lepo miriše", reče jedan vojnik u prolazu.

Sen-Menu je klekao pored ranjenika. Kako znati? Pojavi se iznenada jedna senka, seče na dva dela ispruženo telo. Putnik diže glavu. Bonaparta je tu, stoji. On ga gleda, mladića koji mu je spasao život. Bez reči miran, daje znak da ga odnesu. Polažu ga na nosila. Jedna kap krvi pada kroz Sen-Menua, i lepi se za vlat trave.

11.

Katarina je postavila svadbeni sto. Za dve osobe, na čipkanom čaršavu. Čaše su kristalne i pevaju na lak dodir. Buket belog jorgovana. Stočić. Stolice od pozlaćene slame.

Mlada služavka je zatvorila prozorske kapke, osvetljene lampama, ona misli da će se i ona uskoro udati. Momak je čeka u Normandiji. Pre no to će se rastati obećali su se jedno drugom. To je bilo jedne blage noći, ispod jabukovog drveta. Momak je visok i snažan. Osetila je kako se stablo drveta penje do neba i kako joj u telo teku sve zvezde. Ona stiska njegove ruke na svoje grudi. Crvena je. Sleže ramenima i trči do svog štednjaka.

Pjer i Aneta venčali su se u XIII aprondismanu. Sveštenik ih je blagoslovio u crkvenoj riznici. U opštini su za svedoke uzeli osobe iz reda za bonove za cipele. Sen-Menu im je zahvalio paklicama cigareta. Pre no što će se vratiti, Aneta je htela da upozna njegovu momačku sobu.

Gospođa Bone primila ih je sva uzbuđena.

"Oh! Gospodine Sen-Menu, našli ste veoma lepu ženu! Dražesna je! Čestitam vam! Ah, da je moj jadi Gaston još tu..."

Ona obrisa oči. Morali su popiti aperitiv kojim ih je šmrkćući poslužila, pravi porto od Potena. Poslednja boca.

Svi troje popeli su se na sprat.

"Izvinite me, ja idem napred", reče gđa Blane. "Ja ću vam otvoriti vrata. U ovo vreme g. Garnije nije kod kuće, naravno! On radi u Bijankuru. On je nov stanar vaše sobe. Izvinićete me ako je u neredu. Ne zato što je on prljav, ali ja ipak nisam ništa dobro dobila kad ste vi otišli. Izvolite ući. Ipak, kakva stara svinja! Gospodo, molim vas za izvinjenje. Teraju me da pričam svašta. Svi su oni isti. Ostavljaju sve da se povlači..."

Pjer i Aneta je ne slušaju. Sa velikom nežnošću Aneta posmatra uzanu sivu odaju, gvozdeni krevet, sto od belog drveta, izlizani mali sag ispred kreveta, dvostruke bezbojne zavese. Ona polako oslobađa svoju ruku iz ruke svog muža. Zamišljena, prolazi sobu, otvara prozor i gleda svemir koji je on gledao svakog dana.

On joj priđe, stavi svoje ruke na njena nežna ramena. On samo u nju gleda.

"Kakva čudna kuća!" reče ona tiho.

On podiže pogled. Na večernjem nebu, čija se svetlost gasila, ocrtavali su se krov na dve vode, smešni tornjići, životinje koje se cere, paviljon g. Mišlea.

"Minu! Minu! Dođi moja mačkice! Dođi moja majmunice!..." U svojoj, susednoj sobi, zove glas gđe Brižite.

Sen-Menu iznenada naglo stiska uz sebe Anetu, svoju ženu, diže je, nosi je, izlazi iz sobe, trči kao vior, silazi niz stepenice. Da li to više gđa Blane? Da nije to g. Mišle? Da li ga to štrokavo priviđenje arhitekta goni, skače za njim po stepenicama?

Najzad, evo bulevara, prolaznika, lako nebo i bicikl taksi koji čeka...

Dva čoveka u džemperima pritiskuju pedale, savijaju leđa kao dva nategnuta luka. Aneta priljubljena uz Pjera nije otvarala oči. On je svoje ruke držao čvrsto oko nje.

12.

Pratio je nosila koja su nosila ranjenika do velike dvorane starog zamka. Bilo ih je na stotine položenih na slami, plakali su i jaukali. Vrućina je počinjala da se uvlači i dopunjavala groznicu. Neki čovek obučen u svetle boje, sa velikim šeširom ukrašenim perjem, ušao je i rekao nekoliko ohrabrujućih reči, najbližim ranjenicima. Zatim je još brže izašao isteran smradom ukvarene krvi, znojem prljavih nogu, izmetom koji je tekao iz tela umirućih. Napolju je koraknuo triput a zatim se isповраćao u travu. Hirurg ga u prolazu podsmešljivo pozdravi. To je jedan krupan crven momak, obučen u crne pantalone koje su pomalo pozelenele, i u beloj košulji sa zasukanim rukavima. On svoje instrumente nosi u torbi od lake crne vunene tkanine. Sigurnim korakom ušao je u zamac. Jednog za drugim pregledao je ranjenike, označio one koje će odmah lečiti. Kad je stigao pred Dirda rekao je: "Dva mala komada granate u butini, jedno u ruci, izvući će se! Večeras ću se njime pozabaviti. Ima hitnijih slučajeva." U zamućenom vazduhu, Pjer je sa strepnjom slušao pored njega. Te reči su ga ohrabrile. On je još čekao, lutao, pokušavao da sazna ime Dirdaovo. Ovaj je kratko disao stisnutih usana. Nije povratio svest.

Pjer je morao otići. Aneti je rekao: "Vratiću se sutra ujutro u deset časova." Vratio se. Devojka ga je čekala. Kad se pojavio ona je raširila svoje sklopljene ruke, a oči joj se ispunile suzama sreće. Sen-Menuu se činilo da je izišao iz neke more. Osećao se živ, čvrst. On opipa svoje telo, nasloni se rukama na stolove od hladnog mermera, pa pomilova kosu svoje verenice. Svukao je skafander, okupao se, jeo. On je tu, pored one koju voli. Šta rizikuje? Sve je to jedan besmislen san. Čak i ako je čovek kojeg je ranio zaista njegov predak, zar hirurg nije tvrdio da će se izvući?

Sen-Menu se umiri. Gleda u Anetu. Smeši joj se. On je tu, živ i zdrav, pored one koju voli. Od njegovih strahovanja ostala mu je samo griža savesti. Obeća sebi da će se sutra vratiti do konvoja, tačno u isti minut. Ići će istim putem, preći će preko polja, stići će u selo, naći će bateriju koja grmi i malog poručnika sa crnim trakama i velikog tobđžiju sa brkovima srednjoškolca. Tad, umesto da puca, on će u korov baciti svoj pun revolver. Tobđžija neće biti ranjen, a Bonaparta će nastaviti svojim sudbinskim putem. Utoliko gore za istoriju, utoliko gore za nauku. Otkud ta besmislena potreba za znanjem? A ako ljudi hoće da budu srećni neka se sami pobrinu za svoju sreću! On, on svoju drži prigrmlenu na grudima, u velo-taksiju koji odskaka po kladrmi. Pjerova sudbina nema ničeg zajedničkog sa sudbinom malog starca Mišlea. Čak i kad je živeo bio je samo larva. Jedva da mu je bilo potrebno da nestane da ne bi više postojao. Treba zaboraviti na te doživljaje. Ceo se odati radosti. Svadba je počela, a dan se završava...

Dan se završava. Dva čoveka donose nagog ranjenika na sto prekriven krvavim čaršavom. Premoreni hirurg čudi se što je čovek toliko bled. Dva komada granate u butini. Jedan u ramenu. Oči zatvorene. Što ima tvrd trbuh! Pregleda ga pobliže, mršti se. Daje znak da ga okrenu, dlakavom dolakticom briše svoje čelo. Eto! Naravno! Blizu bubrega jedna ljubičasta rupica. Ispravlja se, daje znak da ga sklone:

"Ne vredi. Gotov je. Ima komad u crevima. Neće moći preživeti. Sledeći."

Pada noć. Plavokosi ranjenik ropće na slami. Njegove ruke grebu nosiljku. Mladi i stari ranjenici jauču i plaču. Vrelo je u velikoj dvorani koja se zamračuje. Toplo je u sobi u vili, u ružičastoj i beloj sobi.

Pjer otvara vrata. Srce mu vrlo jako kuca. Skoro da ga boli. Da li je to samo uzbuđenje? Aneta ga očekuje u velikom toplom krevetu. Aneta toliko nežne puti, njegova ljubav, njegova žena.

Ona ga čeka. Oko kuće vetar donosi noć, fijuče kroz drveće. Neki motor bruji na dnu neba. Otvaraju se vrata. Evo ga!...

Ona je pogasila sve lampe. Evo Pjera, njenog Pjera! Kako mu je hladno, kako mu je telo ledeno! Ona ga zove u zagrljaj, ona mu se dala, otvara se. Njeno srce leti, leti u sreću, u

sunce. Pjer, njen muž! Bože, što je u krevetu lak, lak na njoj! Kao dim, kao neka senka! Ona ga jedva oseća. Čini joj se da sanja.

Jedan narednik ulazi u veliku tamnu dvoranu. On drži u ruci uljanu lampu. Krug žute svetlosti okružuje njen fitilj. On je nosi iznad ranjenika. Prati ga jedan vojnik koji gleda u neki spisak. Pokatkad zastaju pored nekog tihog tela. Evo ih blizu plavokosog tobđžije. Prsti su mu se ispružili, njegove oči najzad otvorene gledaju senke.

Čovek sa stiskom se saginje, daje znak naredniku da spusti lampu, čita jedno ime napisano ugljem na zidu, traži ga u svom spisku vlaži svoju olovku ustima i pored imena 'DIRDA ŽOAKIM' ispisuje krst.

Jedan čas po ponoći odzvanja na zvoniku, Trampfen! O. Aneta se u svom belom krevetu, u krevetu nevine devojke naglo budi. Ko je nju, zvao?

Nekome je potrebna pomoć. Na ulici ke neko vikao, užasno vikao. Glas koji je ona prepoznala dozivao ju je po imenu, zvao neizrecivo očajno. A zatim, glas se izgubio u noći, u smrti. Ona skače sa kreveta. Drhteći pali lampu. Prepoznala je glas, ali ime koje joj ispunjava srce ne može dospeti do njenih usana. Ona ga više ne zna, pa ipak, ona ga poznaje. Ona uzima lampu. Izlazi iz sobe. Njena duga spavaćica lako dodiruje crveni kameni pod predvorja. Duga crna kosa uvija joj se oko ramena. Ona prolazi pored jednih vrata oivičenih svetlošću. Njen otac u svom krevetu još radi. Još jednom, on će do zore nastaviti svoja nemogućna istraživanja. Ništa, ni rat, ni invazija, ni brige godina posle primirja, ništa ga ne odvaja od njegovog beskorisnog rada. Jadni dragi uporni otac...

Ona stiže do ulaznih vrata. Sad je sasvim budna. Oseća već manje strepnje koja je došla sa crnog dna sna. Podiže lampu iznad glave. Otvara. Lampa baca na kaldrmu jedan kvadrat svetlosti. Vrlo visoko, među zvezdama, neki motor bruji. Mesec osvetljava pustu ulicu. Mali vihor vetra penje se uz tri stepenika i na njene bose noge baca jedan uveli list.

Pariz, 1942-1943.

KRAJ

Post-scriptum: TO BE AND NOT TO BE

Pročitali ste reč KRAJ pre nekoliko trenutaka. Pre petnaest godina sam je napisao. Pa ipak...

Pa ipak, za Pjera Sen-Menua neće biti kraja. Razmislite: on je ubio svog pretka pre no što je ovaj imao vremena da se oženi i da ima decu. Znači on nestaje, tako je. On ne postoji, on nikad nije postojao. Nikad nije postojao Pjer Sen-Menu.

Dobro...

Ali ako Sen-Menu ne postoji, ako nikad nije postojao, on nije mogao ubiti svog pretka!...

Dakle, njegov predak je normalno proživeo svoj život, oženio se, imao dece, koja su imala decu, koja su imala decu...

I jednog dana rođen je Pjer Sen-Menu živio je rastao, sreo Esejona, istražio sto hiljaditu godinu, hteo je da ubije Bonapartu... i ubio svog pretka...

Dobro...

Ubio je svog pretka?

Znači on ne postoji

Znači nije ubio svog pretka.

Znači postoji.

Znači ubio je svog pretka.

Znači on ne postoji .

Stanite! Otrgnite se od vrtoglavice, razmislite!

Ne, to nije vrtlog života i smrti jedan trenutak i beskrajni nastavak dveju suprotnih sudbina. Ne, nije to da Sen-Menu, naizmenično postoji i ne postoji. To je istovremeno. Njegove dve sudbine ili bolje rečeno i njegova sudbina i njegova ne-sudbina su istovremene. Počev od trenutka kad je ubio svog pretka, Sen-Menu ne postoji i istovremeno postoji, jer ako nije postojao nije mogao ubiti, i tim samim, on postoji i ubija.

Biti ili ne biti, pitao se Hamlet. Biti i ne biti, odgovara Sen-Menu.

Ne bez prestravljenosti, niti bez griže savesti, posmatram strahovitu avanturu u koju sam gurnuo tog visokog bledeg momka. On je živeo u meni duge mesece intimnije nego fetus sa svojom majkom. Ja sam ga rodio u bolu a hiljade ljudi ga je videlo da živi i dela. I vi ga dobro poznajete. Vi poznajete njegova osećanja, njegove ambicije, njegove stidljivosti, njegove griže savesti. Vi biste mogli žmureći napraviti njegov portret. On je vaš prijatelj. On je moje dete. A eto, ostavio nas je da bi otišao... Otišao, gde? Da ne bi otišao, gde? Da bi postao, ili ne bi postao, šta?

Ne znam šta da vam kažem. Nemoguće mi je zamisliti njegovo stanje. Za naš ljudski razum ograničen, kljast, samo 'ili' Hamletovo je uhvatljivo. To je, avaj, već dovoljno strepnje. Zbog Sen-Menuovog 'i' gubimo ravnotežu. Mi smo na samoj ivici našeg razumnog univerzuma. Korak više, reč više i to je početak ambisa, logika besmislice i prikazana očiglednost mogućnosti nemogućnog.

Tu je Sen-Menu. I on nije tu. Istovremeno živ i neživ, crn i beo na istoj strani, težak i lak istom težinom, otišao pre no što je došao...

Nikakva metafora ne može nam pomoći. Njegovu osobinu postojanja ne možemo upoznati. Možda bi veoma neodređenu sliku mogli imati jedino veliki fizičari našeg doba, stručnjaci za deliće od kojih se sastoji atom. Jer sve što oni znaju o tim delićima, sve čemu ih je naučila nepobitna logika matematike, jeste da svakog trenutka oni nisu ni negde ni nigde - ni ovde, ni tamo, niti na drugom mestu - niti nigde niti svugde...

Pa ipak, upravo ti neverovatni delići, koji se vrte oko ništavila, predstavljaju hartiju ove knjige i vašu ruku koja je drži i vaše oko koje je gleda i vaš mozak koji se uznemiruje... Uznemiravajući, prestrašujući, lutajući delići vašeg tela... Oni nikad nisu na svom mestu i ipak nikad na drugom. Između njih nema ničeg, a tamo gde su oni, nema ničeg.

Pa onda, vi, ko ste vi?

Biti i ne biti, to je pitanje. Sem ako to nije odgovor...

R. B.

Mart 1958.

□